

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
ACADEMY OF ECONOMIC STUDIES OF MOLDOVA (CHISINAU, REPUBLIC OF
MOLDOVA)
AZERBAIJAN UNIVERSITY OF TOURISM AND MANAGEMENT (BAKU, AZERBAIJAN)
NATIONAL INSTITUTE OF SCIENTIFIC RESEARCH IN LABOR AND SOCIAL
PROTECTION, (BUCHAREST, ROMANIA)
GOMEL STATE UNIVERSITY NAMED AFTER FRANCISK SKORINA (GOMEL,
REPUBLIC OF BELARUS)
KTH ROYAL INSTITUTE OF TECHNOLOGY (STOCKHOLM, SWEDEN)

**«Наука та інноватика:
вітчизняний і світовий досвід»**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
V Міжнародного круглого столу**

16 травня

Черкаси – 2019

УДК 001.891.+378.14

Наука та інноватика: вітчизняний і світовий досвід: Збірник матеріалів V Круглого столу, Черкаси, 16 травня 2019 р. / редкол.: О. В. Черевко (голова), С. В. Корновенко [та ін.] – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. – 228 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Черевко Олександр Володимирович, ректор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор економічних наук, професор.

Заступник голови організаційного комітету:

Корновенко Сергій Валерійович, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності, доктор історичних наук, професор.

Члени організаційного комітету: професор Зачосова Н. В., доцент Зорочкіна Т. С., доцент Корновенко Л. В., науковий співробітник Карауш-Кармазін Н. М., старший викладач Абраумова О. М., викладач Ілюха О. В., викладач Касян А. І., викладач Кабіна Ю. Г., викладач Магдич О.В., аспірант Куценко Д.М., professor Ohrimenko S., senior researcher Ciobanu G., associate professor Pugatheva O.V., associate professor Gojaeva E. Magomed.

Матеріали публікуються в авторській редакції. Редакція залишає за собою право технічного коригування текстів.

За дотримання права інтелектуальної власності, дотримання норм академічної доброчесності, достовірність матеріалів та обґрунтування висновків відповідають автори.

© Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, 2019
©Автори матеріалів, 2019.

ЗМІСТ

Алиев Рашид Вагиф оглы. РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ТУРИЗМА В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ГОСУДАРСТВА.....	6
Бабіна Н.О. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТЯНСЬКОГО ДОСВІДУ В ПРОЦЕС ПОБУДОВИ МОДЕРНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	10
Bakhtiyar Verdiyev Elshan. THE ROLE OF AZERBAIJANI CULTURE IN THE WORLD HERITAGE.....	13
Білоус С.П. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	21
Бороденко А.С. ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ.....	22
Гадирзаде Турал Азад. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТУРИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ УПРАВЛЕНИЯ ТУРИСТСКИМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ.....	27
Гейдаров Тофиг. ПРИМЕНЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ СТРАТЕГИИ В РАЗВИТИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА.....	32
Годжаева Э.М. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА АЗЕРБАЙДЖАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	40
Гонтаренко Ю. Д., Богуславська С. І. БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ЕТАПИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	44
Дружиніна Р. В. МЕХАНІЗМ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	46
Дружиніна Р. В. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	51
Занора В. О. ПРОЕКТНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ РИЗИКУ.....	57
Зачосова Н.В. ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ І НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ.....	62
İsmaylova Narmin Samir. TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS.....	66
Жарков А. О. ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	69
Nataliya N. Karaush-Karmazin, Gleb V. Baryshnikov, Rashid Valiev, Hans Ågren, Boris F. Minaev. S, Se, Te-НЕТЕРОАТОМ ІМПАКТ ОН ТНЕ АРОМАТІСІТІ ОФ НЕТЕРО[8]СІРСУЛЕНЕС.....	72
Курченко О. Д. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ.....	60
Куценко Д. М. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	81

Локшин В.С. ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ФАКТОРА РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З УПРАВЛІННЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ.....	85
Мартишин І. В. ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ США ТА УКРАЇНИ.....	92
Мороз П. П. МОДЕЛЮВАННЯ СТЕМІІ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	92
Кравченко О. О., Матухно Ю. С. ТВОРЧІ ІДЕЇ В УПРАВЛІННІ.....	97
Натрошвілі Г.Р. МОДЕЛІ, ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	100
Нижник В. А. ВИДИ МОДЕЛЕЙ ПУБЛІЧНОЇ (ДЕРЖАВНОЇ) СЛУЖБИ....	103
Нижник С. А. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ.....	107
Носань Н. С. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	111
Осадча О.М. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	114
Кравченко О.О., Остапенко С.О. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ.....	118
Кравченко О. О., Павличук Д. В. ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ КРЕАТИВНІСТЮ.....	122
Панченко О. О. МОЛЕКУЛЯРНИЙ ДИЗАЙН НОВИХ ЕМІТЕРІВ ДЛЯ ОРГАНІЧНИХ СВІТЛОВИПРОМІНЮЮЧИХ ДІОДІВ ІЗ ЗАТРИМАНОЮ ФЛУОРЕСЦЕНЦІЄЮ.....	125
Половка С. Г. ДОРОБОК КАТЕРИНИ ЮХИМІВНИ ПЛЄХАНОВОЇ (МАЛІК) В ФАРМАЦЕВТИЧНУ ГАЛУЗЬ ТА ХІМІЧНУ ОСВІТУ.....	128
Пугачева О.В. УНІВЕРСИТЕТИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ.....	132
Ромашина Б.О. ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	121
Сайчук В.С. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	140
Саруханян А.А., Зачосова Н.В. АВТОМАТИЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	144
Семенченко В. І. ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЬОВОЇ ПРОДУКЦІЇ І ЯКОСТІ.....	142
Семенченко В. І. ІЄРАРХІЧНА МОДЕЛЬ КВАЛІМЕТРИЧНОЇ ОЦІНКИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОДУКЦІЇ..	146

Сіренко Д. В. НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ РІВЕНЬ ПІДТРИМКИ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	149
Сіренко Д. В. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ПОСТІЙНОГО ПОКРАЩЕННЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ.....	153
Сліпенко В.О. ЕФЕКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕКОМЕРЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «КОНСОРЦІУМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ» У ФОРМУВАННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНІХ ШКІЛ США ..	160
Соколов Д. С. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОБУДОВИ І РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНІХ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	159
Степанов В. Н. О СОВРЕМЕННЫХ ПРОБЛЕМАХ ЭКОЛОГИЗАЦИИ: ОТ ФЕНОМЕНА К НОУМЕНУ	167
Терлига С.Р. ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ НА ВНУТРІШНІХ ВОДНИХ ШЛЯХАХ УКРАЇНИ.....	137
Ткаченко Ю. С. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЕННЯМ ЯКОСТІ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	171
Ткаченко Ю. В. МЕХАНІЗМ РОЗРОБКИ ДЕРЕВА ЦІЛЕЙ ВІДТВОРЕННЯ ЯКОСТІ КАПІТАЛУ НА МАШИНОБУДІВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	175
Faradjullayeva N. TOURISM AND HOSPITALITY.....	129
Хижняк І.Ю., Кравченко О.О. РОЗВИТОК КРЕАТИВНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МЕНЕДЖЕРІВ ЯК МЕТОД МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	209
Хижняк І.Ю., Кравченко О.О. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ПІДХОДИ ДО ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	212
Цмакало Ю.М., Кравченко О.О. ЗНАЧЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	215
Чирик Д. В. РЕАЛІЗАЦІЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ РОЗРОБЦІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СХЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ.....	214
Чоповенко Л.М., Кравченко О.О. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	222
Чупіна К. О., Кравченко О. О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕННЯМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ	225

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ТУРИЗМА В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ГОСУДАРСТВА

¹*магистрант, Азербайджанский университет туризма и менеджмента, г. Баку, Азербайджан*

В данной статье автор рассматривает роль и значение туризма в экономике государства. В статье освещаются вопросы взаимодействия индустрии туризма на экономику страны, взаимодействия ее с различными сферами экономики, а также формирования туристской деятельности.

Ключевые слова: *туризм, экономика, туристская индустрия, туристский продукт*

На сегодняшний день туризм является одной из самых важных отраслей экономики. Учитывая постоянный прогресс туризма и вовлечение в него все большего количества людей, туризм становится неустанным фактором, влияющим на экономику страны. Туризм, будучи многоотраслевым комплексом, имеет ряд характерных особенностей. Ключевой особенностью туризма является его принадлежность к нематериальной сфере экономики. В настоящее время, туризм служит интересам общества и является важнейшим фактором развития экономики, как на микро, так и на макро уровнях. Туризм — многогранно развитая отрасль хозяйства, являющаяся одной из главных составляющих дохода в некоторых странах, влияющая на развитие экономики и мирового сотрудничества.

Если подойти к определению туризма с экономической точки зрения, то его можно представить как потребление туристами материальных и нематериальных благ, которые удовлетворяют потребности туриста. Однако основной ценностью для туриста являются впечатления, которые выражаются в степени удовлетворенности туриста от поездки.

Мировой опыт показывает, что в развитых регионах около 30% доходов государства связано с развитием туризма. Туризм как социальная сфера связан с развитием сферы услуг. Вообще, широкое развитие туризма началось в XX веке и связано оно, прежде всего, с развитием международных путешествий.

В подавляющем большинстве стран туризм является ключевым фактором, влияющим на формирование внутреннего валового продукта. Важное значение туризма заключается в том, что он также способствует и социальному развитию государства. Это проявляется в создании новых рабочих мест, развитии инфраструктуры, повышении уровня образования. Туризм является катализатором социально-экономического развития страны. Данные по развитию туризма в мире свидетельствуют о том, что туризм является самой динамично развивающейся отраслью экономики. Прогнозы по развитию туризма, так же предполагают неизменный рост роли туризма в экономике стран. По прогнозам Всемирной туристской организации, число туристских прибытий к 2020 г. составит 1,6 млрд. человек, мировые доходы от туризма в 2020 г. возрастут до 2 трлн. долл. [1, с. 88].

В настоящее время туризм — сложный комплекс взаимосвязанных видов различной деятельности, объединенных одной общей целью — удовлетворением туриста. Развитие туризма приводит к всестороннему развитию входящих в него видов хозяйственной деятельности, которые отражаются на социально-экономическом состоянии государства. К примеру, дорога, которая была построена с целью освоения территорий для привлечения туристов, используется во благо и местными жителями.

Туризм является одним из важнейших источников доходов. Доходы от туризма имеют как прямой, так и косвенный характер. К прямым доходам относятся денежные средства, оставленные туристами во время своего путешествия в стране пребывания. Как правило, прямые доходы способствуют притоку иностранной валюты в страну, что положительно сказывается на

торговом балансе страны. Косвенные доходы — доходы от налоговых поступлений или от отраслей, развитие которых произошло в результате туризма.

Туризм помимо экономического, оказывает еще и социальное влияние. Так, для приема туристов, в первую очередь, необходима инфраструктура. Под туристской инфраструктурой, прежде всего, понимается наличие транспорта, мест размещения и питания, а так же предприятий, оказывающих дополнительные услуги. Создание новых мест размещения, развитие транспорта, строительство новых аэропортов и вокзалов создает новые рабочие места. Таким образом, решается несколько задач:

- обеспечение занятости населения;
- развитие мелкого и среднего бизнеса;
- увеличение налоговых поступлений в бюджет.

Также нельзя недооценивать влияние туризма на уровень культуры и образования страны. Приток иностранных туристов приводит к интеграции страны на общемировой рынок. Это в свою очередь сказывается на привлечении новых инвесторов в страну. Ярким примером можно назвать появление мировых гостиничных брендов на основе договора франчайзинга. Местные кадры обучаются на основе мировых стандартов, имеют возможность стажировки за границей для получения мирового опыта. Таким образом, приведенный пример, является одним из ярких свидетельств положительного влияния туризма на социальный аспект.

Туризм неуклонно демонстрирует свой рост в экономике стран мира. Учитывая, что туризм, будучи частью сферы услуг, быстро реагирует на любые изменения окружающей среды. Эти изменения могут быть отнесены как среде внутри государства, так и за его пределами. Чувствительность туризма к любым изменениям свидетельствует о его гибкости. Туризм, в отличие от тяжелой промышленности, не является трудоемкой и капиталоемкой отраслью, позволяет легко и без больших затрат адаптироваться под изменения окружающей среды.

Однако, говоря о влиянии туризма на экономику страны необходимо учитывать, что это влияние в разных странах проявляется по-разному. Прежде всего, влияние туризма на экономику страны зависит от роли туризма в государственной политике страны. Таким образом, в странах, где туризм не является приоритетным направлением, влияние на экономику страны будет меньшим, нежели в стране, где туризм занимает первое место среди приоритетных отраслей.

Туризм в современном мире является одним из самых приоритетных направлений развития. С развитием сферы сервиса и услуг, возрастает роль и влияние туризма в мире. Туризм становится одной из важнейших отраслей экономики, наряду с традиционными производственными отраслями. Таким образом, туризм как экономическое явление, позволяет с одной стороны, увеличить валютные поступления в страну, с другой стороны — стимулирует развитие социальное развитие государства и общества. Будучи многоотраслевым комплексом, туризм также является катализатором для развития и смежных с ним отраслей. Помимо социально-экономических аспектов, туризм является способом создания благоприятного имиджа страны во всем мире. Положительный имидж государства способствует развитию внеэкономических и торговых связей, что положительно сказывается на экономических показателях государства.

Литература:

1. Морозов М.А. Экономика и предпринимательство в социально-культурном сервисе и туризме: учебник для студентов. — М.: Издательский центр «Академия», 2009. — 288 с.

2. Балабанов И.Т Балабанов А.И Экономика туризма. Учебное пособие. Экономические основы туристской деятельности — М.: Финансы и статистика, 2003. — 176 с.

3. Скороходов А.В. Международный туризм: учеб. пособие. — М.: Инфа-М, 2007. — 321 с.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТЯНСЬКОГО ДОСВІДУ В ПРОЦЕС ПОБУДОВИ МОДЕРНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*¹к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та туризму, Київський національний
університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна*

Процес інтегрування України в європейське суспільство не оминув і сферу вищої освіти. Часто-густо вітчизняні заклади вищої освіти при реформуванні своєї системи управління та навчального процесу концентрують свою увагу саме на впровадженні досвіду європейських колег. Проте треба розуміти, що європейські заклади освіти не є еталонними, вони також мають свої проблеми та недоліки, які треба враховувати та намагатися мінімізувати їх негативний вплив на розвиток української освітньої системи. Проблеми, що виникають у системі вищої освіти європейських країн на сучасному етапі, можна умовно поділити на чотири групи [1; 2]: внутрішні проблеми, пов'язані з реалізацією основних функцій університетів — проведенням наукових досліджень та ефективною організацією навчального процесу; зовнішня конкурентоспроможність університетів; рівень та якість управління університетами; проблеми, пов'язані зі змінами умов, у яких функціонують університети (фінансові обмеження, потреба суспільства в неперервній освіті, зменшення кількості населення в європейських країнах).

Аналіз зарубіжних джерел дозволяє виокремити основні недоліки європейського освітнього простору, серед яких, на наш погляд, ключовими є наступні:

1. У шістнадцяти країнах ЄС вища освіта повністю або частково платна (хоча у всіх країнах існує можливість отримати фінансову допомогу для навчання).

2. Серйозною мінусом залишається те, що молодь рано полишає навчання, цінність вищої освіти знівельована.

3. Існує проблема оволодіння молоддю базовими навичками, необхідними для суспільства знань.

4. Недостатня частка ВВП, що витрачає на освіту більшість країн ЄС (значно менший від подібного показника в США [3, с.115])

5. Існує донині неузгодженість між країнами-членами ЄС у визнанні кваліфікацій, що є однією з основних проблема на шляху поглиблення європейського співробітництва.

6. Проблема залучення молоді до вивчення природничо-наукових та математичних дисциплін.

7. Існування когнітивного капіталізму, коли вища освіта перетворюється на галузь бізнесу.

8. Культивування підприємництва та традиції збагачення (це призводить до абсолютної втрати інтересу нових поколінь до інженерних та технічних спеціальностей).

9. Інформаційно-технічне забезпечення навчального процесу відстає від вимог та викликів часу.

10. Недостатні капіталовкладення в людські ресурси (а саме вони розглядаються як основний інструмент розбудови суспільства знань).

Мережею аналітичних центрів Eurydice під час дослідження “Ключові цифри європейської освіти” [4] було проаналізовано середню та вищу освіту 27 країн Євросоюзу за шістьма тематичними напрямками: контекст, структура, участь в освіті, ресурси, освітні процеси, випускники. На основі наукових розвідок були зроблені наступні висновки: темп розвитку людського потенціалу є недостатнім; роль закладів вищої освіти недостатня для підтримки інтелектуалізації суспільства; ступінь упровадження інформаційних технологій в освітній процес не відповідає викликам сьогодення. На нашу думку, найбільш цінними

рекомендаціями в контексті національних особливостей побудови модерних управлінських механізмів розвитку вітчизняних закладів вищої освіти можуть бути: доктрина управлінського процесу, націленого на підтримку постійно високої якості освітніх послуг, що надаються, і як наслідок – створення системи доступу громадян до якісної вищої освіти, з урахуванням приписів та настанов міжнародних документів; забезпечення синергетичного ефекту від взаємодії освітнього та наукового складників операційного механізму функціонування закладів вищої освіти; орієнтація стратегічного менеджменту закладів вищої освіти на високу конкурентоспроможність; упровадження університетської автономії. Система освіти кожної країни, як і культура її народу, є унікальним явищем, оскільки глибоко пов'язана з духовними та матеріальними аспектами минулого й сучасного. З огляду на це, у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. Отже, при реформуванні вищої освіти, з одного боку, необхідно враховувати пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – поліпшувати міжнародну співпрацю, розширювати мобільність, забезпечувати працевлаштування студентів у європейському чи міжнародному ареалі, активувати міжнародну конкурентоспроможність закладів вищої освіти.

Література:

1. Натрошвілі С.Г. Стратегічне управління вищим навчальним закладом: теорія, методологія, практика [монографія] - К.: КНУТД, 2015. – 320 с.
2. Європейський освітній портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org>.
3. Романовський О.О. Роль вищих навчальних закладів у розробці і впровадженні інноваційних технологій (на прикладі США) / О.О.Романовський // Вісник КНУТД. – 2012. – № 4. – С. 113-123.
4. Concrete Future Objectives of Education Systems., <http://europa.eu/int/scadplus/leg/en/ch>.

THE ROLE OF AZERBAIJANI CULTURE IN THE WORLD HERITAGE

¹*student, Azerbaijan Tourism and Management University,*

¹*student, IMC Krems University of Applied Sciences*

It is undeniably true that culture plays a substantial role in the history of any country. Therefore, a lot of countries attempt to protect their culture and try to promote it to the entire world in order to make it more popular and attractive.

Due to the comprehensive and rich background of the word “culture”, it has several appropriate meanings. Thus, the most widely used definition is that it is the social behavior and norms found in human societies.

At the same time, one of those countries which pay special attention to their culture is Azerbaijan. One of the world's most ancient nations - the nation of Azerbaijan - has the right to feel proud for its history, material and cultural monuments, literature, arts and music heritage.

Walled City of Baku with the Shirvanshah’s palace and Maiden Tower

First of all, Icheri Sheher is the heart of Baku, the jewel of the history and culture of Azerbaijan, a city within the city which has been preserved to our days. Its aura and energy invisible to the eye are packed with secrets worth thousands of years. The 22 hectare area of Icheri Sheher is only a tiny part of the modern Baku. It breathes history in every corner and has some of the most valuable monuments of the antiquity, among which are the Maiden Tower – a symbol of Baku, the Shirvanshah’s Palace, and the thousand-year- old Mohammed Mosque with its preserved minaret. These monuments have global significance.

Many years of research of archaeological layers allowed determine several series of alternating histories which, according to scientists, date back two thousand years.

Icheri Sheher is often called a fortress because it is enclosed by well-preserved walls, height 8-10 m, width 3.5 m. There're several gates, among which Shamakhi Gates, Salyan Gates and Double Gates (Gosha Gala) are the main ones. Below the city, there are several underground passageways which are tens of kilometers long. In the old times, there were 28 bathhouses in Icheri Sheher. A few have survived, namely, Gasim bay's hamam, and the famous and beautiful Aga Mikayil'shamam. Built in the Middle Ages, these bathes had unique heating systems. Icheri Sheher is a cradle of ancient monuments.

The Shirvanshah's Palace

The history of Icheri Sheher is connected with the Shamakhi earthquake of 1192, which forced the ruler of Shirvan to move the capital to Icheri Sheher, where one of the most magnificent monuments of Baku – Shirvanshah's Palace – was built. The complex of the Shirvanshah's Palace includes the palace itself, which is among the most unique in the Middle East, the courthouse, which fascinates the travelers and scholars since the Middle Ages, the tomb of the medieval scholar and thinker of the 15th century Seyid Yahya Bakuvi. The complex also comprises the Palace Mosque, which attracts the eye with beautiful architectural elements, the tomb belonging to Shah's family, the ancient bathhouse that reflects features of oriental architecture, and the underground water reservoir with crystal clear water which consists of 34 stairs.

Of the 52 rooms of the palace, 27 were located on the first floor, 25 – on the second. 15 rooms have been preserved on the second floor. On the first floor there's a kitchen and a warehouse. Servants, artists and calligraphers lived and worked on the first floor. The waiting room on the second floor is the only room which has been preserved true to its original state.

Maiden Tower

The height of the tower is 28 m, its diameter – 16-16.5 m, the width of the walls in the lower parts is 5 m, in the upper parts – 4 m. it consists of the main tower of a cylindrical shape, and a structure adjacent to it on the south which resembles a prop. The

tower is divided into eight tiers, each one covered with large dome windows, connected to each other with a winding stone staircase built in the wall. On the tower's facade door there's a Kufic inscription: "Son of David, tower of Mesut". It indicates that the upper part of the tower was built in the XII century by the Seljuk Sultan Mesut. In fact, it was proven that the lower part of the Maiden Tower was built in an earlier period (VII-VIII century BC), which means that the latter is 1,200 years older than the fortress located in the Sinai Peninsula in Egypt which is listed in Guinness World Records. In this regard, information was sent to the Guinness Book of World Records. 28 other monuments located in Icheri Sheher also carry important historical value.

At the 24th session of the World Heritage Committee held in November 27 – December 2, 2000, in Cairns, Australia, "Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace and Maiden Tower" was inscribed on the World Heritage List. Some of the monuments were damaged after the earthquake which occurred in Azerbaijan in 2000. At the 27 th session of the World Heritage Committee held on 4 July, 2003, "Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace and Maiden Tower" was included in the List of World Heritage in Danger. In recent years, the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev issued important decrees and orders which significantly improved the state of preservation, protection, and development of Icheri Sheher and the surrounding historical and architectural monuments. At the same time, the State started to implemented necessary policies on the protection of monuments from the harmful impacts of external factors. On February 10, 2005, President Ilham Aliyev issued a decree "On the establishment of the Administration of State Historical-Architectural Reserve Icherisheher under the Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan". At the 33 rd session of the World Heritage Committee held in Seville, Spain, it was decided to remove Icherisheher from the List of World Heritage in Danger and restore it to its previous status. At the 8 th session of the Committee for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict held on December 18-19, 2013, in Paris, France, Icherisheher was given "enhanced protection" status.

Novruz holiday

Novruz is one of the most important and favorite holidays of Azerbaijani people. It marks the arrival of spring and is celebrated in March 20-21 – the beginning of the astronomical New Year. The festivities last for several days and the preparations for them start early at the end of the last month of winter. Novruz is the time at which people say goodbye to the old year and prepare for the sense of physical and spiritual renewal that the spring brings.

On the other hand, the origin of Novruz dates back to ancient customs and rituals associated with sorcery, cult of nature and fertility, as well as beliefs in nature's decline and rise. During the month leading up to Novruz, every Tuesday is devoted to celebrating nature's four elements consecutively: water, fire, earth, and air (or wind), the last one, called "Akhir Charshanba", representing the time when the spring finally begins.

The most significant one among charshanbas is "Akhir Charshanba". On this traditional day plan, a lot has to be taken care of; the house has to be cleaned and holiday meals prepared. Samani is a symbol of Novruz and it is grown from sprouted seeds in advance to have it ready on the table by the night of celebration. Along with samani, painted eggs, and baked holiday sweets set a festive mood. The day before the holiday people meet to congratulate each other. On festive tables candles are lit and wishes made. The number of candles corresponds with the number of family members. In the evening, children put hats under neighbors' doors and hide, waiting for the neighbors to fill the hats with holiday favors. After the sunset people gather in the streets to kindle bonfires, dance around them, and jump over them to cleanse their souls and ward off evil spirits. One of the essential parts of the holiday table is Khoncha (xonça) – a tray filled with sweets, nuts, candles, and other treats. Each of the sweets baked for Novruz has a symbolic meaning. Baklava represents the four parts of the world, Gogal – the sun, Shekerbura – the moon, and the eggs painted for Novruz are a symbol of life.

Samani decorates the middle of the tray and is tied with red ribbon. Traditionally, the table has to include seven items all starting with the letter “S”: sabzi (greens), sumakh (seasoning), sud (milk), sirka (vinegar), samani and others. But the main meal of the Novruz table is pilaf. Neighbors and friends send trays filled with treats to each other. On the second day of Novruz, people visit the graves of the relatives and friends to honor their memory. Novruz is also the time for mass gatherings and festivals. Ashug and folk music concerts are held countrywide on this day. Ropewalkers demonstrate their skills, pehlevans (wrestlers) compete against each other, comedy performances with the participation of two characters, Kos-Kosa (goat beard) and Kechal (the bald), are held on the streets. Kos-Kosa represents the winter, Kechal – the spring. In the verbal competition Kechal always comes out a winner. But the main festivities usually take place by the walls of the legendary Maiden Tower. The top of the tower is decorated with a huge Samani.

At the fourth session of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage which took place from September 28 to October 2, 2009, multinational nomination “Novruz, Nowruz, Nooruz, Navruz, Nauroz, Nevruz” of Azerbaijan, India, Iran, Kyrgyzstan, Pakistan, Turkey and Uzbekistan was inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

Traditional art of Azerbaijani carpet weaving in the Republic of Azerbaijan

It is so easy to get lost in the intricate patterns of Azerbaijani carpets. One of the great poets of the past said about them: “Bliss for the legs, joy for the eyes”. Azerbaijani carpets can be found in the exhibitions of the Hermitage, the Victoria and Albert Museum in London, New York’s Metropolitan Museum, the Louvre and the Vatican. The mere listing of such well-known repositories of artifacts testifies to the uniqueness of this type of Azerbaijani art. By the way, it is no less ancient than painting or sculpture. Carpets were used in the Bronze Age to decorate rooms of eastern kings and tents of chieftains.

The West began to enjoy the warmth of a fluffy pile and the brightness of the colors of carpets much later. In the 15th century, Azerbaijani carpets appeared in the courts of kings and in the homes of the Western European nobility. They caused so much delight there that they became an indispensable attribute of not only palace interiors, but also gala paintings. Royals, followed by members of the nobility, ordered their portraits against the backdrop of Azerbaijani carpets. Specialists recognize their characteristic pattern on the paintings of such famous artists as Van Eyck, Hans Memling, Antonello da Messina, Carlo Crivelli, Domenico di Bartolo and Hans Holbein.

Even magical properties were ascribed to carpets. It was believed that their patterns can help to maintain health and make the house prosperous. But even without the mysticism there were a lot of secrets in Azerbaijani carpets. Thanks to choice of wool, natural dyes and the skills of the weavers, the flavor and coloring of carpets and rugs acquired greater depth and brightness over time. For centuries, Azerbaijan remained one of the trendsetters for carpets. Their artistic properties and high quality were mentioned by Arab, European and Russian travelers.

In Azerbaijan, the carpet was part of everyday life. People rested, ate and received guests on them. They were woven almost in every Azerbaijani house. In this variety of techniques of weaving and dyeing, patterns and ornaments, regional schools inevitably emerged: Ganja- Gazakh, Guba-Shirvan, Tabriz and, of course, Karabakh. In the lowland part of Karabakh there were several places where carpets with traditional Karabakh compositions showing scenes from the works of Nizami, Fuzuli and other Azerbaijani poets were produced in large quantities. This is especially true for Shusha, Jabrayil, Aghdam, Barda and Fuzuli. It was there that the Karabakh carpet school formed, having a strong impact on neighboring regions. Materials published at the end of the 19th century suggest that carpets and rugs woven in Shusha in that period had no match by their beauty and quality in the whole of the Caucasus. The encyclopedia of Brockhaus and Efron released in 1904 emphasizes: “Shusha is the largest center of

carpet production in the Caucasus.” A typical example of these Shusha products are carpets of the Malibayli, Lampa, Baghadagullar, Bulug, Sakhsidagullar, Nalbaki-Gul, Gulaylig, Munjug and Zarmahal types. The Metropolitan Museum of Art has an 18th century Karabakh carpet Verni. A product of Shusha masters exhibited in the Boston Museum of Fine Arts dates back to the same century.

Azerbaijan produced almost all types of carpets and rugs existing in the world: wool, silk, gold and silver threads, pile and pileless carpets, kilims, rugs, zili, verni, sumakh, mafrashi, khurjuns and shadda. Their distinguishing feature is the high density of nodes (from 1,600 to 4,900 per square decimeter), which is why the “lifespan” of the Azerbaijani carpet is from 300 to 500 years. It is a symbol of luxury, gentility and refined taste. You can get acquainted with all the richness and diversity of this type of folk art in the Baku Carpet Museum, which keeps more than 15,000 carpets and rugs.

UNESCO appreciates the unique value of works of Azerbaijani artists. In 2010, at the 5th session of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, the traditional art of Azerbaijani carpet weaving in the Republic of Azerbaijan was inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

References:

1. Heydar Aliyev Foundation. (2010). General information on Azeri culture. Called up on 30 March 2019 from http://azerbaijan.az/portal/Culture/General/general_e.html
2. National Commission of the Republic of Azerbaijan for UNESCO. (2019). Novruz. Called up on 1 April 2019 from <http://unesco.az/index.php?options=content&id=35>
3. National Commission of the Republic of Azerbaijan for UNESCO. (2019). Traditional art of Azerbaijani carpet weaving in the Republic of Azerbaijan. Called up on 1 April 2019 from <http://unesco.az/index.php?options=content&id=37>

4. National Commission of the Republic of Azerbaijan for UNESCO. (2019). Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace and Maiden Tower. Called up on 1 April 2019 from <http://unesco.az/index.php?options=content&id=32>

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

¹к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

У процесі організації нової міжнародної регуляторної системи виникає безліч проблем, пов'язаних з адекватним забезпеченням фінансово-економічної безпеки держави і регіонів, територіальної цілісності і суверенітету. Основними проблемами забезпечення фінансово-економічної безпеки України в зазначених умовах, на наш погляд, є:

- 1) проблема передачі і переміщення повноважень з державного на міждержавний рівень;
- 2) проблема реформування системи міжнародних відносин у напрямі трансформації моделі «концерну» держав з регіонального на глобальний рівень, яка визначає взаємодію суб'єктів - відбуваються рівневі структурування міжнародного співтовариства - висувуються і затверджуються міжнародні профільні організації, що представляють собою сукупний державно-приватний потенціал у вирішальних областях суспільного розвитку;
- 3) проблема подальшого розвитку цивілізації і управління цим розвитком, пов'язана із завершеністю ресурсів на планеті;
- 4) проблема пошуку ефективних структур «глобального управління», пошук консенсусу, який представляється малоімовірним в зв'язку з інтенсивністю світогосподарських системних змін.

В зв'язку з вищенаведеним вважаємо за доцільне запропонувати пріоритетні напрямки підвищення фінансово-економічної безпеки держави:

- 1) формулювання програми розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки,
- 2) визначення довгострокових альтернатив, цілей і пріоритетів, що враховують розуміння можливих ресурсних і часових обмежень на їх досягнення, надають сенс і задають рамки подальшого становлення ринкової економіки,
- 3) збереження в основному традиційних методів кредитно-фінансового регулювання і зовнішньої підтримки вітчизняних суб'єктів економічної інтеграції,
- 4) посилення збалансованої регулюючої ролі держави з метою раціонального використання внутрішніх ресурсів української економіки і створення інституційної інфраструктури ринку,
- 5) посилення захисту власності і контролю за ефективним використанням цієї власності для збільшення дохідної частини бюджетів усіх рівнів,
- 6) формування активної позиції в збереженні і використанні природних ресурсів країни,
- 7) розробка і проведення програми протекціонізму по відношенню до вітчизняного виробника і вітчизняних товарів з максимально жорстким режимом переміщення товарів через державний кордон.

ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

¹ слухач магістратури спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Питання зайнятості сьогодні є досить складним та найбільш актуальним. Адже рівень зайнятості, її якісні характеристики є одним з показників рівня ефективності макроекономіки країни в цілому та суттєво впливає на соціально-психологічну атмосферу в суспільстві. Крім того, рівень зайнятості населення можна вважати своєрідним каталізатором перебігу економічних процесів країни на міжнародному, державному та регіональному рівнях. Оскільки в останні роки в Україні відбуваються суттєві зміни на ринку праці, тому це питання вважаємо досить актуальним.

Перш за все, необхідно визначити основні поняття «політика зайнятості» та «зайнятість населення». Дослідниця О. Іванова зазначає, що державна політика зайнятості – це сукупність заходів прямого та непрямого впливу на соціально-економічний розвиток суспільства загалом і кожного його членів зокрема; комплекс правових, організаційних і наукових важелів впливу держави, направлених на забезпечення зайнятості населення та управління ринком праці [1].

Під зайнятістю населення в Україні розуміють суспільно-корисну діяльність громадян працездатного віку, яка приносить їм дохід, що забезпечує розширене відтворення робочої сили. У Законі України «Про зайнятість населення» означено характеристики зайнятого населення. Зайнятим населенням вважаються особи, які працюють за наймом на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством; особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств); проходять

військову чи альтернативну (не військову) службу; на законних підставах працюють за кордоном та, які мають доходи від такої зайнятості, а також особи, що навчаються за денною формою у загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах та поєднують навчання з роботою та деякі інші громадяни, які перелічені в ст. 4 Закону [2].

На сучасному етапі в багатьох країнах світу, в тому числі й Україні, спостерігається характерне зростання так званої гнучкості ринку праці. Проявляється це у дисбалансі між стрімким спадом попиту на робочу силу в одних галузях та секторах ринку і відносно бурхливим розвитком інших; протиріччі з жорсткою регламентацією умов праці на підприємствах з традиційними режимами зайнятості. Це потребує від політики зайнятості держави цілої низки заходів соціально-економічного, організаційно-виробничого і юридичного характеру для швидкої адаптації суб'єктів господарювання до нових умов.

Нині, на ринку праці прослідковується стійка тенденція до зменшення рівня як офіційного, так і прихованого безробіття. За даними Державної служби зайнятості населення в Україні у першому кварталі 2018 року кількість працюючих осіб у країні збільшилась на 149 тисяч. Якщо за цей же період 2017-го року частка зайнятого населення становила 55,2%, то зараз – 55,9%. Проте, рівень безробіття в Україні все ще залишається високим: за методологією Міжнародної організації праці, в Україні безробіття складає – 9,7%, тоді як в країнах ЄС – 7,4% [3]. У Черкаській області ця тенденція теж зберігається. Станом на жовтень 2018 року чисельність зайнятого населення становила 57,8% (524 тис.), а у 2017 році цей показник становив 56,7% (518,9 тис.). Рівень безробіття поступово знижується: у 2017 -10% (57,9 тис.), а у 2018 - 9,2% (53,2 тис.) [4].

На нашу думку, така позитивна тенденція визначається комплексністю політики зайнятості в Україні, що регулюється нормами не лише трудового, а й адміністративного, цивільного права та права соціального захисту: підтримці

працездатних громадян в працездатному віці, забезпеченні заходів запобіжного характеру щодо регулювання зайнятості населення та відтворення робочих місць, повній гарантії збереження робочих місць і професій, одержання доходів тощо.

Проте, значною залишається проблема трудової міграції. Відповідно до даних соціологічного опитування Інституту Горшеніна в квітні 2016 року більше 40% економічно активних українців у віці від 18 до 29 років готові виїхати з України заради високо оплачуваної роботи і побудови кар'єри. За даними опитування компанії GFK Ukraine 8% громадян України (3 млн. осіб) будують плани на найближчий час щодо трудової міграції за кордон [5]. Причинами такої ситуації вважаємо невідповідність пропозицій та попиту на ринку праці, низький рівень заробітної плати, брак робочих місць для кваліфікованих працівників.

Зважаючи на вищезазначене, можемо зробити висновки, що збільшення рівня зайнятості населення є позитивним показником у політиці зайнятості нашої держави, проте є низка проблем, які потребують негайного вирішення (низький рівень заробітної плати, високий рівень трудової міграції, невідповідність попиту та пропозицій на ринку праці України). Вирішення цих проблем у політиці зайнятості в Україні вбачаємо можливим із запровадженням моделей політики зайнятості економічно-розвинених країн, зокрема Швейцарії, Німеччини.

Список використаної літератури:

1. Іванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти / О.Л. Іванова. - Київ: Академія, 2003. – С.36.
2. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067- VI // Голос України. – 2012. – 18 серпня. – № 153–154. – С. 22–28.
3. Степанковська Я. Ринок праці-2018. ТОП-20 професій, яких гостро потребує Україна [Електронний ресурс] / Я. Степанковська // Економіка та фінанси. – Режим доступу до ресурсу: <https://glavcom.ua/economics/finances/rinok-praci-2018-top-20-profesiy-yakih-gostro-potrebuje-ukrajina-517151.html>.

4. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>.

5. Савченко С.М. Демографічна ситуація та зайнятість населення України / С.М. Савченко, К.В. Костянчук // Економіка і суспільство. - Випуск 7. – 2016. – С. 686-690.

**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТУРИСТСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ УПРАВЛЕНИЯ
ТУРИСТСКИМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ**

¹*магистр, Азербайджанский университет туризма и менеджмента, г. Баку, Азербайджан*

Резюме. В статье, автором отмечается, что туристический бизнес считается одним из самых прибыльных в мире. Поэтому возникает важнейшая методологическая проблема управления - выявление центральных потенциалов, объединяющих и синтезирующих все остальные потенциалы, используемые в сфере туризма.

Таким образом, туристскому сектору уделяют в наше время все больше внимания, так как этот вид деятельности является стратегическим, находится в сфере приоритетного развития многих стран и территорий.

Ключевые слова: интеграция, туристский потенциал, гостиничное хозяйство, прибывшие туристы, выбывшие туристы, туристский бизнес.

Summary. In the article, the author notes that the tourism business is considered one of the most profitable in the world. Therefore, the most important methodological problem of management arises - the identification of central potentials that unite and synthesize all other potentials used in the field of tourism.

Thus, in our time, the tourist sector is being given more and more attention, since this type of activity is strategic and is in the priority development area of many countries and territories.

Keywords: integration, tourist potential, hotel industry, arriving tourists, exited tourists, tourist business.

Введение. Туристская деятельность на современном этапе настолько разнопланова, что в процессе функционирования охватывает прямо или опосредованно до 50 отраслей хозяйства, в т. ч. транспорт, строительство, торговлю, общепит, аграрный сектор, ЖКХ, культуру, искусство, спорт и др. Туристскому сектору уделяют в наше время все больше внимания, так как этот вид деятельности является стратегическим, находится в сфере приоритетного развития многих стран и территорий [4].

Вместе с тем инвестиции могут быть вложены исключительно в проект, обладающий стоимостной оценкой, сроками возмещения затрат и экономической целесообразностью. Туристские объекты показа привлекают многих инвесторов. Вот только инвестировать объекты, которые не имеют стоимостной оценки и затраты на развитие которых окупить невозможно, представляется нецелесообразным. В то же время бюджетных средств на поддержку туристских ресурсов недостаточно, а значит, коммерциализация здесь неизбежна.

Таблица 1.

Основные показатели по характерным отраслям для туризма

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Численность работающих по характерным отраслям для туризма, чел.	36103	36899	37600	38839	40892	41886	49449	43477
Созданная добавленная стоимость по характерным отраслям для туризма, млн. ман.	-				- 2080,2	2404,20	2437,3	2594,7
Удельный вес ВВП по характерным отраслям для туризма, в %	-				- 3,6	4,1	4,5	4,3
Инвестиционные вложения по характерным отраслям для туризма, млн. ман.	527,8	949,2	1407,8	1478,2	1371,0	2204,00	1063,9	363

Как показывают данные табл. 2 видно, что за 2009 – 2016 гг. численность работающих по характерным отраслям для туризма было увеличено в 1,2 раза, что благоприятно с учетом создания новых рабочих мест в данном секторе экономике. Девальвация 2014 года спровоцировала уменьшение инвестиционных вложений, а именно инвестиционные вложения уменьшились по сравнению 2016 года с 2014 г. в 6,1 раза [1].

На основании интегрированной системы туризма предложены: интеграции, инновации и опережающего определения предпочтений.

Вместе с тем инвестиции могут быть вложены исключительно в проект, обладающий стоимостной оценкой, сроками возмещения затрат и экономической целесообразностью. Туристские объекты показа привлекают многих инвесторов. Вот только инвестировать объекты, которые не имеют стоимостной оценки и затраты на развитие которых окупить невозможно, представляется нецелесообразным. В то же время бюджетных средств на поддержку туристских ресурсов недостаточно, а значит, коммерциализация здесь неизбежна.

Многие российские ученые - М.В. Козырев, Г.А. Карпова, И.В. Воронцова, - увязывают стоимость туристских ресурсов с величиной рентных платежей и предпринимают попытки создания интеграционных оценочных показателей, учитывающих ряд факторов и определяющих туристский потенциал территории в стоимостном выражении. Интеграционные показатели, как правило, имеют количественную оценку и позволяют сделать существенный прорыв в понимании и повышении управляемости туристского потенциала территории. Однако их апробация на практике сегодня невозможна из-за отсутствия кадастровой оценки туристских ресурсов.

Оценка туристского потенциала территории на основе статистики при ресурсном подходе традиционно базируется на данных статистики, характеризующих масштабность территорий. Статистическими показателями считаются: площадь территории, численность населения; число водоемов,

представителей флоры и фауны, объектов показа и др. Использование статистической оценки имеет ограниченный характер и предоставляет пользователю лишь количественные показатели туристского потенциала территории.

Территориальный аспект видится следующим образом. Туризм рассматривается как целостная система, состоящая из организаций, объединенных общей целью, иногда располагающихся в разных регионах страны/мира, но выполняющих единую функцию, имеющих единую цель (предоставление специфического турпродукта) и желающих получить прибыль в результате достижения этой цели. Отношения между этими организациями позволяют региону в составе национального или международного туристского рынка достигать целей и задач, представленных в региональной политике, а также отслеживать взаимоотношения туристской системы с другими региональными системами (политическими, правовыми, социальными и др.) и силу влияния туризма на экономику конкретного региона.

Следовательно, появляется возможность оценивать туристский регион с позиции основных участников туристского рынка: представителей туристских департаментов, организаторов отдыха (туристских организаций) и потребителей турпродукта (туристов). Именно эти оценки, по нашему мнению, позволят участникам туристского рынка принять адекватные решения в отношении производства, реализации, потребления регионального турпродукта и получить желаемый эффект.

Поэтому возникает важнейшая методологическая проблема управления - выявление центральных потенциалов, объединяющих и синтезирующих все остальные потенциалы, используемые в сфере туризма. Как показал проведенный анализ, интенсивность их использования.

Рассмотренные выше классификации ресурсов являются обоснованными лишь при традиционно рекреационной направленности экономики региона и

фактически позиционируют их состояние на какой-то момент времени, то есть не ориентированы на формирование, использование и развитие туристских ресурсов в соответствии с изменяющимися целями туристов.

Список использованной литературы:

1. Госкомстат Азербайджанской Республики, 2017 год
2. Гуляев, В.Г. Туризм: экономика и социальное развитие / В.Г. Гуляев. - М.: Финансы и статистика, 2003.
3. Новиков В.С. Инновации в туризме. 3 - е издание. Изд – во «Академия», М, 2010 г., с. 207.
4. Овчаров А.О. Туристический комплекс России. Тенденции, риски, перспективы. М: Инфра-М, 2011. с.106.
5. Овчаров А.О. Туристический комплекс России. Тенденции, риски, перспективы. М: Инфра-М, 2011. с.106
6. Темный Ю. В., Темная Л. Р. Экономика туризма: Учебник. М., 2003.
7. Регулируемый туризм и отдых в национальных парках / М. Ю. Травкина. М.:Изд-во Центра охраны дикой природы, 2010. с.69.

ПРИМЕНЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ СТРАТЕГИИ В РАЗВИТИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

¹*магистр, Азербайджанский университет туризма и менеджмента, г. Баку, Азербайджан*

Аннотация: экономическая модернизация предусматривает интенсификацию процесса переработки путем углубления разделения труда, модернизации материально-технической базы производства, преобразования научно-технического прогресса в производительную силу и эффективности системы управления производством. В статье анализируются вопросы развития кластеров в аграрной сфере, особенности модернизации аграрного сектора, роль инвестиций в модернизацию, техническое и технологическое обновление в аграрной модернизации, а также совершенствование ее структурирование в модернизации аграрного сектора.

Ключевые слова: модернизация, экономическая эффективность, производственная цепочка, общая производительность факторов производства, интенсификация, развитие кластеров и т. д.

Abstract: economic modernization envisages an intensification of the process of processing by deepening the division of labor, upgrading the material and technical base of production, transforming scientific and technical progress into a productive force and the effectiveness of the production management system. The article analyzes the development of clusters in the agrarian sector, specifics of the modernization of the agrarian sector, the role of investment in modernization, technical and technological renewal in agrarian modernization, and the improvement of its structuring in the modernization of the agricultural sector.

Keywords: modernization, economic efficiency, production chain, overall productivity of factors of production, intensification, development of clusters, etc.

Применение методов маркетинга в планирование производства сельскохозяйственных продуктов также имеет важное влияние в результатах производства и их реализации. Но Агро маркетинг отличается от других видов маркетинга из-за зависимости от природных условий, различными формами собственности на земля и агротехническое оборудование, сезонностью производства и реализации продуктов, внутренними и внешнеэкономическими отношениями, степенью вмешательства государства в агропромышленный комплекс [1]. Агро маркетинг имеет дело с товаром первоизжитной необходимости, следовательно, необходимо своевременно, в нужном объеме и ассортименте удовлетворить нужды потребителей с учетом их возраста, пола, национальных традиций и других интересов. Производство продуктов также взаимосвязано с землей, ее качеством и интенсивностью использование. Это определяет объем, ассортимент и качество продукции и придает Агро маркетингу определённую специфику в процессе его организации и проведение. Для эффективной детальности на рынке сельскохозяйственной продукции необходимо знать функции Агро маркетинга, чтобы принимать научно обоснованные и оптимальные решение. Общие функции маркетинга — это управление, организации, планирование, прогнозирование и целеполагание, анализ, оценка, учет и контроль, а конкретные — исследование рынка, изучение потребителе и его спроса, анализ окружающей среды, осуществление товарной политики, инфра товарное обеспечение, поддержание жизненного цикла товара, ценообразование и ценовая политика, товародвижение и сбыт продукции, формирование спроса и стимулирование сбыта продукции, коммерческая детальность, внешнеэкономическая маркетинговая детальность, учетно-финансовая детальность, управление маркетингом. В процессе маркетинговой детальности общие и конкретные функции взаимосвязаны [2]. При осуществлении любой конкретной функции выполняете и общие функции В сельскохозяйственных и агропромышленных формированиях маркетинговая детальность может быть

эффективной при условии, если занимаете все работники аппарата управления, а содействует ей все работники сферы производства. В скотоводческих предприятиях, например, функциональное маркетинговое воздействие осуществляете как руководителем предприятия, так и заведующим фермой. Вместе с работниками службы маркетинга и зоотехниками ее выполняет экономисты, технологи и т.д. Одновременно со специалистами аппарата управления маркетинговые функции осуществляет и работники сферы производства: производит продукция необходимого качества, установленного ассортимента и создаёт условия для своевременного удовлетворения спроса потребителей. Агро маркетинг представляет собой сложную систему, требующую регулирования и управления. Сельскохозяйственное предприятие не самообеспечивающим, поэтому между ним и окружающей маркетинговой средой происходит постоянный обмен ресурсами и информацией. Сам факт его существования и дальнейшее выживание зависит от влияния окружающей среды [3]. Чтобы продолжить свое функционирование, сельскохозяйственное предприятие вынуждено с одной стороны, приспосабливаться к изменениям во внешней маркетинговой среде, а с другой воздействовать на нее в силу своих возможностей [4]. Основная цель управления Агро маркетингом - поддержание соответствия между состоянием маркетинговой среды и адекватной ей системой маркетинговой деятельности предприятия сельского хозяйства. В процессе управления маркетингом субъектами управления выступают руководство предприятия и маркетинговая служба. Их задачи: - определение сферы деятельности (растениеводство, животноводство, переработка и другие), территориальных границ деятельности и т.д.; - постановка объема производства, продаж, занятие определенной доли рынка и других целей предприятия. Если маркетинг признаете в качестве концепции управления, часть важных управленческих функций передаете службе маркетинга, которая самостоятельно принимает решение о целях Агро маркетинга, выборе рынков. Маркетинг на

предприятия сельского хозяйства лишь часть системы. Если не будут осуществляться все другие функции (управление производством, кадрами, привлечение капитала, разработка новых изделий и т.д.), то маркетинг бесполезен. Доходы предпримете, которые обеспечиваете использованием маркетинга, конечно, предполагает и нормальную его прибыльность. Одним из эффективных источников привлечение средств, новой техники и технологий, несомненно, лизинг [5]. Прогрессивна маркетинговая стратеги, нацеленная на долгосрочное развитие обязательно должно включить эту возможность увеличение производственных мощностей в свои маркетинговые планы. Рост сектора продовольственного маркетинга в развивающихся странах предлагает мелким фермерам новые возможности, расширен их выбор поставщиков потребляемых факторов и каналов для реализации продукции, а также повыше их доступ к кредитам (в том числе и к лизингу) и обучения. Однако доступ к рынкам как потребляемых факторов, так и продукции оказался затрудненным для многих мелких земледельцев, которые остаются на обочине новой сельскохозяйственной экономики. Главное преимущество мелких хозяйств по издержкам – их обеспеченность дешевой рабочей силой для производства трудоемких продуктов. Если у мелких сельскохозяйственных производителей нет очевидных сравнительных преимуществ в производстве, агробизнес может искать альтернативные структуры для организации производства, таких как вертикальна интеграции (создание ассоциаций) или прямые закупки у крупных производителей. Доступ мелких фермеров к рынкам может быть облегчен также посредством лучшей организации и широкой кооперации, в которую могут входить не только фермеры, но и значительное количество заинтересованных сторон, включая обслуживающие сельское хозяйство организации, исследователей и представителей академических кругов, местные органы власти и международных доноров[6]. Следует отметить, что в настоящее время аграрному сектору нужны дополнительные финансовые ресурсы. В отличие от других областей, невозможно

эффективно работать без государственной поддержки в аграрном секторе. В этой связи он использует государственные дотации и субсидии для регулирования доходов сельхозпроизводителей. В стране на гектар обрабатываемой площади сельскохозяйственного производства дается 50 манатов субсидий, и эта сумма также применяется к второму посеву на том же участке. Кроме того, 40 манатов бюджетных средств будут выплачиваться за каждую гектарную пшеницу и рисовую посадочную площадку. Производители получают субсидии на производство хлопка, табака и сахарной свеклы, другими словами, производители получают субсидии для конечного продукта. Около 70 процентов минеральных удобрений, а также натуральных удобрений (биогумуса) и пестицидов продаются производителям. В то же время 40 процентов стоимости сельскохозяйственной техники и современных ирригационных систем, проданных лизинговым компаниям ОАО «Агролизинг», выплачивается за счет государственного бюджета. Кроме того, оросительная вода продается производителям по сниженной цене. Создаются также современные семеноводческие хозяйства для обеспечения сельскохозяйственных производителей качественными семенами и семенами. Результаты этих событий показали себя в ближайшее время. Таким образом, использование удобрений и пестицидов в 2016 году увеличилось примерно в 2 раза по сравнению с 2013 годом. Также в течение 12-летнего периода деятельности ОАО «Агролизинг», 40 процентов закупленной сельскохозяйственной техники, приходится на долю в 2014-2016 годах. Таким образом, вопрос о предоставлении фермерам сельскохозяйственной техники был разрешен за короткое время и устранена проблема нехватки оборудования. В рамках поддержки животноводства 50% товаров высокой производительности продается производителям за счет долгосрочных лизинговых платежей из бюджета. Кроме того, на получение искусственным осеменением для каждого теленка дается 100 манатов [6]. Исследования показывают, что географическая близость связанной экономической деятельности обеспечивает

производительность и инновационное развитие. Кластеры являются ключевыми факторами регионального экономического развития - конечными производителями, поставщиками, поставщиками услуг, исследовательскими лабораториями, учебными заведениями и другими учреждениями в определенной области экономики [4]. Развитие инновационной деятельности, которая играет важную роль в ускорении модернизации сельского хозяйства, должна осуществляться посредством необходимых научных исследований. Он также должен определяться применением полученных научных результатов в процессе производства, и система должна быть организована в соответствии с этим содержанием. Расширение процесса глобализации создало благоприятные условия для достижений научно-технической революции в становлении и развитии предпринимательства. Для развития аграрной экономики необходимы следующие направления научных исследований:

- Повышение конкурентоспособности сельскохозяйственного сектора;
- Исследование способов повышения производительности производственных факторов;
- Улучшение благосостояния деревни и вовлечение процесса урбанизации в общие социально-экономические интересы страны и т.д. Развитие модернизации аграрного сектора должно служить не только содержанию области, но и обновлению ее внутренней гармонии.

Поскольку сельское хозяйство более важно, чем другие секторы экономики, ему необходим более социально-экономический подход. Поэтому модернизация должна осуществляться на социально-экономической основе. В современных условиях одним из ключевых вопросов модернизации сельского хозяйства является дальнейшее совершенствование его структуры. Следует отметить, что структурированное производство коммерческой продукции следует учитывать больше. В то же время фермы, производящие сельскохозяйственную продукцию, должны быть экономически свободны для осуществления коммерческой

деятельности. Чтобы реализовать все эти процессы, рыночная инфраструктура также должна быть достаточно развита. По опыту зарубежных стран, сельское хозяйство должно развиваться в соответствии с многофункциональной концепцией. Главная цель здесь заключается в том, что сельское хозяйство должно не только производить продукты питания. В то же время для промышленности нужны сырьевые материалы. Последние тенденции в науке менеджмент - ключевые виды деятельности/компетенции, сосредоточение внимания на компаниях усилило доверие к своим близким партнерам [5]. Модернизация аграрного сектора Азербайджана имеет ряд особенностей: 1. В результате модернизации аграрные сферы повышают производительность капитала; 2. Модернизация создает более высокий спрос на квалифицированную рабочую силу; 3. Повышает конкурентоспособность модернизированного аграрного производства; 4. Модернизация способствует созданию нового организационного и управленческого механизма в аграрной сфере; 5. Модернизация создает практическую потребность в определенных областях науки в Азербайджане и способствует коммерциализации науки; 6. Модернизация создает основу для подготовки специалистов в области высшего образования в области образования и стимулирует сложный характер образовательных и деловых отношений; 7. Модернизация обеспечивает развитие отраслей экономики, которые будут служить аграрному сектору в цепной реакции.

Список литературы:

1. Указ Президента Азербайджанской Республики об утверждении Концепции развития «Азербайджан 2020: взгляд в будущее» 29 декабря 2012.
2. Стратегическая дорожная карта Азербайджанской Республики по перспективам национальной экономики. 6 декабря 2016 года.
3. Касумлы В. Экономическая модернизация. Баку, 2014. С. 312.
4. Ketels С., Sölvell Ö. Innovation clusters in the 10 new member states of the European Union, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006.

5. Chesbrough H.W. Open innovation: the new imperative for creating and profiting from technology, Harvard Business School Press. Cambridge. MA, 2004.

6. Сельское хозяйство Азербайджанской Республики. Государственный статистический комитет Азербайджана / Статистический сборник. Баку, 2017.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА АЗЕРБАЙДЖАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

¹*магистр, Азербайджанский университет туризма и менеджмента, г. Баку, Азербайджан*

Азербайджан - индустриально-аграрная страна с высокоразвитой промышленностью, многоотраслевым сельским хозяйством и туризмом. Важнейшее место в хозяйстве республики занимают нефте- и газодобывающая, нефтеперерабатывающая, химическая, машиностроительная, горнорудная промышленность и цветная металлургия, разнообразные отрасли пищевой и легкой промышленности.

На современном этапе экономическая политика азербайджанской экономики предусматривает важнейшими конкурентными преимуществами следующие аспекты:

- огромные запасы природных ресурсов, особенно углеводородного сырья;
- достаточно высокий уровень образования населения (почти половина трудового активного населения имеет техническое или высшее образование, остальное население в основном имеет среднее образование, высок уровень квалификации ученых, инженеров, врачей, учителей и т.д.);
- наличие современной инфраструктуры, включающей развитую дорожную сеть, основные ирригационные системы, значительные мощности по выработке электроэнергии, кабельные телекоммуникации и пр.

По мнению автора, для экономики Азербайджана характерны черты, присущие многим нефтедобывающим странам. Это, в частности: быстрые темпы роста ВВП в период развития нефтедобывающей отрасли, высокий уровень валютных резервов и достаточный уровень диверсификации. Следует подчеркнуть, что экономический рост воздействует на душу населения [1].

Благодаря благоприятной конъюнктуре на мировых рынках в докризисный период к моменту начала кризиса экономика Азербайджана оказалась достаточно устойчивой к внешним шокам. Ее устойчивость определялась значительным положительным сальдо счета текущих операций, сбалансированным госбюджетом, накопленным объемом валовых международных резервов, в том числе средств Нефтяного фонда и низким уровнем внешнего госдолга.

Сохранить высокие темпы экономического роста в условиях глобального кризиса Азербайджану удалось не только за счет мощного подъема в нефтяном секторе, но и благодаря проведению эффективных антикризисных мер.

Таблица 1

**Темпы прироста макроэкономических показателей Азербайджана
в 2019 г., %**

Показатели	Фактически за январь – февраль 2019 г.	Относительно январь – февраль 2019 г. За январь – февраль 2018 г., в %
ВВП, млн. манат	11 484,5	103,0
В том числе ВВП по ненефтяному сектору	6 406,3	101,4
ВВП на душу населения, манат	1 163,8	102,1
Продукция промышленности, млн. манат	7 556,9	104,6
Финансовые средства, направленные на обновление основного капитала, млн. манат	1 711,2	90,7
Продукция сельского хозяйства, млн. манат	606,4	103,6
Доходы государственного бюджета, млн. манат	3 532,9	135,4
Расходы государственного бюджета, млн. манат	2 954,8	119,6
Профицит государственного бюджета, млн. манат	578,1	
Внешнеторговый оборот, млн. долларов	2 504,9	112,3
Экспорт, млн. долларов	1 482,2	105,9
Импорт, млн. долларов	1 022,7	148,3

Как показывает табл.1 ВВП увеличен по сравнению с отчетным годом за январь – февраль месяц на 3%, что свидетельствует о благоприятной экономической среде, ВВП на душу населения на 2,1%, продукция сельского хозяйства на 3,6% и т.д.

Приведенные данные свидетельствуют о том, что за счет проведенных реформ произошли интенсивные изменения в отраслевой и производственной структуре экономики страны.

Резюме

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА АЗЕРБАЙДЖАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье автором указывается, что Азербайджан - индустриально-аграрная страна с высокоразвитой промышленностью, многоотраслевым сельским хозяйством и туризмом. Важнейшее место в хозяйстве республики занимают нефте- и газодобывающая, нефтеперерабатывающая, химическая, машиностроительная, горнорудная промышленность и цветная металлургия, разнообразные отрасли пищевой и легкой промышленности.

Таким образом, экономическая политика Азербайджана с учетом ее структуры и направления для развития торговой системы в значительной степени связаны с ВВП страны.

Ключевые слова: экономическая политика, торговая политика, нефтяной сектор, торговый баланс, инвестиции.

Summary

ECONOMIC POLICY OF AZERBAIJAN AT THE MODERN STAGE

The author points out that Azerbaijan is an industrial-agrarian country with highly developed industry, diversified agriculture and tourism. The most important place in the economy of the republic is occupied by the oil and gas production, oil refining, chemical, engineering, mining and nonferrous metallurgy, various sectors of the food and light industries.

Thus, the economic policy of Azerbaijan, taking into account its structure and direction for the development of the trading system, is largely related to the country's GDP.

Keywords: economic policy, trade policy, non-oil sector, trade balance, investments.

Список использованной литературы:

1. Тэвдой-Бурмули А.И. Европейская интеграция / О. В. Буторина. — М.: Деловая литература, 2011. — С. 76. — 720 с. — ISBN 978-5-93211-04-92.
2. Бедерак Д. Экономическая глобализация и проблемы национальной и международной безопасности [Текст] /Д. Бедерак // Проблемы современной экономики. 2013. № 4 (48). С. 28-32.

Гонтаренко Ю. Д.¹, Богуславська С. І.²

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ЕТАПИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

*¹магістрант, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

*²к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський
національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

В останні роки у світі все актуальнішими стають такі поняття як «глобалізація» та «європейська інтеграція», але часто засоби масової інформації подають ці поняття поверхнево та неточно. Якщо розгляд ці поняття в контексті України, то можна вважати, що це вплив на її культурну, політичну, економічну чи правову діяльність більш сильних та активних суб'єктів: Сполучених Штатів Америки чи європейського товариства відповідно.

Ці процеси протидіють один одному. Процесу «глобалізації» протистоїть процес «європейської інтеграції» до якого більше схиляється Україна у своєму розвитку. Однією з складових співпраці з Європою є Болонський процес, який існує задля консолідації зусиль наукової та освітньої громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи у суспільних перетвореннях [1].

Передісторія Болонського процесу поділяється на декілька ключових етапів. Початком варто вважати прийнятий у 1957 році Римський договір, який обмежував діяльність Європейського союзу у галузі освіти, дозволяючи лише заохочувати до співдружності та співпраці інші держави, але забороняв втручатись в зміст навчального процесу та організацію освітніх систем окремих країн, поважаючи їхню культурну та мовну самобутність.

Проте в той час починає актуалізуватись питання порівняння всіх освітніх систем з метою їх стандартизації та забезпечення взаємовизнання дипломів про освіту в усіх країнах Європи та світу. Тому в 1900 році було узгоджено Європейську конвенцію про загальну рівнозначність періодів університетської освіти.

Найбільш важливою подією на цьому етапі творення Болонського процесу стало святкування 900-річчя Болонського університету. До цієї урочистої дати було створено та узгоджено важливий документ, у якому було проголошено основи вищої школи, які проголосили університети центрами культури, знань і наукових досліджень. Документ підписали всі присутні ректори – понад 300 керівників університетів з усього світу. Документ отримав назву *Magna Charta Universitatum* – Велика Хартія Університетів.

Для поширення та популяризації Хартії в усьому світі, її було перекладено багатьма мовами світу. Щоб уникнути помилок чи перекручування всі офіційні переклади контролює Наглядова рада (*Magna Charta Observatory*). Існує також і офіційний переклад українською мовою. Першими українськими університетами, які підписали цей документ були: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, та Дніпропетровський державний університет імені Олеся Гончара. Хартія є невід'ємним складником творення Болонського процесу, хоч і була створена за 11 років до виникнення самого процесу.

Наступні кроки в розробці гармонійної та єдиної системи вищої освіти в Європі були зафіксовані у Сорбонській спільній декларації, яку підписали міністри чотирьох країн Європи (Великої Британії, Франції, Італії та Німеччини) на святкуванні 800-річчя Паризького університету у 1998 році. У ній розглядалися основні положення розвитку єдиної системи вищої освіти, а саме: прозорість і зрозумілість дипломів, орієнтація на двоступеневу структуру навчання (бакалавр-магістр), використання кредитно-трансферної системи, формування відкритого європейського простору.

Початком історії Болонського процесу варто вважати 1999 рік, коли у місті Болонья, Італія, було прийнято спільну «Болонську декларацію», яку підписали міністри з 29 країн Європи. Її головні положення передбачали регулярні зустрічі міністрів освіти країн Європи та напрям на модернізацію та інновацію державних систем вищої школи, що допомогло б розвивати так зване «суспільство знань» [2].

Офіційно до Болонського процесу Україна приєдналась лише у 2005 році. Але це було лише малим кроком до становлення його в освітньому просторі нашої країни. Після підписання договору постала проблема реалізації всіх завдань та засад, що передбачає Болонський процес.

Найпершою і найбільшою проблемою стала саме незацікавленість суспільства до впровадження і розвитку ідей Болонського процесу. Часто ні влада, ні викладачі, ні студенти не розуміли свою роль чи завдання, проявляючи інертність або навіть супротив в відношенні до нововведень.

Іншою не менш важливою проблемою становлення Болонського процесу стала невідповідність державного замовлення на навчання потребам ринку праці, що сприяє підготовку фахівців, які не будуть необхідні, а отже не будуть працевлаштовані за спеціальністю.

Також чинна система оплати праці викладачів університетів, не забезпечує належну мобільність провідних викладачів університетів, що обмежує можливість обміну досвідом чи розвитку української науки за кордоном її просування на європейський ринок. Ще більш важливою проблемою, яка обмежує мобільність є недостатній рівень іноземної мови, яка недостатньо компетентно викладається в школах та університетах.

Наступною проблемою є збільшення обсягів прийому студентів на перший курс навчання без забезпечення необхідної кількості приміщень гуртожитків. Фінансовий стан багатьох університетів не може дозволити збудувати нові гуртожитки чи відремонтувати старі, адже складовою проблеми є і те, що велика

частина наявних гуртожитків не відповідають санітарним нормам, що унеможливило проживання в них студентів.

Також не завершеною є ефективна форма управління вищою школою, що могла б поєднувати в собі як державне так і громадське управління чи дозволяла гармонійно існувати автономії університетів поряд із централізацією контролю над ними. Потрібна система управління мала б чітку взаємодію по всіх рівнях управління та комунікації всередині та зовні університетів та ефективно використовувала найголовніший ресурс управління – студентське самоврядування, що наблизило б її до інноваційної моделі управління цією галуззю [3].

Отже, можна сказати, що на даному етапі впровадження Болонського процесу в освіту України, всі його принципи та засади виконуються лише на певну частину через бездіяльність деяких верств управління, через небажання змін у роботі певних органів влади. Але варто зауважити, що з цими проблемами певним чином стикались майже всі країни-учасниці Болонського процесу, а отже для вирішення цих проблем варто лише проаналізувати їх досвід та впровадити його в нашій державі відповідно до її потреб та особливостей.

Список використаних джерел

1. Янковий В. В. «Болонський процес: шляхом європейської інтеграції» // Дзеркало тижня. – 2003. – N. 40. – 17-24 жовтня.
2. Глазунова І. К. Основні історичні етапи Болонського процесу// Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=8080&chapter=1>
3. Основні проблеми реалізації принципів Болонського процесу для України // 2013. – 1 січня – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://uastudent.com/osnovni-problemy-realizacii-pryncypiv-bolonskogo-procesu-dlja-ukrainy/>

Дружиніна Р. В.¹

МЕХАНІЗМ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Інтегрований підхід СМЯ – це і є скоординована діяльність, яка полягає у спрямуванні та контролюванні організації щодо якості (планування якості, контроль якості, забезпечення якості, поліпшення якості), а також розробка інструментарію методики оцінки якості виробничого процесу, який ґрунтується на створенні набору процедур в одній настанові та формуванні єдиної системи оптимального контролю, яка задовольняє б вимогам всієї сукупності використовуваних стандартів в цій системі, а також включала б всі операційні процеси з єдиними функціями управління циклу PDCA [1, 3].

Структура, розмір організації, особливості ринкового середовища – всі ці фактори впливають на визначення компанії, як будувати ІСМЯ та яким повинен бути рівень її інтеграції. Рівень інтегрованості СМЯ – один із найважливіших показників зрілості ФП, який характеризує гнучкість управління, здібність до змін задовольняти вимогам різних стандартів (ДСТУ ISO 9001:2015, ISO 14004:2006, ДСТУ OHSAS 18001 та SA 8000), але і наявність механізмів, що дозволяють найбільш ефективним чином використовувати загальні елементи побудови систем контролю якості виробничих процесів, вказані в цих стандартах.

Розрахунок ступеня відповідності одиничних нормативних складових проводився згідно спеціально розробленої методики, в основу якої покладено використання середніх значень ступеня відповідності одиничних нормативних складових базового і додаткових стандартів.

Підвищуючи рівень інтегрованості за рахунок розробки інструментарію методики оцінки якості виробничого процесу за рахунок впровадження ІСМЯ, ФП переходить і на нові рівні свого розвитку і вдосконалення бізнесу. При розробці ІСМЯ на ФП головною інтегрованою дією є взаємозв'язок принципів СМЯ у поєднанні з Настановою НВП (рис. 1). При цьому ІСМЯ розглядається як система, яка включає інструментарій методики оцінки якості виробничого процесу і складається з трьох рівнів: постійне поліпшення продукції (послуг), постійне поліпшення СМЯ, а також врахування інновації СМЯ.

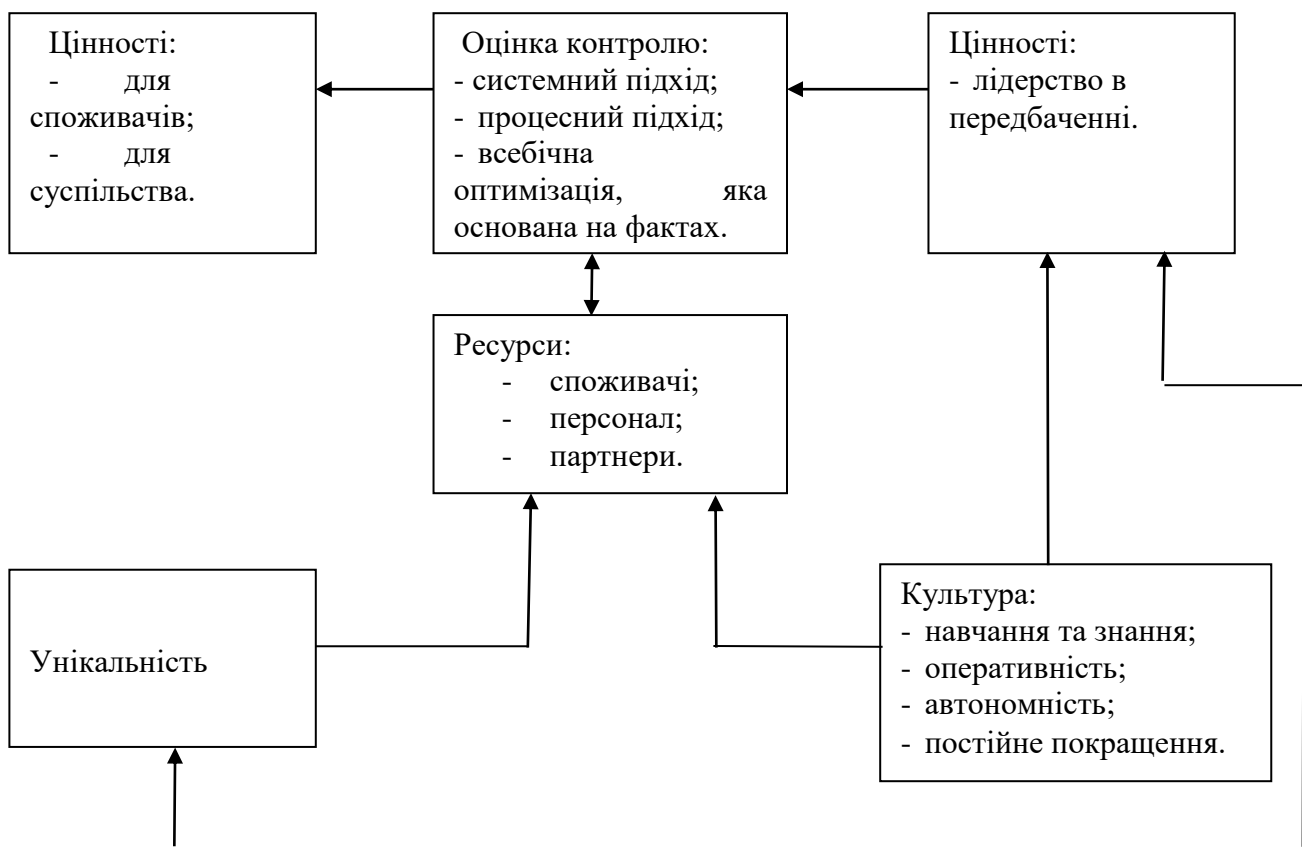

Рис. 1. Взаємозв'язок принципів оцінки контролю якості ФП

Поліпшення проводиться в рамках структури, що діє, і, як правило, пов'язане з процесним підходом і не вимагає значних ресурсів, тоді як інновації потребують значних засобів. Реалізація стратегії стійкого розвитку ФП можлива лише на основі корпоративної системи управління, що складається з наступних

систем: інтегрованої, управління процесами та управління ризиками. Отже, впровадження ІСМЯ на ФП надасть такі переваги: розробку єдиної документації для інтегрованої системи управління якістю; загальну Настанову з якості; єдину методикау опису процесів та їх взаємозв'язків; проведення загальних аудитів (самоінспекцій); залучення персоналу в процес вдосконалення діяльності підприємства; більшу домовленість дій всередині підприємства, завдяки яким загальний результат дій підсистем інтегрованої системи буде вищим, ніж сума їх окремих результатів; цілісність аналізу функціонування ІСМЯ обумовлюється якістю з боку керівництва [123, с. 245 – 264].

Розробка та впровадження ІСМЯ на вітчизняних ФП, передбачає вирішення таких завдань:

- визначення потреб і очікувань споживачів щодо якості ЛЗ;
- прийняття політики та завдань організації у сфері якості;
- визначення процесів, їх взаємозв'язків, необхідних для виконання завдань у сфері якості з урахуванням особливостей фармацевтичної галузі;
- визначення необхідних ресурсів для створення та функціонування ІСМЯ;
- прийняття методів та застосування отриманих даних для вимірювання результативності та ефективності кожного процесу;
- розробка методичних підходів та організаційних засад для впровадження ІСМЯ на ФП;
- розробку механізмів, спрямованих на постійне вдосконалення ІСМЯ.

Після проведення ґрунтового аналізу виробничої системи ФП [14, 19, 28] автором була запропонована методика розробки та впровадження ІСМЯ відповідно до вимог нормативних документів:

1. Організаційні роботи щодо розробки та впровадження ІСМЯ відповідно до вимог нормативних документів на ФП:

- прийняття керівництвом ФП рішення про розробку та впровадження ІСМЯ відповідно до вимог ДСТУ ISO 9009:2000, ДСТУ ISO 14004:2006,

OHSAS 18001:2000, SA 8000 та Настанови НВП;

- визначення стратегії впровадження стандартів та створення робочої групи, підготовка програми необхідних робіт; визначення політики та цілей якості підприємства; аналіз існуючого та запланованого виробництва для вибору ділянки впровадження вимог Настанови НВП;
- вивчення стандарту ДСТУ ISO 9001:2009 та Настанови НВП, навчання керівництва та робочої групи.

2. Підготовка персоналу підприємства відповідно до вимог ІСМЯ:

3. Розробка процесної моделі ФП, підготовка приміщень та валідація обладнання: визначення основних процесів на підприємстві; формування оптимальної процесної моделі контролю якості виробничої системи; визначення відповідальних за кожен процес; аналіз, планування та підготовка приміщень фармацевтичного підприємства відповідно до вимог Настанови НВП; аналіз діючого та встановлення нового технологічного обладнання з подальшим проведенням його кваліфікації.

4. Оптимізація документації відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2009 та Настанови НВП.

5. Приведення ТП відповідно до вимог Настанови НВП.

6. Впровадження ІСМЯ відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2009 та Настанови НВП: проведення внутрішнього аудиту, аналіз впровадження та необхідне коригування ІСМЯ.

7. Сертифікація ІСМЯ відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2009 та Настанови НВП: підготовка до сертифікації (вибору органу сертифікації, подання заяви на проходження сертифікації); проходження процесу сертифікації. Одержання сертифікату.

При створенні ІСМЯ необхідно допрацювати ряд документів діючої СМЯ, у тому числі: Політику і цілі підприємства у сфері якості, програми і плани з урахуванням завдань з екології безпеки, охороні здоров'я і соціальної

відповідальності [51, с. 95 – 99]. Природньо, що доведеться врахувати вимоги стандартів ДСТУ ISO 14001:2006, OHSAS 18001:2000, SA 8000 та Настанови НВП і внести відповідні корективи в процеси, виділені при створенні ІСМЯ [89, 90, 99, 118]. При складанні процесів та їх інтеграції зокрема, необхідно керуватися принципом інтегрованості, що ґрунтується на використанні в ході реалізації процесу мінімізації усіх видів ресурсів за впровадження інформаційних технологій [106, с. 74 – 77].

Висновки: З вище наведеного можна зробити висновок, що створення ІСМЯ ФП доведеться витратити чималі сили і ресурси, за рахунок яких буде сформульована корпоративна система ФП, націлена на досягнення відповідного рівня якості, з урахуванням інтересів споживачів, персоналу, власників, постачальників і суспільства в цілому.

Дружиніна Р. В.¹

РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Одним із завдань розробки інструментарію методики оцінки якості виробничого процесу на фармацевтичних підприємствах (ФП) є оптимізація контролю виробничого процесу за рахунок розробки та впровадження інтегрованої системи менеджменту якості (ІСМЯ) із визначенням критичних точок контролю (КТК), що в свою чергу, підвищить якість виготовлення продукції та конкурентоспроможність у зовнішньому середовищі зокрема. Національне законодавство, що регулює фармацевтичну діяльність, постійно актуалізується у зв'язку зі змінами практичної та юридичної інформації у галузі. Необхідною умовою успішної діяльності й розвитку організацій будь-яких форм власності є – гарантії відповідності якості продукції, що постачається, і послуг вимогам споживачів [1, 3]. Зарубіжне застосування сертифікації в цьому напрямку охопило практично всі види людської діяльності, починаючи від надання простих побутових послуг, виробництва та реалізації промислової та продовольчої продукції до державного управління.

Створення високоефективних та безпечних ЛЗ вимагає комплексного вирішення проблем на етапах пошуку оптимальних методів синтезу фармакологічно активних речовин, дослідження фізико-хімічних та хімічних властивостей, вивчення біологічної активності і токсичності, розробки технології і організації виробництва готової продукції. На усіх цих етапах потрібне проведення аналітичного контролю із застосуванням надійних методів

дослідження і аналізу. На першому етапі – хіміко-фармацевтичні дослідження використовують повний набір аналітичних методів для отримання максимальної інформації щодо перетворення початкового продукту на цільовий продукт. Підсумковим документом науково-дослідного етапу створення ЛЗ є лабораторний пропис, що містить початкові дані для складання технологічних регламентів напівпродуктів, опис усіх стадій процесу отримання кінцевого продукту, таких як: умов проведення ТП, показники якості, характеристики напівпродуктів та ін. На виробничих етапах на основі отриманої науково-дослідної інформації розробляються конкретні оптимальні методики аналітичного контролю виробництва та показників якості лікарських засобів (ЛЗ). Універсальність методології і вимог стандарту ДСТУ ISO 9001:2015 дозволяє на основі відповідності нормативної документації ІСМЯ привести ІСМЯ ФП у відповідність з вимогами стандартів ISO 14001:2015, ДСТУ OHSAS 18001:2010 та SA 8000:2008. Відповідно необхідно буде врахувати вимоги стандартів ISO 14001:2004, OHSAS 18001:2007, SA 8000:2008 та внести відповідні корегувальні заходи в процеси, які виділені при створенні СМЯ (табл. 1).

На науково-дослідному етапі пошуку та вивчення фармакологічно активних з'єднань, де для отримання достовірної інформації від методів потребується висока чутливість та специфічність, використовується елементний мікроаналіз, ЯМР-спектроскопія, ІК- та УФ-спектрометрія, мас-спектрометрія, методи розподілу, зокрема хроматографічні, мікробіологічні, ферментативні, а також класичні методи аналітичної хімії (титриметричні та ін.). На розроблення і впровадження організацією СМЯ впливають зміна потреб, конкретні цілі, продукція, яку постачають, застосовувані процеси, а також розмір та структура організації. Якщо об'єктом дослідження є новий ЛЗ, то в цьому випадку потрібно вивчити його фармакологічну дію протягом доклінічних випробувань [2].

Направлення розвитку процесів СМЯ при розробці інтегрованої системи контролю якості ФП

Процеси СМЯ	Напрями розвитку процесів СМЯ
Аналіз з боку керівництва	Розробка політики, цілей та програм у сфері екології, безпеки і соціальної відповідальності
Управління інфраструктурою	Визначення виробничого середовища, необхідного для досягнення відповідності нормативним вимогам продукції. Визначення екологічних вимог, вимог професійної безпеки і здоров'я перед створенням нових зразків. Контроль скидань, викидів, енергетичних показників інфраструктури, засобів забезпечення безпеки праці і охорони здоров'я. Оптимізація використання транспорту, його екологічності і безпеки.
Управління документацією	Актуалізація документації законодавчих вимог у сфері екології і безпеки праці і розширення сфери використання.
Планування	Процедура визначення екологічних аспектів і значних ризиків у сфері безпеки і охорони здоров'я. Аналіз поточних і перспективних планів у сфері екології і безпеки праці.
Проектування і розробка	Включення екологічних питань і питань безпеки праці і охорони здоров'я у вхідні проектні вимоги при модернізації або розробці продукції або впровадженні нових технологічних процесів. Скорочення несприятливих екологічних дій продукції протягом всього життєвого циклу. Аналіз і перевірка екологічності і безпеки інноваційних проектів.
Аналіз даних	Включення в об'єкти аналізу даних екологічних аспектів і ризиків у сфері безпеки праці і охорони здоров'я.
Коригувальні та запобіжні дії	Поширення на сферу екології, безпеки і соціальної відповідальності

З вище наведеного можна зробити висновок, що успіх ФП багато в чому залежить від рівня якості виготовленої продукції, який безпосередньо залежить від виробничого процесу та впливу зовнішніх факторів середовища. Чітко відпрацьовані і зарекомендовані підходи виробничої систем ФП, а саме розроблена методики впровадження ІСМЯ дозволить адаптувати ФП до специфічних умов середовища та створить можливості набути в подальшій своїй діяльності пріоритетності та конкурентоспроможності у зовнішньому середовищі. За результатами виконаної роботи, враховуючи специфіку фармацевтичного

виробництва, задля підвищення рівня якості виготовлення продукції, запропонований алгоритм контролю якості продукції на ТОВ «ЮРІЯ-ФАРМ».

Література

1. Калита П. Я. Качество и управление. Общие вопросы качества и обеспечения качества. К.: УАК, МЦ «ПРИРОСТ». – 2012. – 229 с.

2. Кононенко І. Метод експрес-аналізу рівня конкурентоспроможності продукції. / Економіка України. – 2010, № 2. – С. 38 – 40.

3. Павленко А.Ф., Вовчак А.В., Примак Т.О. Маркетингові комунікації: сучасна теорія і практика: моногр. / А.Ф. Павленко, А. В. Вовчак, Т. О. Примак. – К.: КНТЕУ, 2015. – 408 с.

ПРОЕКТНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ РИЗИКУ

¹к. е. н., докторант кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Проблематика забезпечення фінансово-економічної безпеки (ФЕБ) тим більше є актуальною для вітчизняних суб'єктів господарської діяльності, чим далі змінюються ринкові умови їх функціонування з огляду на розвиток інформаційних технологій, процеси глобалізації, політичну нестабільність тощо.

Різноманітним аспектам управління системою фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання присвячено праці Зачосової Н.В. [1; 2], Герасименко О.М. [2; 3] та інших науковців і фахівців. Окремі питання управління фінансово-економічною безпекою розглянуто в наукових працях автора, зокрема [4 – 6].

Задля розуміння сутності проблематики управління фінансово-економічною безпекою (УФЕБ) суб'єкта господарювання доцільно визначити рівень реалізації системи та її складових на підприємствах. Зрозуміло, що на підприємствах будь-якої галузі тим чи іншим чином реалізуються окремі функції, що належать до системи управління фінансово-економічною безпекою (СУФЕБ), оскільки вони також є складовими напрямів господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Дослідимо рівень реалізації системи управління фінансово-економічною безпекою в різних галузях на прикладі оптової та роздрібною торгівлі, промисловості, інформації та телекомунікації. Для отримання попередніх результатів аналізу обрали по шість підприємств вищезазначених галузей різного типу (мале, середнє та велике). Задля дотримання комерційної таємниці їхні назви не наводяться. Кількість досліджуваних підприємств буде збільшено у подальших

дослідження через необхідність спростування, підтвердження або ж уточнення отриманих попередніх даних. Задля наочного представлення результатів сформуємо таблицю (таблиця 1), в якій наведемо дані щодо реалізації системи управління фінансово-економічною безпекою для підприємств шляхом визначення її рівня за такою градацією: наявність окремих функцій СУФЕБ (функцій, що одночасно є елементами підсистем управління напрямками господарської діяльності суб'єкта господарювання); наявність окремих елементів СУФЕБ (функціональних складових СУФЕБ, зокрема таких, які визначені в [5], що реалізовані в роботі певних відділів, наприклад підрозділу Служби безпеки підприємства тощо); наявність фахівця СУФЕБ (фахівця, що розробляє політику управління фінансово-економічною безпекою, координує процеси управління тощо); наявність підрозділу з управління фінансово-економічною безпекою (підрозділ, до складу якого входять фахівці з різних напрямів управління ФЕБ); функціонування повноцінної СУФЕБ (наявність СУФЕБ, що містить функціональні складові, які реалізуються відповідними підрозділами та фахівцями). Зауважимо, що деталізація відображення рівня реалізації може бути детальнішою з більшою градацією з огляду на специфіку господарської діяльності суб'єкта господарювання та особливості аналізу, що проводитиметься.

За результатами проведеного дослідження можемо зробити висновки про те, що на підприємствах будь-якої галузі та будь-якого типу мають місце окремі функції управління фінансово-економічною безпекою, які також є складовими управління певним напрямом діяльності суб'єкта господарювання. Окремі ж елементи СУФЕБ присутні у переважній більшості середніх за типом суб'єктах господарської діяльності й однозначно наявні на великих підприємствах. Що ж до наявності фахівця СУФЕБ, окремого підрозділу СУФЕБ, то на усіх досліджуваних підприємствах вони були відсутні, як і комплексна, повноцінна СУФЕБ.

Таблиця 1

Рівень реалізації СУФЕБ на малих, середніх та великих підприємствах
окремих галузей (оптова та роздрібна торгівля, промисловість,
інформація та телекомунікація)

№	Галузь та тип п-ва Рівень реалізації СУФЕБ	Оптова та роздрібна торгівля			Промисловість			Інформація та телекомунікації		
		мале	середнє	велике	мале	середнє	велике	мале	середнє	велике
1	окремі функції СУФЕБ	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	окремі елементи СУФЕБ	-	+/-	+	-	+/-	+	-	+/-	+/-
3	фахівець СУФЕБ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	підрозділ СУФЕБ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	СУФЕБ	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Позначення:

+ – реалізовано;

-- не реалізовано;

+/- – реалізовано на окремих підприємствах

У той же час функціонування вітчизняних підприємств супроводжується численними ризиками, управління якими є необхідною умовою успішної господарської діяльності. Ризики є однією з основних категорій, яким приділяється підвищена увага в безпекології, а управління ними в різних їх проявах (тобто управління загрозами, небезпеками) є чи не головним напрямом функціонування СУФЕБ. Управління ризиками також є однією з основних сфер знань, що визначені в управлінні проектами. Ми вже зазначили про доцільність саме проектного управління економічною безпекою підприємства, про що йдеться у роботах [5; 6].

З огляду на проміжні результати дослідження, зазначимо, що СУФЕБ має бути інтегрованою та сформованою на основі проектного підходу (рис. 1).

Рис. 1. Загальна структурна схема інтегрованого управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання

У підсумку зауважимо, що:

1. Процес формування СУФЕБ повинен проходити з огляду на специфіку господарської діяльності суб'єкта.
2. Переважна більшість функцій СУФЕБ дублюють функції підсистем управління основними напрямками діяльності підприємства, відповідно формально вже реалізовані в системі управління суб'єкта господарювання.
3. З урахуванням вищезазначеного СУФЕБ має бути інтегрованою в загальну систему управління суб'єкта господарювання з виокремленням тих управлінських аспектів, що не були реалізовані.
4. Наявність інтегрованої СУФЕБ надає можливість уникнути формування окремого підрозділу УФЕБ.

У той же час фахівці підрозділів, які відповідають за управління напрямками господарської діяльності, повинні володіти знаннями, мати навички та уміння, що дозволять їм забезпечити ефективність функціонування процесів, пов'язаних з фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія / Н. В. Зачосова. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А. – Черкаси, 2016. – 375 с.
2. Zachosova N. Risks and possibilities of the effect of financial inclusion on managing the financial security at the macro level / N. Zachosova, O. Herasymenko, A. Shevchenko // Investment Management and Financial Innovations. – 2018. – Volume 15, Issue #4. – pp. 304 – 319.
3. Герасименко О.М. Вплив індексів фондового ринку на економічну безпеку торговців цінними паперами / О.М. Герасименко // Ефективна економіка. – 2010. – №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=292>.
4. Занора В.О. Кадрова безпека суб'єктів господарської діяльності: антикризове управління / В.О. Занора // Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки : Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 25 – 26 березня 2016 р. – Черкаси : вид-во Чабаненко Ю.А., 2016. – С. 140 – 141.
5. Занора В.О. Управління системою економічної безпеки підприємства на основі проектного підходу / В.О. Занора, Б.І. Сільченко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Випуск 5 (11), Частина 1. – С. 130 – 133.
6. Занора В.О. Проектне управління на промислових підприємствах / В.О. Занора, Н.О. Халамей // Збірник матеріалів міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. «Економічні перспективи підприємництва в Україні», 26 – 27 жовтня 2017 р. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2017. – Ч.2. – С. 77 – 79.

ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ І НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

*¹д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Ще донедавна підготовка професіоналів з фінансово-економічної безпеки здійснювалась у межах окремої спеціальності, що належала до специфічних категорій. Нині, в умовах реформування вищої освіти, окремі заклади вищої освіти запровадили програми підготовки фахівців з безпеки орієнтованого управління у межах спеціальності 073 «Менеджмент». Фахові судження викладачів, які безпосередньо задіяні у процесі підготовки магістрів спеціалізації «Управління фінансово-економічною безпекою», а також займаються питаннями менеджменту фінансово-економічної безпеки у науковій площині [1-3], дозволили ідентифікувати ряд проблемних аспектів, пов'язаних із науковою і практичною підготовкою майбутніх управлінців до виконання функцій забезпечення фінансово-економічної безпеки мікро та макrorівневих економічних систем.

По-перше, навчальні плани у переважній більшості переобтяжені дрібними (на 3-4 кредити) дисциплінами, що відволікає увагу студентів від системних проблем у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки, які їм належить вирішувати у майбутньому. Педагогічний досвід автора дозволяє дійти висновку, що оптимальним обсягом навчальної дисципліни є 6 кредитів. Такий розподіл годин дає змогу вивчити до 15 дисциплін за умови, що підготовка фахівців здійснюється у магістратурі, та передбачає 1,5 років навчання. Пропонований об'єм дисципліни дозволить опанувати необхідні компетенції та отримати практичні навички управління фінансово-економічною безпекою. Крім того, такий

підхід наближає вітчизняні освітні процеси до стандартів розвинутих країн світу, де якість змістового наповнення дисципліни превалює над кількістю таких дисциплін.

По-друге, існує проблема дезорієнтації студентів на початку навчання, пов'язана з тим, що віднедавна до магістратури став можливим вступ абітурієнтів із різних спеціальностей. Фактично, ті, хто має базові знання у царині економіки й управління, опановують новий фах поруч зі студентами, які взагалі не вивчали проблеми менеджменту. Розробка навчально-методичних комплексів дисциплін у такій ситуації стає для викладача важким завданням, оскільки має містити як основи предмету, щоб надати про нього уявлення тим, хто вперше стикається із понятійно-категорійним апаратом менеджменту, так і теми, які покликані розширити знання і навички осіб, що мають освітній ступінь бакалавра з економічного напрямку або напрямку публічного управління та адміністрування. Вирішенням цього проблемного питання може стати формування нових навчальних планів, де перший семестр цілком буде складатись із базових для управлінців дисциплін, які водночас, міститимуть змістові модулі, пов'язані з менеджментом фінансово-економічної безпеки.

По-третє, відсутність можливості реального обрання студентами або навіть професорсько-викладацьким складом кафедр дисциплін вибіркового циклу. Сучасні заклади вищої освіти пропагують ідеологію студентоцентризму, але на практиці найважливіший аспект підготовки майбутніх фахівців – обрання ними орієнтирів для свого фахового становлення – залишається на розсуд професорсько-викладацького складу випускової кафедри. Для того, аби студенти реально, а не формально, могли обирати дисципліни для вивчення, можна запропонувати запровадити процедуру вибору із попередньо узгодженого на рівні керівництва закладу вищої освіти переліку дисциплін наприкінці другого семестру навчання (на третій семестр). Це дозволить студентам зробити зважений вибір на основі уже набутих знань і навичок, а викладачам, які цих дисциплін навчатимуть,

завчасно отримати навчальне навантаження та підготувати усе необхідне наукове і методологічне їх забезпечення.

По-четверте, відсутньою є якісна наукова підготовка магістрів. Сучасні аспірантури формуються таким чином, що вступають туди «вчорашні» студенти, які щойно закінчили магістратуру, а не досвідчені молоді науковці для завершення своїх наукових пошуків, як це було раніше. Навчальні плани магістратури зазвичай передбачають викладання такої дисципліни, як «Методологія та організація наукових досліджень» у першому семестрі. Однак, зважаючи на те, що безпекознавство є молодіжною наукою, і залучення молодих осіб до вирішення її проблематики у науково-методологічній і прикладній площинах є одним із державних інтересів у сфері науки й освіти, доцільно запровадити наукову практику наприкінці першого курсу навчання магістрів, підсумком якої має стати публікація статті у співавторстві з науковим керівником у фаховому виданні (бажано групи «Б»).

Таким чином, вирішення проблем освітньої і наукової підготовки фахівців з управління фінансово-економічною безпекою полягає у здійсненні на рівні керівництва випускових кафедр і вчених рад закладів вищої освіти таких послідовних кроків: формування навчальних планів на основі принципу поєднання управлінських дисциплін як базового блоку та специфічних, фахових дисциплін професійно орієнтованого блоку; відмова від практики викладання великої кількості дисциплін, їх «укрупнення», запровадження можливості реального вибору студентами дисциплін із вибіркового блоку, поєднання освітньої, наукової та практичної компоненти підготовки фахівців із відображенням результатів такого поєднання у формі випускної роботи (магістерської роботи або проекту).

Список використаних джерел:

1. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія / Н. В. Зачосова. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А. – Черкаси, 2016. – 375 с.

2. Герасименко О. М. Вплив індексів фондового ринку на економічну безпеку торговців цінними паперами / О.М. Герасименко // Ефективна економіка. – 2010. – №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=292>.

3. Занора В. О. Кадрова безпека суб'єктів господарської діяльності: антикризове управління / В. О. Занора // Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки : Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 березня 2016 р. – Черкаси : вид-во Чабаненко Ю.А., 2016. – С. 140 – 141.

TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

¹ *Azerbaijan Tourism and Management University, Baku, Azerbaijan*

The hotel and restaurant business is an industry with a very high level of competition. The purpose of this industry is to satisfy the needs of the client, that is, the consumer. It may be household or business requests. The requirements of customers themselves are growing every year. The higher the comfort, the higher the image of the restaurant or hotel. With the growth of comfort and image of a hotel or restaurant, the interest of tourists to this place is growing. The main task of all professionals and workers in the field of tourism is the improvement of technologies, the introduction of new methods of work, constant control, the efforts of all workers, the introduction of experience and methods of quality service.

Students studying this specialty study the specifics of this industry and the process of managing service enterprises. The service sector includes hotel and restaurant complexes, transport and communications organizations, entertainment and recreation enterprises, medical directions, and so on.

Hotel and restaurant business is a very promising specialty at this time. Every year the need for workers in this area increases. With the growing need for personnel, the number of jobs in this business is growing.

Restaurant business and hotel business as a promising industry is also the main source of income in the country. In order to develop this sphere and increase the income and the arrival of currency in the country, it is worth thinking about implementing new projects and promoting tourism.

The tourist flow is increasing annually, new tourist products are being developed, tourist infrastructure facilities are being built and restored, and yesterday non-attractive regions and localities are becoming popular tourist destinations thanks to the competent

use of tourist potential. Tourism services are constantly evolving, traditional types of tourism are developing, new types of tourism, such as rural, ecological, event and others, are emerging and are gaining popularity, attracting more and more people to tourism and making this type of activity more in demand. There are many functions of tourism, such as: wellness, cognitive, educational, sociable, meeting the need for a change of impressions, meeting the need for changing the place of stay, providing economic benefits and services in accordance with the requirements of the tourist, promotes rational use of people's free time, increases employment and improving the living standards of the local population, enriches the socio-economic infrastructure and interregional cooperation countries and peoples.

The hotel industry, as an integral element of the tourism industry, not only contributes to the fulfillment of the above-listed functions of tourism, but also creates prerequisites for their development and enrichment. The development of hotel enterprises largely determines the availability of tourist resources, which is especially important for some categories of the population, such as people with disabilities, pensioners, young people, low-income families, etc. The hotel industry as a type of economic activity includes the provision of hotel services and the organization of short-term accommodation in hotels, campgrounds, motels, school and student dormitories, guest houses, etc. The main segments of the hotel sector are: chain hotels, mini-hotels, apartment-hotels, boutique hotels, hostels, condo-hotels, departmental hotels, motels, hotels at airports, service apartments.

The hotel business attracts entrepreneurs for many reasons: relatively small start-up investments, growing demand for tourist services, a high level of profitability and, accordingly, an average payback period. Over the past 3 years, thanks to the increasing flow of tourists, the global hotel business is experiencing real growth - hotel loading and accommodation costs have increased markedly, hotel companies have expanded their presence around the world. The Russian hotel industry, which by world standards is poorly developed, is also growing rapidly.

It is increasingly possible to meet with the opinion of specialists that the hotel business is one of the most attractive and profitable in terms of investments, along with the business in the field of Internet and IT technologies.

Thus, the hotel business is one of the main components of the development of both internal and external tourism, the psychological aspects of tourism, such as satisfaction with a trip and a high assessment of the organization of tourists' stay in a particular country, depend on the quality of service of services. There are many approaches to the segmentation and classification of hotels, some of which do not fully characterize the modern hotel market or contradict each other, therefore for the further development of the hotel business, its new types and forms, it is necessary to improve the legislative framework that takes into account the specifics of functioning of all forms of the hotel business.

Bibliography:

1. Fedorov R. G. Hotel business as a component of the modern tourism industry // Young scientist. - 2013.
2. [https://abiturients.info/ru/oblast-znaniy-new/24-sfera-obslyzhivaniya/241-gostinichno -restorannoe-delo](https://abiturients.info/ru/oblast-znaniy-new/24-sfera-obslyzhivaniya/241-gostinichno-restorannoe-delo)

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

¹учень 9 класу Драбівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів ім. С.В. Васильченка-гімназія» Драбівської районної ради, смт. Драбів, Україна

Залучення іноземних інвестицій є невід'ємною частиною розвитку національної економіки України, сприяючи її входженню у глобальне бізнес-середовище та підвищуючи інвестиційну привабливість. Ефективність іноземного інвестування значною мірою залежить від правильного вибору пріоритетних напрямків реалізації інвестиційних проектів. Однак, перш ніж формувати пріоритети іноземного інвестування, необхідно визначитися з основними проблемами та недоліками цього процесу.

На сьогодні в Україні інвестиційна діяльність регулюється такими нормативно-правовими актами: Законами «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій на Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інститути спільного інвестування», Постановами Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора» та інші.

Вітчизняна економіка відчуває дефіцит капіталу, прогресивних технологій, взаємодіяції науково-дослідної та виробничої сфери, розвинутого менеджменту, відсутність допомоги у сприянні розвитку високотехнологічного виробництва.

Такий низький рівень інвестиційної привабливості можна пояснити наступними несприятливими факторами:

- невпевненість інвесторів у подальшому співробітництві;
- високі темпи інфляції в країні;
- відсутність чіткої стратегії, щодо заохочення інвестицій;
- тривала економічна і політична нестабільність в державі;
- нерівномірність іноземного інвестування в регіони та ін.

Аналізуючи іноземні інвестиції за видами діяльності, можна прослідкувати, що вони спрямовуються в уже розвинені сфери економічної діяльності. Зокрема, в промисловість (переробку, добувну галузь, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води тощо). Натомість іноземний капітал оминає високотехнологічні галузі (машинобудування, авіаційну промисловість, електроніку тощо), хоча саме ці галузі в Україні найбільше потребують капіталовкладень для модернізації, інтенсифікації та інноваційного розвитку.

Однією з найбільших проблем залучення іноземних інвестицій в нашу країну, що негативно впливає на одержання і короткострокових, і довгострокових ефектів, можна вважати інституційні умови ведення бізнесу. На думку переважної більшості інвесторів та експертів, вони вирізняються відсутністю гарантій захисту своєї справи, наявністю рейдерських захоплень, бюрократичним тиском, свавіллям судів, корумпованістю усіх бізнес-процесів (наприклад, неможливістю одержання земельних ділянок). Це призвело того, що «...за останні роки в Україну не зайшов жоден крупний приватний інвестор, а приток прямих інвестицій у перерахунку на душу населення за два роки скоротився з 143 до 132 дол., що у рази менше, ніж у Чехії (1 тис. дол.) та Словаччині (660 дол.), а також Казахстані (776 дол.) та Росії (360 дол.).

Істотні недоліки притаманні і такому важливому з точки зору одержання довгострокових ефектів напрямку залучення іноземних інвестицій, як ралізація національних проектів.

Тому актуальною постає проблема пошуку можливих джерел формування інвестиційних ресурсів, серед яких особливе значення мають іноземні інвестиції.

Вони є вкрай необхідними, оскільки, прорив у технологіях, якості та структурній перебудові неможливо здійснити без допомоги, інвестицій та вкладень зі сторони розвинутих країн та інвесторів. Як показує досвід інших країн, якщо Україна прагне до економічного дива або хоча б до довгострокового економічного зростання, необхідно, перш за все, розраховувати на внутрішні ресурси. Ліберальна податкова політика, забезпечення захисту прав власності (як приватної, так і державної) і верховенство права дозволять повернути довіру внутрішнього інвестора і нададуть такий необхідний капітал для розвитку української економіки. А за ним підтягнеться й іноземний інвестор і кредитор. Разом з тим об'єктивні закони світової економіки, процеси міжнародної міграції капіталу свідчать про те, що Україна не може стояти в стороні від активного залучення і використання іноземного капіталу. Поступове відкриття української економіки, її інтеграція у світові процеси і структури вимагатимуть тривалого часу і повинні здійснюватись поетапно, в міру визрівання відповідних внутрішніх та зовнішніх передумов. Найважливіше те, що прямі іноземні інвестиції можуть бути джерелом не лише капіталу, але також нових технологій, навиків менеджменту і системи маркетингу. Ці ресурси, в свою чергу, стимулюють конкуренцію, новації, акумуляцію капіталу і завдяки цьому створюють робочі місця та економічне зростання.

Таким чином, розглядаючи в цілому двоякий вплив іноземного інвестування на економіку країни-реципієнта, можна зробити висновок, що залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України несе значні переваги. Це підтверджує досвід багатьох країн Центральної та Східної Європи. А для запобігання негативних моментів, даний процес потребує відпрацювання регулюючого механізму, завдяки якому іноземне інвестування стане взаємовигідним.

Отже, залучення іноземних інвестицій залишається однією з ключових проблем економічної реформи в Україні.

Nataliya N. Karaush-Karmazin^a, Gleb V. Baryshnikov^{a,b}, Rashid Valiev^b

Hans Ågren^b and Boris F. Minaev^a

S, Se, Te-HETEROATOM IMPACT ON THE AROMATICITY OF HETERO[8]CIRCULENES

^a Department of Chemistry and Nanomaterials Science,

Bohdan Khmelnytsky National University, 18031, Cherkasy, Ukraine

^b Division of Theoretical Chemistry and Biology, School of Engineering Sciences in Chemistry,

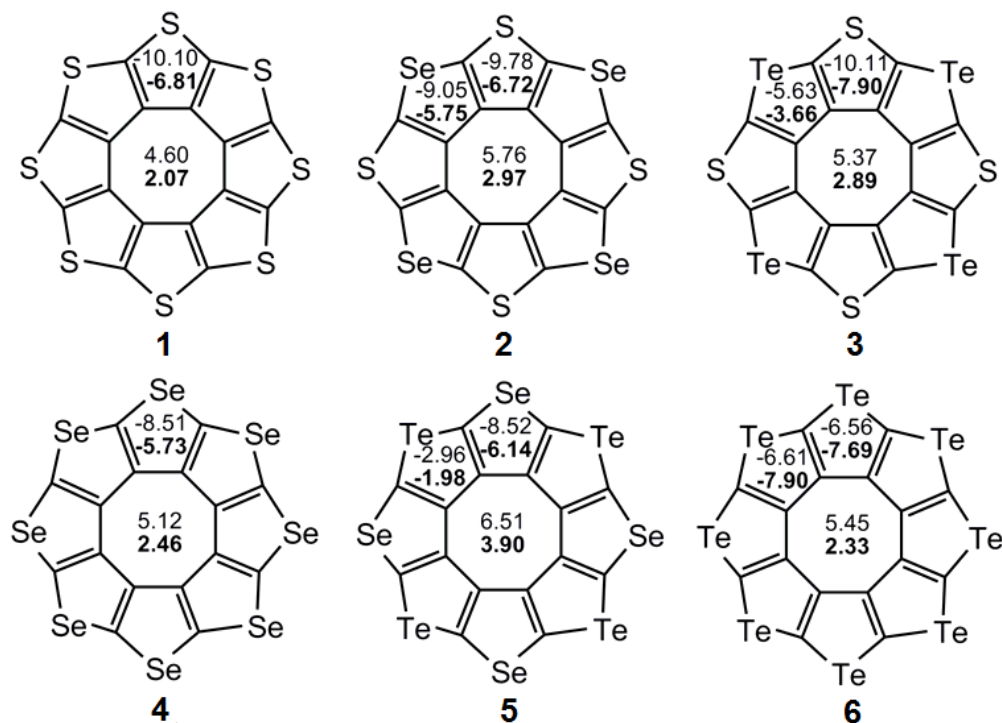
Biotechnology and Health, KTH Royal Institute of Technology, 10691 Stockholm, Sweden

The series of novel Se-, Te-, S/Te-, Se/Te-substituted hetero[8]circulenes has been studied by calculations of nucleus-independent chemical shift (NICS) indices and gauge including magnetically induced currents (GIMIC) to interpret the heteroatom impact on the aromatic properties of these polyheterocyclic species (Fig. 1). The equilibrium geometrical parameters of these hetero[7]circulenes **1–6** were calculated by the DFT/B3LYP [1, 2] method with control of possible symmetry constraints using the 6-311++G(d,p) [3] basis set for the light atoms and the effective core potential Lanl2DZ [4] basis set for the heavy Te atoms within the Gaussian 16 package.

The structure and aromatic properties of the synthesized octathia[8]circulene **1** and tetrathiatetraselena[8]circulene **2** were discussed in the Refs. [5, 6] and are presented here for comparison with the novel modeled heterocirculenes **3–6**. The novel hetero[8]circulenes **3–5** are planar and belong to the D_{8h} (circulene **4**) and D_{4h} (circulenes **3** and **5**) symmetry point groups. However, Te-containing circulene **6** (Te-flower circulene) possesses a clear saddle-shaped structure (the bending angle for the cyclooctatetraene (COT) core equals $\approx 17^\circ$) and its geometry corresponds to the D_{2d} symmetry point group. The high molecular symmetry of the modeled circulenes determines the absence of bond length alternation in the inner COT of novel Se-flower circulene **4** (all C–C bonds of the inner COT are equivalent and equal to 1.456 Å)

similar to its well-known S-containing analogue ("sulflower") **1**. Just a weakly pronounced bond alternation in the inner COT core is observed for circulenes **3** and **5** (the difference between the short and long C–C bonds equals to 0.008 and 0.005 Å, respectively) similar to the well-studied circulene **2**. This indicates the same aromaticity origin for the mixed heterocirculenes **2**, **3** and **5**.

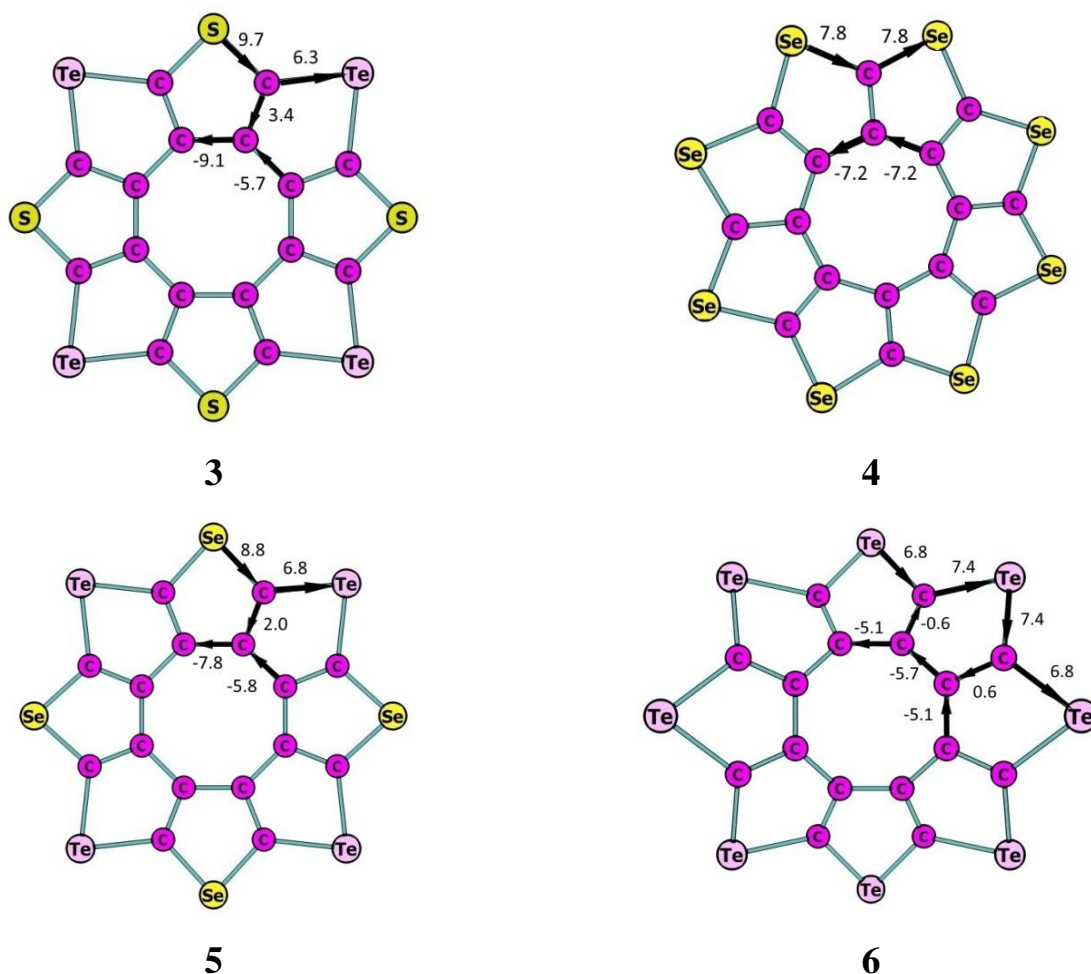
Figure 1. The values of NICS(0) (top) and NICS(1) (bottom) indices in hetero[8]circulene molecules **1–6**.

As one can see from Table 1, all neutral molecules of the studied heterocirculenes represent aromatic compounds because the diatropic ring current component outside the molecule dominates over the paratropic ring current inside it (Fig. 2). It should be noted that the paratropic component of the net current slightly decreases in the **1**→**4**→**6** circulene row. Thus, the total ring current of these circulenes increases from 0.2 nA T⁻¹ for compound **1** to 0.6 nA T⁻¹ for compound **4** and then to 1.7 nA T⁻¹ for compound **6**, *i.e.* circulene **1** can be considered as nonaromatic, circulene **4** demonstrates very weak aromatic character and circulene **6** is more aromatic than circulene **4**. Surprisingly, the

loss of planarity for the Te-flower circulene **6** leads to an increase of aromaticity for this compound due to the dominant contribution of the diatropic ring current component.

Table 1. The total ring current strength (I_{tot}) for the hetero[8]circulenes **1–6**

Compound	I_{tot} , (in nA T ⁻¹)
1	0.2
2	0.6
3	0.6
4	0.6
5	1.0
6	1.7

Figure 2. The current strengths and current pathways for the novel S-, Se- and Te-containing hetero[8]circulenes **3–6** and their double charged species.

The NICS indices as local aromaticity indicators do not suggest any increase of aromaticity degree in the series of S-, Se- and Te-congeners. As shown by Vessally [7] and Marino *et al.*, [8] aromaticity gradually decreases in the series of thiophene, selenophene and tellurophene species. Therefore, it is obvious that the local aromaticity descriptors predict the same tendency within the circulenes series **1**, **4** and **6**. The NICS(0) and NICS(1) indices really decrease in absolute value for the thiophene, selenophene and tellurophene rings in the above circulene series (Fig. 1). For the inner COT core of these circulenes the NICS values are positive and vary in the short range of 4.60–5.45 ppm for NICS(0) and 2.07–2.46 ppm for NICS(1) indicating a slightly antiaromatic character (Fig. 1). For the mixed circulenes **2–5** the NICS(0) and NICS(1) indices are more negative for the thiophene and selenophene rings because the free thiophene and selenophene molecules are more aromatic than the tellurophene ones (Fig. 1). For the inner COT core the NICS(0) and NICS(1) indices are significantly smaller (NICS(0) = 5.37–6.51 ppm and NICS(1) = 2.89–3.90 ppm) in comparison with the free cyclooctatetraene molecule of the D_{4h} symmetry (NICS(0) = 41.7 ppm) which corresponds to the weaker antiaromatic nature of the inner COT core for the mixed circulenes **2–5**. Generally, all the studied circulenes **1–6** possess somewhat higher NICS(0) and NICS(1) values for the outer hetarene rings than the corresponding values for the COT core. This fact implies an aromatic nature of the **1–6** species that is in agreement with the GIMIC calculations.

References

1. A. D. Becke, *J. Chem. Phys.*, 1993, **98**, 5648.
2. C. Lee, W. Yang and R. G. Parr, *Phys. Rev. B: Condens. Matter Mater. Phys.*, 1988, **37**, 785.
3. R. Krishnan, J. S. Binkley, R. Seeger and J. A. Pople, *J. Chem. Phys.*, 1980, **72**, 650.
4. P. J. Hay and P. J. Wadt, *J. Phys. Chem.*, 1985, **82**, 270.

5. G. V. Baryshnikov, R. R. Valiev, N. N. Karaush and B. F. Minaev, *Phys. Chem. Chem. Phys.*, 2014, **16**, 15367.
6. G. V. Baryshnikov, R. R. Valiev, N. N. Karaush, D. Sundholm and B. F. Minaev, *Phys. Chem. Chem. Phys.*, 2016, **18**, 8980.
7. E. Vessally, *J. Struct. Chem.*, 2008, **49**, 979.
8. F. Fringuelli, G. Marino, A. Taticchi and G. Grandolini, *J. Chem. Soc., Perkin Trans.*, 1974, **2**, 332.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

¹*студентка,*

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Економічна глобалізація є однією з головних тенденцій розвитку сучасного світу. Це явище супроводжується цілою низкою як позитивних, так і негативних наслідків. З одного боку, глобалізаційні процеси сприяють зростанню світової економіки, розширенню міжнародного співробітництва, прискоренню розвитку продуктивних сил і науково-технічного прогресу. З іншого боку, для багатьох країн, і для України також, глобалізація створює чимало ризиків та загроз, які викликають різке зниження економічного потенціалу країни і впливають на стабільність та можливість на рівних конкурувати з іншими учасниками міжнародного поділу праці.

Розуміння негативних наслідків системи глобального управління, агресивного прагнення до економічної і політичної уніфікації країн, незалежно від рівнів економічної і політичної культури ставить перед державами завдання вирішення проблем забезпечення своєї економічної безпеки, яка виступає основою національного суверенітету.

Очевидно, що українська економіка продемонструвала свою беспорядність перед нестійкістю світових фінансових інститутів. Дестабілізація економічної системи країни сталася в результаті відсутності внутрішніх драйверів її розвитку і серйозної залежності виключно від зовнішніх факторів [1].

Нині економічна ситуація в країні характеризується кризовими явищами у фінансовій, продовольчій, демографічній, соціальної сферах життя суспільства (Рис 1).

Рис 1. Основні загрози фінансовій безпеці України [2]

Значне зниження стійкості економічної системи серйозно підриває економічну безпеку країни, створюючи реальні загрози для її майбутнього розвитку. Негативні тенденції в економічній сфері змушують замислюватися про пошук оптимальних засобів, шляхів і способів забезпечення економічної безпеки держави як основи його виживання.

У зв'язку з цим вивчення специфіки загроз економічній безпеці України в контексті глобальних та національних загроз має величезну соціальну значимість, оскільки дозволяє осмислити глобальні тенденції світового розвитку, що несуть в собі ризики для національних економічних систем, проаналізувавши внутрішню економічну політику держави, сформовані політичні та економічні практики, об'єктивно оцінивши їх потенціал у сфері забезпечення економічної безпеки країни.

Глобалізаційні процеси зачіпають усі складники економічної безпеки держави, створюючи загрози для розвитку національної економіки. До основних викликів глобалізації належать:

- нестабільність світової фінансової системи;
- розширення світових ринків для певних видів продукції, товарів та послуг;

поширення кризових явищ;

- експансія передових країн світу;
- дефіцит ресурсів для розширеного розвитку.

Основні загрози економічній безпеці України знаходяться у площині макроекономічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, енергетичної, соціальної, демографічної, науково-технологічної, продовольчої безпеки і до них належать:

- надмірна залежність України від зовнішньоекономічної кон'юнктури;
- недостатній розвиток внутрішнього ринку та постійне погіршення стану зовнішньоторговельного балансу;

- велика енергетична залежність від імпорту нафти і газу;
- соціальна нерівність та висока диференціація доходів населення;
- погіршення стану фізичного здоров'я людей; депопуляція;
- низька якість вітчизняної аграрної продукції як наслідок неналежних умов зберігання;

- цінова недоступність певних продовольчих товарів для окремих верств населення.

Таким чином, проблема зміцнення національного економічного суверенітету країни - це проблема її виживання. Запорукою успішного економічного розвитку держави є рішення її внутрішніх проблем, оскільки здатність країни відстоювати свої національні інтереси визначається міццю її економічного потенціалу.

Список використаної літератури:

1. Акімова Л. М., Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави - Державне управління: удосконалення та розвиток № 10, 2016.

2. Левчук О.В., Економічна безпека України в контексті глобалізаційних викликів - Мукачівський державний університет - Випуск # 8 / 2017.

3. Чубукова О.Ю., Система економічної безпеки (екосистейт): сутність, структура. Режим доступу: https://knutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/Chubukova2015052803.pdf

4. Конкуренентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму (за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2014–2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Publication/econom>.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

¹аспірант кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Проблематика управління фінансово-економічною безпекою на системному рівні та станом окремих її складових у межах оперативного та тактичного менеджменту піднімається у дослідженнях таких сучасних науковців, як Н. В. Зачосова [1, 2], О. М. Герасименко [3], О. В. Занора [4, 5]. Водночас, кожен суб'єкт господарювання, що створений для ведення того чи іншого виду економічної діяльності, має певну специфіку управління фінансово-економічною безпекою. Зокрема, відмінності виявляються уже на стадії ідентифікації загроз і ризиків для стану безпеки об'єкта дослідження. Наприклад, для аграрних підприємств одним із суттєвих ризиків є погодні умови. Управління безпекою фінансово-економічного стану суб'єкта у такому випадку має враховувати страхування від негативних наслідків впливу негоди на рівень врожайності, тощо. Фінансові установи більше, ніж інші види учасників ринкових відносин, піддаються впливу поширення іноземного капіталу у фінансовій системі, коливань валютних курсів, потерпають від низького рівня фінансової інклюзії та фінансової грамотності населення. Прибуткові суб'єкти господарювання пріоритетом в управлінні фінансово-економічною безпекою мають ставити мінімізацію впливу небезпек і загроз на їх фінансові результати у стратегічній перспективі, в той час, як збиткові підприємства, установи, організації повинні орієнтуватись на оптимізацію захисних механізмів із метою досягнення стану беззбитковості та відновлення власної рентабельності в найкоротші терміни.

Специфічні риси менеджменту фінансово-економічної безпеки виявляються і в залежності від розміру суб'єкта господарювання. Для малих і середніх підприємств комплексні системи забезпечення безпеки формуються рідко. Заходи щодо безпеки орієнтованого управління мають фрагментарний характер і реалізуються лише за наявності вільних кадрових, матеріальних, фінансових ресурсів. Для великих підприємств, транснаціональних корпорацій, суб'єктів господарювання із широкою філіальною мережею зазвичай створюються комплексні системи фінансово-економічної безпеки та розробляються складні багатофункціональні механізми ефективного використання корпоративних ресурсів компаній із організацією захисту їх цілісності від впливу різноманітних негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Велику роль в організації процесу управління фінансово-економічною безпекою відіграє наявність джерел фінансування господарської діяльності бізнес-структури в цілому. Для державних підприємств характерним є нехтування питаннями забезпечення фінансово-економічної безпеки, оскільки державних джерел фінансування часто буває недостатньо навіть для фінансування поточної діяльності. З іншого боку, наявність державної підтримки, що не залежить від результативності діяльності суб'єкта, призводить до неухважного ставлення управлінського персоналу до проблеми фінансово-економічної безпеки. Приватне ж фінансування діяльності господарських структур стимулює топ-менеджмент до зацікавленості у високому рівні фінансово-економічної безпеки, що продиктована можливістю звільнення з посади у випадку провалу завдання забезпечення фінансово-економічної безпеки, критичним наслідком якого можуть стати навіть банкрутство та ліквідація бізнес-структури. Інколи схильність власників активів підприємств до надмірного ризику у гонитві за додатковими прибутками або ж бажання використати весь отриманий прибуток за власним розсудом, без резервування його частини для реалізації заходів безпеки орієнтованого управління, стають причиною падіння рівня фінансово-економічної безпеки.

Проблемним аспектом менеджменту фінансово-економічної безпеки залишається зведення заходів протидії ризикам і загрозам і їх негативним наслідкам до оперативних дій, які реалізуються за потреби та не плануються заздалегідь. Відсутнім є поняття стратегічного управління фінансово-економічною безпекою. Також варто відмітити, що функції безпеки орієнтованого управління реалізуються у межах інших напрямів менеджменту – фінансового, кадрового, інноваційного, інвестиційного, ризик-менеджменту, тощо. Окремим напрямом управлінської діяльності менеджмент фінансово-економічної безпеки фахівцями наразі не визнається, а тому актуальними залишаються теоретико-методологічні та прикладні аспекти формування термінополя цієї наукової категорії, конкретизації сучасних підходів до управління різними функціональними складовими системи фінансово-економічної безпеки та розробки переліку принципів управлінської діяльності у напрямі гарантування фінансово-економічної безпеки різних видів господарських структур.

Список використаних джерел:

1. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія / Н. В. Зачосова. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А. – Черкаси, 2016. – 375 с.
2. Zachosova N. Risks and possibilities of the effect of financial inclusion on managing the financial security at the macro level / N. Zachosova, O. Herasymenko, A. Shevchenko // Investment Management and Financial Innovations. – 2018. – Volume 15, Issue #4. – pp. 304 – 319.
3. Герасименко О. М. Вплив індексів фондового ринку на економічну безпеку торговців цінними паперами / О.М. Герасименко // Ефективна економіка. – 2010. – №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=292>.
4. Занора В. О. Кадрова безпека суб'єктів господарської діяльності: антикризове управління / В. О. Занора // Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки : Матеріали IV

Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 березня 2016 р. – Черкаси : вид-во Чабаненко Ю.А., 2016. – С. 140 – 141.

5. Занора В. О. Управління системою економічної безпеки підприємства на основі проектного підходу / В. О. Занора, Б. І. Сільченко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Випуск 5 (11), Частина 1. – С. 130–133.

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ФАКТОРА РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З УПРАВЛІННЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

¹доктор педагогічних наук, викладач вищої категорії кафедри (циклової комісії)

психолого–педагогічних дисциплін,

Київський професійно-педагогічний коледж імені Антона Макаренка, м. Київ, Україна

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, менеджер соціокультурної сфери, зміст освіти, модернізація освіти.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная компетентность, менеджер социокультурной сферы, содержание образования, модернизация образования.

Key words: competence moving, professional competence, manager in the sociocultural sphere, the content of education, the modernization of education

Особливості сучасного соціально-політичного розвитку нашого суспільства створили передумови для утвердження гуманістичних тенденцій в системі освіти.

Проблеми гуманізації вищої освіти ставлять культурологічні аспекти підготовки студентів одним із першочергових завдань у професійних становленні майбутнього фахівця з управління в соціокультурній сфері, передбачають центрування особистості на національні цінності та її орієнтацію на загальнолюдські цінності. Щоб забезпечити сходження людини до загальнолюдських цінностей та ідеалів культури, освіта повинна бути культуросообразним, це означає, що основним методом його проектування і розвитку має стати культурологічний підхід, який наказує поворот всіх

компонентів освіти до культури і людини як її творця і суб'єкту, здатного до культурної саморозвитку.

У контексті сучасних гуманістичних поглядів на розвиток особистості, її ціннісних орієнтацій на сутність педагогічної діяльності та педагогічної підготовки у вузі актуалізується проблема розвитку педагогічної культури майбутнього фахівця з управління в соціокультурній сфері та її складової соціокультурної компетенції. Соціокультурна компетенція являє собою усвідомлену цілісну систему, що включає в себе ряд структурних компонентів, має власну організацію і володіє інтегративними властивостями цілого, що не зводиться до властивостей окремих частин. Сутність соціокультурної компетенції полягає в ціннісному ставленні до загальнолюдської і національної культури, прагнення до діалогічному спілкуванню з іншими народами та культурами. Сформованість соціокультурної компетенції дозволяє учасникам міжкультурного спілкування, з одного боку - осягнути почуття і думки іншого народу і подолати національний культуроцентризм, з іншого - краще ідентифікувати самого себе, глибше усвідомити власну культуру в порівнянні з культурою мови, що вивчається.

Основними структурними компонентами соціокультурної компетенції є когнітивний, який передбачає наявність глибоких і систематизованих знань соціокультурних особливостей та реалій країни, норми і правила взаємодії між людьми, моделей мовної поведінки, ідей, уявлень, вірувань, думок, звичаїв, традицій. Під час отримання соціокультурних знань у різних видах діяльності купуються вміння виділяти в них загальнолюдські культурно-етичні, моральні цінності, що створюють атмосферу спрямованості до людської особистості, готової до спілкування на міжкультурному рівні, здатною до співпереживання, що прагне до самоактуалізації.

Динаміка розвитку соціокультурної компетенції простежується в процесі навчання читання автентичного тексту.

На особливу увагу заслуговує художній текст, так як він формує і розвиває моральні потенції особистості за рахунок поєднання конкретно-історичного, національно-особливого і загальнолюдського компонентів твору, показуючи нерозривний зв'язок дійсності «своєю» країни, «своєї» культури з історичним розвитком і дійсністю культури світової. На думку психологів, люди більшою мірою схильні розбирати і оцінювати вчинки і почуття літературних героїв, ніж свої власні. Саме в художньому тексті часто зустрічаються діалоги, де використовуються різні форми мовного узусом, формули ввічливості, фонові і безеквівалентна лексика. Це в свою чергу дозволяє краще зрозуміти специфіку та своєрідність культури іншої мови.

Відмінною особливістю художнього тексту є його антропоцентричність, тобто художня література спрямована в першу чергу на пізнання людини, що відповідає пізнавальним устремлінням більшої частини студентів.

Використання художніх текстів невіддільне від соціокультурного аспекту. Поряд з вирішенням основних лінгвістичних і соціокультурних завдань, читання художніх текстів сприяє введенню студентів у світ культури країни мови, що вивчається.

Французька художня література як аспект національної культури відображає реальну дійсність своєї соціокультурної спільності, а отже, включає в свої твори найрізноманітніші компоненти своєї національної культури. У художніх творах французької літератури студенти обов'язково стикаються з етнокультурологічними компонентами національної культури.

У процесі навчання читання художньої літератури на заняттях з французької мови з метою розвитку соціокультурної компетенції, студенти отримують обов'язковий обсяг мовних знань про естетику, художній культури, мистецтві, про життя і творчість видатних класичних і сучасних діячів мистецтва. З творів художньої літератури студенти дізнаються про моральні, моральних, духовних цінностях минулих поколінь і своїх сучасників; про ставлення народу до своєї

батьківщини; про взаємини народу і релігії; взаємовідносинах людини і суспільства; про сімейний і побутовому укладі; про національні звичаї, обряди і т.д.

Таким чином, художній твір розглядається нами як джерело соціокультурного розвитку особистості майбутнього фахівця з управління в соціокультурній сфері, що забезпечує інтеграцію учнів до системи національної і світової культури.

Як глибинного розуміння автентичного художнього тексту, що включає соціокультурну інформацію ми вдаємося до такого прийому, як інтерпретація тексту.

Оволодіння навичками аналізу та інтерпретації художнього твору в рамках навчальних програм університетів сприяє розвитку гуманітарної культури майбутнього фахівця з управління в соціокультурній сфері, сприяє формуванню якостей, необхідних для реалізації особистості, розвитку її соціокультурного потенціалу. Навички інтерпретації художнього твору пов'язані з етичним і моральним вихованням студентів, є однією з умов розвитку якостей, необхідних для самореалізації особистості, розвитку її соціокультурної компетенції.

Будь-яке художній твір - це, свого роду «мікросвіт», що втілює складність і різноманіття великого світу - реальної дійсності. Прагнення осягнути саме цей аспект художнього твору, побачити в ньому людське начало, особу його творця - є один з реальних шляхів розвитку соціокультури майбутнього фахівця з управління в соціокультурній сфері.

При вивченні функціонування художнього тексту в аспекті міжкультурної комунікації акцент зазвичай робиться на його соціокультурної адаптації, його зрозумілості або незрозумілості іншомовним реципієнтом. Однак при передачі художнього тексту засобами іншої мови досить велика частина змін припадає на частку його особистісної інтерпретації.

Специфіка художнього тексту полягає в тому, що він не стільки описує якийсь фрагмент дійсності, скільки служить засобом його осмислення і вираження емоційного до нього відношення. Тому переклад художнього тексту носить інтерпретаційний характер.

Ще в 1923 р. Л.В. Щерба писав, що пояснення тексту у французьких університетах на три чверті зводиться до вивчення літературних творів, тому що на його думку, людина може прийти до свого власного стилю через розуміння чужих стилів. Те, що називають "explication du texte" (тлумачення тексту) ми розглядаємо як тлумачення життя, естетичне освоєння дійсності.

У зв'язку з цим слід підкреслити, що робота над художнім французьким текстом орієнтує не так на обговорення граматичних правил, понять, скільки на роздуми про загальнолюдські цінності, духовної сутності людини. Щоб розкрити задум художника, усвідомити істинний сенс глибинних пластів твору, необхідно проникнути в його творчу індивідуальність, відтворити відображену їм дійсність.

Здатність інтерпретувати художній текст не виникає сама собою. Психологи відзначають, що лише п'ята частина читачів в змозі зрозуміти художній твір у всій цілісності і глибині. На заняттях з іноземної мови слід цілеспрямовано навчати майбутніх вчителів філологів інтерпретації французького художнього твору як специфічного виду пізнавальної діяльності. При навчанні інтерпретації художнього тексту велике значення має розуміння студентами образу автора, його естетичного кредо. Під естетичним кредо автора розуміється творча індивідуальність художника, його ідейно-теоретичні, естетичні, а нерідко і філософські погляди. Адекватна інтерпретація тексту має місце тільки в умовах, де повністю виявляються всі смислові опори, де ставиться і вирішується завдання - максимальне наближення до відтворення спостерігалася автором дійсності, соціокультури.

Інтерпретації тексту в рамках занять з іноземної мови у педагогічних університетах ми представляємо таким чином: бесіда про автора, естетичне кредо, ідейний задум, стилістичне оформлення.

Здійснювана за запропонованою схемою інтерпретація автентичного художнього тексту вимагає від студентів концентрації їх розумової діяльності, знання соціокультурних фактів, що є однією з умов формування соціокультурної компетенції.

Використання інтерпретації тексту, як прийому, спрямованого на розвиток соціокультурної компетенції майбутнього фахівця з управління в соціокультурній сфері філолога дозволяє не тільки розширити змістовний план соціокультурного компонента, але й удосконалювати вміння, спрямовані на вилучення та смислово переробку соціокультурної інформації.

На початковому етапі інтерпретація виявляється у формі коментування фактів, подій, явищ, порівняння їх з відповідними в рідній соціокультурі, що втілюється в «діалог культур».

На завершальному етапі навчання інтерпретація виступає у своїх більш складних формах - у вигляді міркування, особистісної оцінки, узагальнення інформації, отриманої з різних текстів у процесі навчання і зіставлення її з іншими джерелами, що дає можливість організувати «діалог культур».

Таким чином, розвиток соціокультурної компетенції в процесі вивчення іноземної мови сприяє гуманістичному відношенню до світу, людям, до самого себе, розвиває людину як особистість, як суб'єкта культури.

Анотація. В статті розкривається компетентний підхід, визначаються особливості формування ціннісної компетентності майбутніх менеджерів соціокультурної в процесі навчання у вищій школі, що забезпечує готовність до виконання основних професійних функцій. Проведено аналіз методологічних і теоретичних основ компетентнісного підходу. Розглянуті сучасні підходи до визначення поняття «компетентність» та «компетенція».

Аннотация. В статье раскрывается компетентностный подход, определяются особенности формирования ценностной компетентности будущих менеджеров социокультурной сферы в процессе обучения в высшей школе, которая обеспечивает готовность к выполнению основных профессиональных функций. Проведен анализ методологических и теоретических основ компетентностного подхода. Рассмотрены современные подходы к определению понятия «компетентность» и «компетенция».

Summary. The article deals of higher management education on the basis of the competency approach, defines the features of manager in the sociocultural sphere the formation of values competence of future music teachers in the learning process in higher education, which provides a commitment to fulfilling the core professional functions. An analysis of methodological and theoretical foundations of the competency approach. The article deals with modern approaches to the definition of the notion «competence».

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ США ТА УКРАЇНИ

¹*викладач обліково-економічних дисциплін, Рогатинський державний аграрний коледж,
м. Рогатин, Україна*

Наявність необхідного фінансового і матеріально-технічного забезпечення, ефективний менеджмент і розвинуте академічне підприємництво дозволяють сьогодні створювати, розвивати й удосконалювати провідні потужні університети наукового і науково-виробничого типу, що суттєво впливають на економічне зростання своїх країн.

Відомо, що серед найкращих ВНЗ світу значну більшість представляють університети США. Найкращі американські університети і ВНЗ інших країн мають надзвичайно потужне фінансування. Досвід організації фінансування університетів США пропонує ряд важливих уроків для української системи вищої освіти. Так, наприклад, основним, але далеко не єдиним джерелом фінансування американських коледжів і університетів, є плата за навчання, яка існує практично в усіх ВНЗ. Проте вона, як правило, не є головним за розміром джерелом: у приватних ВНЗ на її частку припадає 30-40% надходжень до бюджету ВНЗ, у державних – менше чверті. Державні ВНЗ (що зазвичай є підзвітними уряду штату, а не федеральним органам) також одержують *прямі асигнування від штату*, які складають ще біля чверті усіх надходжень. Варто відзначити, що це – дуже неточні узагальнення, оскільки університети кардинально відрізняються один від одного за всіма параметрами, включаючи фінансування.

Звертає на себе увагу також і значна частка у прибутках університетів, які вони одержують від федерального уряду. Йдеться про два джерела. Перше з них пов'язане з прямими надходженнями коштів у формі грантів на науково-дослідну роботу, що розподіляються на конкурсній основі. На відміну від США, у

більшості українських університетів ця частка ще незначна і пов'язана, як правило, з одержанням індивідуальних грантів самими викладачами. У США ці гранти також одержуються під конкретні проекти індивідуальних досліджень від багатьох незалежних один від одного федеральних органів влади (наприклад, Комітет з енергетики може видавати грант на дослідницькі проекти у галузі атомної енергії).

Отже, значна частина фундаментальних наукових досліджень фінансується за рахунок засобів (коштів) федерального уряду, і ця стаття доходів може також становити біля чверті усіх надходжень до скарбниці університету. В Україні, на мій погляд, теж необхідно суттєво збільшити цю складову у фінансуванні університетів, які здійснюють наукові дослідження, використовуючи механізми замовлень з боку державних відомств і інституційних грантів з боку наукових фондів, що мають розподілятися на конкурсній основі.

Друге важливе джерело доходів університету, що формується з коштів федерального бюджету, це – надання стипендій для навчання студентів, чи то на підставі незначних доходів їхніх родин, чи на підтримку їх видатних здібностей, а також на основі надання гарантій комерційним банкам під програми освітніх кредитів. Оскільки частина українських студентів, зарахованих із відшкодуванням вартості навчання, поступово зростає, розвиток системи стипендій та освітніх кредитів для вітчизняної вищої освіти має принципове значення. При цьому варто зазначити, що в Америці відсутня така форма підтримки, як «бюджетне фінансування студента», яке фактично поділяє всіх студентів на дві категорії: «платників» і «бюджетників». Отже, доходи з боку федеральної влади варто розглядати тільки як якусь надбудову над основним фінансуванням, а не як базове джерело грошей.

Серед інших джерел фінансових коштів звертає на себе увагу залучення благодійних засобів від бізнес-структур і приватних осіб, що в Україні поки що розвинуто дуже слабо. В Америці ж університети залучають ще чверть своїх доходів із цього джерела. Варто також уважно вивчати досвід роботи асоціацій

випускників американських університетів, які не тільки досліджують життєві траєкторії випускників та їх кар'єрне зростання, а й ведуть із ними системну роботу по збиранню благодійних внесків і пожертвувань на користь alma mater (не нехтуючи будь-якими, навіть зовсім малими сумами). Більшість будівель у кампусах американських університетів побудована за рахунок спонсорів. Зазвичай це випускники цих університетів або люди, які підтримують напрямки розвитку університету. Якщо будівлю побудовано за рахунок спонсора, ця будівля отримує назву за ім'ям цієї людини і біля центрального входу розташовують меморіальну дошку з цією інформацією. Як правило, спонсор також зобов'язується проводити необхідний капітальний ремонт будівлі. Випускники (alumni) часто також виділяють значні кошти на організацію фінансової допомоги для студентів у вигляді стипендій. В американському суспільстві дуже розвинена віра в те, що гарна освіта може істотно допомогти людині піднятися на вищий соціальний рівень. Крім того, дуже розвиненим є відчуття обов'язку перед наступними поколіннями. Тому успішні alumni регулярно виділяють значні фінансові ресурси на стипендії.

Врешті-решт важливу статтю доходів американського університету становлять доходи від продажу продуктів і надання послуг. Цей вид додаткового отримання коштів поки що не надто прибутковий в українських ВНЗ, оскільки багато хто віддає перевагу заробітку додаткових коштів через оренду своїх приміщень. Особливо впадає в очі досвід західних університетських магазинів, які торгують товарами з університетською символікою, успішно виконуючи при цьому не тільки заробітні, а й рекламно-іміджеві функції.

Повчальним для умов України є система грантів, стипендій та іншої цільової допомоги студентам ВНЗ.

Література:

1. Романовський О.О. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

МОДЕЛЮВАННЯ СТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

*¹студент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Запропоновано моделювання структурно-динамічного процесу результативності контролю якості продукції на машинобудівних підприємствах. Отримані значення рівня задоволеності споживачів дозволяють визначити профілі та тенденції відносно якості машинобудівної продукції, виявити пріоритети серед можливостей поліпшення.

Для покращення контролю якості виготовлення машинобудівної продукції необхідна інформація про її параметри на всіх стадіях життєвого циклу, особливо на стадії виготовлення. Існуючі методи збору та обробки інформації про якість, методичне і нормативне забезпечення технологій виготовлення орієнтовані на масове виробництво, тобто розраховані на велику кількість статистичної інформації. Це робить їх неефективними у сучасному виробництві, оскільки вимагає великих матеріальних витрат.

Показано, що сучасний стан науково-технічної проблеми управління якістю машинобудівної продукції при обмеженому обсязі статистичної інформації – це логічне продовження робіт таких учених, як: Н. А. Бородачов, А. А. Зиков, А. Б. Яхін, Б. С. Балакшин, А. П. Соколовський, І. З. Солонін, В. М. Кован, О. О. Маталін та інших, що вирішували задачі якості, застосовуючи статистичні методи [1].

На сьогоднішній день існує необхідність впровадження кваліметричної оцінки контролю якості виготовлення машинобудівної продукції у масштабах машинобудівного підприємства на основі стандарту ДСТУ ISO 9001:2015 [2].

Результативність управління на машинобудівних підприємствах повинна ґрунтуватися на основі комплексного підходу взаємозалежності та взаємодії технічних процесів (ТП). Процесно-орієнтований підхід на основі впровадження кваліметричної оцінки контролю якості виготовлення машинобудівної продукції припускає взаємодію підрозділів машинобудівного підприємства, кінцевою метою якого є високий рівень якості виробничого процесу у встановлений термін [3].

Впровадження процесно-орієнтованого підходу на основі кваліметричної оцінки контролю якості виготовлення машинобудівної продукції на підприємстві повинно включати: орієнтацію на кінцевий продукт, зацікавленість виробника у підвищенні якості продукту; орієнтацію на споживача, гнучкість та адаптивність системи керування; розподіл відповідальності керівника між власниками процесів; динамічність системи та її внутрішніх процесів; можливість комплексної автоматизації.

Література

1. Величко Д.А. Выбор решений при оптимальном проектировании с векторным критерием качества / Д. А.Величко, В. В. Сысоев // Производительная обработка материалов. – ВПИ – Воронеж. – 2007.

2. Єфіменко Н. А. Управління процесами відтворення капіталу на машинобудівних підприємствах / Н. А. Єфіменко. – 2007.– Вісник Хмельницького національного університету. С. 175 – 178

3. Шуляр, Н. В. Моніторинг систем управління якістю машинобудівних підприємств / Н. В. Шуляр // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2008. – № 635. – С. 138 –145.

ТВОРЧІ ІДЕЇ В УПРАВЛІННІ

¹ *к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,*

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

² *студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

Прогрес нині залежить від креативних ентузіастів, які мають ідеї та сміливість їх здійснити та не звертають увагу на тимчасові невдачі. Бути креативним менеджером означає, що ви відкриті для спроб нових речей. Менеджери повинні розуміти, що для того, щоб вирішити складні проблеми, вони повинні принести трохи винахідливості та творчого мислення до робочої сили.

Розглянемо деякі творчі ідеї управління, які працюють.

У той час, коли зміни можуть розглядатися як позитивні в організації, вони все ще можуть бути сприйняті в негативному світлі співробітниками. Якщо ви шукаєте працівника, який міг би бути послом змін у вашому бізнесі, визначте перших у вашому бізнесі. Це ті, які допоможуть вам надихнути співробітників і допомогти їм пристосуватися до ситуації позитивно.

Компанії надсилають інформацію зверху вниз або отримують інформацію знизу вгору повинні створювати взаємодію зі співробітниками, інформація повинна протікати в обох напрямках, що змусить співробітників взаємодіяти з менеджерами і навпаки. Потрібно створити належні умови для всіх учасників, вони повинні відчувати себе мотивованими та мати можливість легко взаємодіяти з іншими на робочому місці.

Роботодавці помиляються, що не повідомляють про бізнес-план співробітникам. Працівники повинні знати деякі деталі, цифри, цілі та маркетингову стратегію. Створення цієї прозорості дасть змогу співробітникам

дізнатися, куди вони йдуть, і для чого вони працюють. Переконайтеся, що керівництво та співробітники рухаються в тому ж напрямку, коли йдеться про вирішення проекту або проблеми.

Іноді менеджерам необхідно спробувати побути на місці співробітників, відчувати, яким є для них робочий день. Як інакше ви можете повірити в скарги, якщо ви не маєте уявлення про те, що робота тягне за собою, і з якими викликами вони стикаються щодня? [2, с. 78].

Зробіть своїх працівників більш мобільними та оснастите їх ноутбуками та телефонами. Мобільність може скоротити час переїзду, що може призвести до того, що більше часу приділятиметься вирішенню поставленої задачі. Технологія дозволяє співробітникам залишатися на зв'язку, де б вони не були.

Ігри можуть зробити повсякденні завдання більш цікавими. Якщо ви розіграєте завдання, то це може змусити навіть найнесподіванішого працівника взяти участь. Використовуйте ігрову методику на робочому місці, щоб підігнати та мотивувати співробітників до кращого.

Намагаючись змінити ситуацію, набирайте людей, які не відповідають культурі вашої компанії. Інший погляд на життя породжує видатні креативні ідеї.

Побудова успішного колективу збільшує залучення до спільної, творчої і продуктивної роботи. Щоб бути частиною колективу, потрібно дослідити, що спільного між вашими співробітниками, створити середовище, в якому вони можуть мати розмови про те, що вони мають спільне, або що вони поділяють поза робочим місцем. Якщо вони пов'язані за межами ділових стін, є ймовірність, що вони співпрацюватимуть краще під час роботи [1, с. 157].

Можна з упевненістю сказати, що більшість людей не люблять працювати більше годин, ніж їм доводиться. Коли вони виходять з офісу, не дозволяйте їм брати з собою роботу додому. Крім того, якщо їм важко дотримуватися типових робочих годин, надайте гнучкість. В даний час технологія дозволяє менеджерам і співробітникам підтримувати зв'язок, навіть якщо вони не знаходяться в одній

будівлі. Отже, сприймайте технологію і дозволяйте своїм співробітникам отримати баланс між роботою та життям, якого вони прагнуть.

Проводьте в своїй організації день, коли дозволяється менеджерам, співробітникам, наставникам і спільноті зібратися разом, щоб переглянути прогрес, досягнутий у компанії. Компанія надає всім працівникам необхідні інструменти для побудови рішень, необхідних для роботи. Ключем тут є залучення всіх. По суті це дозволяє працівникам продемонструвати свої ідеї, а також отримати винагороду. Переможці отримують призи, а їхні ідеї відтворюються на користь всієї компанії. Вам не потрібно покладатися лише на ідеї та інновації, які походять з вашого бізнесу. Було б добре мати консультантів за межами бізнесу, які можуть забезпечити свіжий, творчий підхід [3, с. 145].

Є багато творчих речей, які ви можете зробити, щоб ваші співробітники були мотивовані та зайняті. День в офісі не повинен означати, що менеджер просто вказує і дотримується правил. Щоб бути успішним, потрібно отримати зворотній зв'язок та ідеї від керівництва, а також співробітників. З безліччю ідей у вас під рукою і з технологіями, що дозволяють підтримувати зв'язок з працівниками можливо створити щасливе, творче робоче середовище.

Список використаних джерел:

1. Башук Т.О., Хижняк М.О. Стимулювання та розвиток креативності в персоналу. / Т.О. Башук, М.О. Хижняк // Журнал «Маркетинг і менеджмент інновацій». №1. – 2013. – С. 150 – 160. Режим доступу до ресурсу: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>
2. Кліпкова О. І. Креативність та іноваційність як основні складові нового вектора в управлінні підприємством. / О. І. Кліпкова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. №2(4). – 2015. - С. 76 – 80. Режим доступу до ресурсу: <https://msu.edu.ua>
3. Харун О. А. Формування креативності персоналу за умов інноваційного розвитку підприємств. / О. А. Харун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. № 16. – 2017. – С. 142 – 146. Режим доступу до ресурсу: <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua>

МОДЕЛІ, ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*¹к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та туризму,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна*

Однією із суттєвих проблем функціонування механізму фінансування вищої освіти на рівні закладів вищої освіти є недостатня ефективність використання бюджетних коштів. Вищі державної форми власності отримують кошти з бюджету і діють лише як розпорядники бюджетних коштів, не виявляючи зацікавленості в раціональності або ефективності їхнього використання

Сьогодні розвинуті країни світу, у тому числі країни ОЕСР, використовують чотири провідні моделі організації фінансування вищої освіти [1].

Перша модель – “Фінансування, орієнтоване на потреби”. Бюджетні ресурси надходять з бюджету до вищої освіти. У рамках цієї моделі заклади вищої освіти, що уклали угоду з державним органом, беруть на себе зобов’язання готувати потрібних (виходячи із суспільних потреб) фахівців за завчасно погодженим цінам.

Друга модель – “Купівля державою освітніх послуг”. Ця модель орієнтована на потреби ринку. Заклади вищої освіти беруть участь у конкурсах на отримання замовлення від держави на підготовку фахівців. Конкурсні умови формуються на засадах врахування інтересів суспільства і встановлюються компетентним державним органом заздалегідь. Виграє конкурс заклад, рівень якості та ціни освітніх послуг якого максимально відповідають вимогам конкурсу.

Третя модель – “Фінансування, що базується на оцінці результатів роботи”. Фінансування закладів вищої освіти за рахунок коштів державного бюджету здійснюється на основі оцінки результативності діяльності (кількість випускників,

кількість студентів, кількість викладачів, результати контролю знань, складність напрямів підготовки, кількість науковців, результативність наукових проектів, кількість захищених дисертацій тощо).

Четверта модель – “Фінансування, що здійснюється споживачем”. Ця модель фінансування діяльності закладів вищої освіти орієнтована на те, що заклад отримує фінансові ресурси на ринку освітніх послуг, задовольняючи реальний платоспроможний ринковий попит. Можуть використовуватися державні зобов’язання (у вигляді купонів або ваучерів), які передаються безпосереднім споживачам освітніх послуг, а вже згодом надходять до закладу від споживача.

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє виокремити основні інструменти фінансування закладів вищої освіти [2;3;4]: пряме бюджетне фінансування на покриття витрат, пряме бюджетне фінансування за програмно-цільовим методом (орієнтоване на досягнення результату), бюджетне фінансування з використанням державних зобов’язань (освітніх ваучерів), освітнє кредитування, освітні заощадження, грантове кредитування, отримання плати за навчання від споживачів (замовників) освітніх послуг, корпоративне фінансування (за рахунок коштів корпорацій або майбутніх роботодавців).

У складі державних видатків на вищу освіту найбільша питома вага асигнувань спрямовується на пряме фінансування діяльності закладів вищої освіти. Ще раз підкреслимо, що у переважній більшості країн світу (у тому числі й в Україні) основним джерелом фінансування системи вищої освіти є кошти державного бюджету [5]. Протягом останніх років у різних країнах світу відбуваються значні зміни в механізмах фінансування сфери вищої освіти, а також у механізмах розподілу бюджетних коштів серед закладів вищої освіти державної форми власності. Це пояснюється кількома чинниками, зокрема: після років демографічної «ями» поступове збільшення контингенту студентів, збільшення напрямів підготовки, зростання ваги потрібного специфічного обладнання (у тому числі комп’ютерної техніки) у навчальному процесі, розвиток технологій

бюджетного адміністрування (зокрема, перехід на програмно-цільове фінансування) тощо.

В Україні, з урахуванням міжнародного досвіду та з огляду на національні особливості розвитку системи вищої освіти, доцільними будуть такі форми фінансування закладів вищої освіти: пряме бюджетне фінансування на покриття витрат; пряме бюджетне фінансування за програмно-цільовим методом (орієнтоване на досягнення результату); освітнє кредитування (на пільгових умовах); грантове кредитування (за рахунок бюджетних та позабюджетних джерел); отримання плати за навчання від споживачів (замовників) освітніх послуг; корпоративне фінансування (за рахунок коштів корпорацій або майбутніх роботодавців).

Зміна механізмів та моделей фінансування закладів вищої освіти значною мірою зумовлена змінами характеру та контенту самої освіти, необхідністю формування індивідуалізованих освітніх програм, диверсифікацією їхнього змісту та тривалості.

Література:

1. Натрошвілі С.Г. Стратегічне управління вищим навчальним закладом: теорія, методологія, практика [монографія] / С.Г.Натрошвілі. -К.: КНУТД, 2015. – 320 с.
2. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період. К: Знання, 2006. 324 с.
3. Кучеренко Д.Г. Досвід організації фінансування вищої освіти в зарубіжних країнах. Вісник КНУТД. 2012. № 4. С. 86-92.
4. Янковець Т.М. Обґрунтування взаємозв'язку стратегічного управління підприємством й інноваційного його розвитку. Проблеми науки. 2009. № 6. С. 26-31.
5. Гельманова З.С. Опыт финансирования высшего профессионального образования URL: <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2013/00122.htm>

ВИДИ МОДЕЛЕЙ ПУБЛІЧНОЇ (ДЕРЖАВНОЇ) СЛУЖБИ

*¹магістрант, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Зарубіжний досвід функціонування та розвитку державної служби ми розглянемо, вибираючи з нього найбільш значущі елементи, що становлять науковий та практичний інтерес. Аналіз моделей державної служби є досить умовним, оскільки кожна країна поєднує в собі окремі елементи інших моделей державної служби.

В історично-географічному аспекті вітчизняний вчений О. Ю. Оболенський виділяє три типи моделей державної служби: східну та два західних типи – континентальний (Європейський континент) та англо-американський. Він зазначає, що така класифікація має швидше країнознавчий зміст. Принципова відмінність двох західних типів полягає в тому, що на Європейському континенті демократизація політичної системи відбулася значно пізніше виникнення системи управління державою. Традиції розгалуженого державного апарату, що наділений широкими повноваженнями, значною мірою зберігаються і досить інкорпоровані до політичних систем демократії.

У США державною парадигмою є самоуправління вільних людей на вільній землі. Крім цього, американцям притаманна відчутна недовіра до будь-якої виконавчої влади. Тому державний апарат у цій країні, що виник на підґрунті вільного самоуправління, мав пристосуватися до умов політичної орієнтації елітарного суспільства. Упродовж XX століття західні системи інтенсивно обмінювалися своїми здобутками, що поступово їх зближувало [2].

Нині західним моделям державної служби притаманна вразливість до кризових явищ. Відзначається зниження рівня довіри до них з боку

громадянського суспільства. Зарубіжні політологи відзначають, що престиж державної служби стрімко знижується, а соціальний статус державних службовців втрачає привабливість у системі соціальної стратифікації.

У зв'язку з цим, відбувається ревізія засад функціонування державного апарату. Реформування державної служби проводиться в дусі розвитку горизонтальних зв'язків партнерства, кооперації, ринкових механізмів управління – нового державного менеджменту.

Слід зазначити, що вплив на розвиток державної служби чинять не лише особливості окремих країн, а й об'єктивні фактори суспільного розвитку. Якісні глибинні зміни суспільних відносин призводять до докорінних змін систем державного управління у світі, висувають нові вимоги до державних службовців, визначаючи об'єктивні тенденції розвитку державної служби.

Тісний зв'язок якісних стрибків у розвитку суспільства та зміни моделей державної служби проявляються в тому, що «хвилі» реформування державної служби припадали саме на період глибинних соціально-економічних змін. Так, виникнення «раціональної» моделі державної служби припало на кінець XVII – початок XVIII століть і не може бути відокремлене від процесів формування централізованих держав і абсолютних монархій.

Реформи державної служби 50-80-х років XIX століття (у Великобританії, Німеччині, США, Росії та Японії) пов'язані із завершенням індустріалізації та переходом до імперіалізму.

Масштабні зміни державної служби в 70-х роках XX століття обумовлені переходом до постіндустріальної цивілізації, що докорінно змінили взаємовідносини держави, суспільства й індивіда, а також висунули нові вимоги до державної служби.

Початок останньої «хвилі» реформування державної служби припадає на кінець XX – початок XXI століття. Реформа державної служби стала пріоритетом для багатьох держав, які не бажають безнадійно відставати в розвитку. Вони, як

правило, здійснюють реформи, запозичуючи окремі елементи цивільної служби у найбільш розвинутих країн, намагаючись використати їх з урахуванням національних особливостей. Основною ціллю реформи державної служби, як правило, є прагнення вирішити поточні проблеми країни, забезпечивши в перспективі відповідність державної служби потребам глобального світу.

У зв'язку з цим, практично в усіх державах, що реформують національну систему державної (публічної, цивільної) служби, прослідковуються аналогічні тенденції.

У зарубіжній літературі з державного управління широко застосовуються терміни «цивільна служба» (civilservice), «громадська служба» (publicservice), «урядова служба» (governmentservice). Часто-густо ці поняття застосовуються як синоніми. Проте, іноді, в спеціальній літературі з теорії політики використовуються розмежування:

- на цивільній (громадській) службі функціонують постійні професійні службовці, які не можуть бути усунуті з посади;

- на урядовій службі зайняті вищі державні чиновники, які змінюються на підставі системи «здобування». Тобто, чиновники призначаються на державні посади за політичні заслуги і термін їх служби залежить від часу перебування на чолі Уряду лідера партії, прихильниками якої вони є [3, с. 21].

В системах державної (публічної, цивільної) служби зарубіжних країн діють як політичні чиновники, так і професійні державні службовці. Традиції та закони кожної країни передбачають особливий порядок діяльності інституту державної служби, що має яскраво виражену соціокультурну специфіку [1, с. 205].

З огляду на інституційний аспект, публічна служба, в широкому розумінні, може здійснюватися працівниками усіх організацій публічного сектору: органів державної влади (тобто, законодавчої, виконавчої та судової), державних підприємств, установ і організацій, органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, а також установ.

Таким чином, до поняття публічної служби включають діяльність працівників усіх інституцій, які виконують публічні завдання, в тому числі діяльність державних або муніципальних лікарів, вчителів тощо.

У вузькому розумінні в інституційному вимірі публічну службу розглядають як діяльність службовців органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Отже, незважаючи на особливості різних країн щодо розуміння поняття публічної служби, найважливіший акцент зроблено саме на регулюванні статусу чиновників публічної адміністрації.

Список використаної літератури:

1. Василенко И.А. Государственное и муниципальное управление : учебник / И. А. Василенко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2010. – 415с.
2. Karl Schiller Der erste Superminister Wirtschaft Dienstag, 14. März 2017.<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftswissen/karl-schiller-der-erste-superminister-1624190.html>
3. Somit A. The Development of American Political Science / A. Somit, J. Tanenhaus. – N. Y., 1982. – 221P.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

*¹магістрант, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Проведений аналіз свідчить про те, що у зарубіжних державних службах існує постійний професійний інтерес до проблем кар'єри, яка чітко поєднується з філософією самої державної служби.

У Бельгії державними службовцями вважаються всі, хто перебуває на службі в державі: працівники урядових органів (федерального, регіонального та комунального рівнів), а також освітяни, лікарі, працівники правоохоронних органів, податківці.

В Італії на державній службі перебувають лише дипломати, префекти, поліцейські, а також речники, що обіймають вищі керівні посади в публічних адміністраціях державного рівня. Інші службовці державних агенцій вважаються держслужбовцями лише формально, оскільки їх службова діяльність значною мірою визначається колективними угодами, що укладаються між агенціями та профспілками.

В Іспанії діє державна служба, що охоплює такі групи службовців: вищий корпус цивільних державних службовців; вищий корпус державних фінансових інспекторів; вищий корпус комерційних інспекторів та державних економістів; вищий корпус державних юристів; корпус медиків національної системи охорони здоров'я; вищий корпус інспекторів праці та соціального захисту; генеральний адміністративний корпус державної адміністрації; корпус креслярів кадастрів і креслярів-картографів; генеральний допоміжний корпус державної адміністрації; генеральний субальтернативний корпус державної адміністрації; корпус механіків-водіїв Міністерства оборони.

У Німеччині існує державна служба на федеральному та земельному рівнях. Персонал держслужби поділено на дві групи: 1) безпосередньо держслужбовці (чиновники), 2) держпрацівники (не чиновники).

У Польщі існує цивільна служба, до складу якої входять професійні службовці в адміністраціях центрального та місцевого рівнів. Розрізняють [3, с.39]:

а) «цивільних службовців», чиї відносини базуються на призначенні на управлінську посаду чи посаду спеціалістів державної служби;

б) «працівників цивільної служби», яких беруть на роботу на контрактній основі.

У Фінляндії взаємовідносини державної служби вважаються відносинами зайнятості, в яких держава виступає як роботодавець, а службовець – як працівник державної сфери. Відповідно розмежовують службовців державного сектора, місцевого самоврядування, приватного сектора.

У Франції державна служба являє собою закриту та чітко регламентовану систему управління з притаманним їй духом ієрархічності, кастовості й вірнопідданості державі. Ці риси, тим не менше, не перетворюють державних службовців на «гвинтиків» та «привідних пасків» влади.

Сучасна ідеологія державної служби була подана у книзі «На службі нації» деґоллівського прем'єр-міністра М.Дебре, який, підкреслюючи, що публічна служба має підкорятися наказам уряду, який несе відповідальність та турботу за державу, він, разом з тим, підкреслював, що адміністрація зобов'язана брати на себе ініціативу у дослідженнях, пропозиціях та виконанні рішень влади [4, с.184–185].

Саме тому в сучасній практиці французької державної служби переважає не «теорія пасивної підлеглості», яка передбачає виконання будь-якого законного наказу без вагань та невдоволення, а теорія «розумного управління». Її суть полягає у визнанні за державним службовцем права на подання керівнику своїх

зауважень щодо виконання наказу і у випадку його згоди певні можливості маневру у процесі його виконання. Іншими словами, мова йде про визнання того факту, що субординація має обов'язково поєднуватися з автономією службовця.

Науковці вважають, що, в основі концепції кар'єри державного службовця на державній службі Франції лежить усвідомлення та розуміння таких складових елементів [1, с. 96]:

По-перше, на відміну від системи відкритої державної служби, наприклад, американської, правовий статус французького кар'єрного службовця більшою мірою враховує специфіку його роботодавця, яким є держава, і тому регулюється нормами не трудового, а адміністративного права. Зокрема, це право державної служби, яке передбачає нерівність сторін, особливий порядок вирішення трудових спорів, а також додаткові обмеження, які покладаються на службовця в обмін на компенсацію – не лише матеріальну, а й моральну, що проявляється у можливості служити «самій» владі та державі.

По-друге, система державної служби Франції зорієнтована на її безперервність, тобто людина, яка одного разу поступила на державну службу, як правило, залишається на ній протягом всього свого трудового життя та поступово просувається щаблями «кар'єрної драбини».

Ідеологічним підґрунтям концепції кар'єри на державній службі Франції служать такі постулати [2, с. 61-62]:

1) розуміння та визнання державної служби особливою, відмінною від усіх інших, професією, що вимагає від службовця наявності специфічних рис та готовності і, це головне, повної віддачі у служінні державі;

2) гарантування державному службовцеві впевненості у тому, що добросовісне виконання ним службових обов'язків гарантує йому стійке та поступово зростаюче матеріальне забезпечення;

3) існування високого суспільного престижу державної служби;

4) наявність низки привілеїв для державних службовців;

5) стабільність апарату державних службовців надає йому значимості єдиного надійного балансиру, який забезпечує стійкість держави в умовах періодичних перемін політичного курсу та передбачуваності змін у політичних настроях та симпатіях громадян.

Саме тому останні роки у французькій державній службі спостерігається тенденція надання їй більшої відкритості та гнучкості.

Список використаної літератури:

1. Васильев В.П. Государственное управление : учебное пособие / В.П. Васильев., Н.Г. Деханова, Ю.А. Холоденко. – М.: Дело и Сервис, 2009. – 320 с.
2. Граждан В.Д. Государственная гражданская служба : учебник / В.Д. Граждан. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2011. – 620 с.
3. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / За заг. ред. Тимощука В. П., Школика А. М. – К. : Конус-Ю, 2007. – 735 с.
4. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран : учебник / В.Е. Чиркин. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2012. – 608 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*¹к.і.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва,
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна*

Об'єктивні реалії часу вимагають трансформації традиційних підходів до регулювання фінансової безпеки України. В першу чергу це стосується таких її складових, як банківська безпека та безпека небанківського фінансового ринку, що зумовлено суттєвою зміною умов їх функціонування та розвитку. Так, економічне зближення України з державами ЄС, адаптація їх фінансових традицій, високих стандартів організації фінансового процесу знаходить відображення у роботі різних видів фінансових посередників. Глобалізація економічних відносин вимагає швидкого обігу капіталу, миттєвого проведення взаєморозрахунків різними платіжними засобами, що збільшує навантаження на платіжні системи та робить їх вразливими до атак шахраїв і фінансових зловмисників. Фінансовий прогрес вимагає розширення асортименту фінансових продуктів і послуг, а регулювання їх якості та захист прав їх споживачів стають додатковим тягарем для національних регуляторів ринків фінансових послуг. Ці та інші перераховані вище обставини, що впливають на ефективність роботи останніх актуалізують необхідність пошуку шляхів оптимізації процесів нагляду та моніторингу результатів їх діяльності з тим, аби своєчасно розпізнати та налагодити механізм протидії загрозам банківській безпеці та безпеці небанківського фінансового ринку.

Однією із пропозицій модернізації процесу державного регулювання фінансової безпеки України є запровадження інституту фінансового омбудсмену, яке широко підтримується фінансовими експертами [1, 2]. Однак, не зважаючи на

те, що ще у лютому 2018 року було вчинено перші кроки у законодавчій площині для створення цієї інституції (законопроект № 8055 «Про установу фінансового омбудсмена»), а саму необхідність її існування зафіксовано у державній Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року, поки що не вироблено єдиної думки щодо того, яку модель фінансового омбудсмену використати у вітчизняній практиці. У світовій практиці існує кілька варіацій сфери правового впливу фінансового омбудсмана. Фінансовий омбудсмен може бути єдиним для всього фінансового сектору (Австралія, Велика Британія, Вірменія, Малайзія, Нідерланди, Фінляндія), окремим для одного або більше сегментів фінансового ринку (Бельгія, Канада, Греція, Італія, Казахстан, Нова Зеландія, Польща, Швейцарія) або ж окремим у рамках одного або більше сегментів (Франція, Німеччина, США). Крім того, фінансові омбудсмени можуть приймати форму комітету зі справ захисту прав споживачів (Данія, Швеція), департаменту скарг у складі фінансового регулятора (Мальта, Іспанія) або функціонувати в рамках державного органу із захисту прав споживачів (Латвія, Литва) [3]. Але у кожній моделі мета діяльності фінансового омбудсмену залишається незмінною – захист прав споживачів фінансових послуг відповідно до високих стандартів фінансового обслуговування.

Другою інновацією, покликаною змінити традиційний устрій державного регулювання фінансової сфери в Україні, є об'єднання функцій національних фінансових регуляторів – так званий SPLIT. Світовий досвід демонструє багато механізмів поєднання завдань фінансового нагляду – консолідацію їх у межах єдиного мегарегулятора фінансового сектору, використання моделі твін-пікс, що передбачає існування двох регуляторних структур, які не дублюють функції одне одного та існування більш ніж двох регуляторів. Нині в Україні функціонують три національних регулятори – Національний банк України (НБУ), Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку

(НКЦПФР). Сучасний українських концепт цього процесу передбачає, що Нацкомфінпослуг ліквідується як орган, що здійснює регулювання ринку фінансових послуг. Всі його функції регулювання та нагляду за ринком фінансових послуг розподіляються між НБУ та НКЦПФР. НКЦПФР замість Нацкомфінпослуг контролюватиме ринок цінних паперів та похідні, фондовий ринок, накопичувальне пенсійне забезпечення, фінансово-кредитні механізми і управління майном; НБУ дістаються всі інші небанківські фінансові послуги.

Для того, щоб ініційовані інновації мали позитивний вплив на рівень фінансової безпеки держави через механізми зміцнення стану банківської безпеки та безпеки небанківського фінансового ринку, нова система регулювання фінансового ринку повинна мати одним із стратегічних орієнтирів свого функціонування завдання діагностики та моніторингу рівня економічної безпеки фінансових установ. У її основі має бути покладено мету відновлення довіри споживачів фінансових продуктів і послуг до їх реалізаторів через розширення меж гарантування вкладів фізичних осіб, запровадження гарантування вкладів юридичних осіб, створення фонду гарантування інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія / Н.В. Зачосова. – Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2016. – 375 с.

2. Зачосова Н.В. Запровадження інституту фінансового омбудсмену в Україні: ймовірні наслідки для економічної безпеки фінансових установ / Н.В. Зачосова // Журнал «Академічний огляд». – Економіка та підприємництво. – 2016. - № 1 (44). – С.80-85.

3. Беззуб І. Який фінансовий омбудсмен потрібен Україні: європейський досвід [Електронний ресурс] / І. Беззуб. – Режим доступу : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3630:yakij-finansovij-ombudsmen-potriben-ukrajini-evropejskij-dosvid&catid=8&Itemid=350.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

¹заступник директора з навчально-виховної роботи Драбівського НВК «загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів ім. С.В. Васильченка-гімназія» Драбівської районної ради, смт Драбів, Україна

Нові сучасні інформаційні телекомунікаційні технології сприяють оптимізації управління навчальним процесом. Розглянуто інноваційні методи пошуку і залучення обдарованої учнівської молоді до наукової та практичної роботи завдяки їх участі в командних змаганнях і спільних партнерських науково-практичних проектах. Зазначено актуальні питання з упровадження технологій дистанційного навчання, які нерозривно пов'язані з дидактичними та методологічними аспектами навчального процесу.

Відомими актуальними проблемами сьогодення є заохочення і залучення сучасної учнівської молоді до проведення самостійних наукових досліджень, виховання серед них конкурентоспроможних юних пошукачів [2], а також використання інноваційних інформаційних технологій для дистанційного навчання предметів для поглибленого вивчення, предметів за вибором, наприклад, створення системи «штучного інтелекту» для роботи з учнями по проведенню наукових досліджень [3].

Тенденція використання інформаційних та телекомунікаційних технологій полягає в створенні систем, які здатні не тільки виконувати інформаційно-аналітичні функції, але й створювати умови для оперативного керівництва розподіленим дистанційним навчальним процесом, бути ефективним середовищем організації й управління процесом навчання та укладання ефективного забезпечення навчального процесу. Це дає можливість зробити універсальним

процес планування навчального процесу та підготовки навчально-методичних матеріалів для різних форм навчання та різних структур навчальних програм. Використання інформаційних комунікаційних технологій повинно оптимізувати процеси управління навчальним процесом і створити ефективну організаційну структуру. Забезпечення навчального процесу за допомогою технічних, інформаційних, інтелектуальних та програмних інновацій надзвичайно важливо в контексті управління сучасним розподіленим навчальним процесом [1].

Проектування та моделювання системи дистанційного навчання і діагностики якості знань для мережі Internet дає змогу вчителю автоматизувати не тільки процес подання навчального матеріалу, але й індивідуальну навчальну роботу учня, оскільки в основу таких систем покладено розподілену модель збереження інформації. Однак слід зазначити, що наявні сьогодні інструментальні засоби (PHOENIX Web, Quest Net+, ToolBook тощо) дають змогу лише розробляти навчальний матеріал для автоматизованих систем дистанційного навчання і діагностики, а при проектуванні компонентів підсистем діагностики необхідний зв'язок прямого програмування спеціалізованими мовами [4].

Ітераційний процес запуску дистанційної освіти за певним визначеним предметом здійснюється за інтегрованими навчальними програмами (Work plan — Work packages, deliverables and milestones).

Етап 1. Формування освітніх програм з визначенням інтегрованих курсів з предмету (актуальним є впровадження авторської предметної програми) (Formation of educational programs with the definition of integrated courses).

Етап 2. Формування алгоритму до практичних завдань та проведення моніторингу методів та прийомів (Formation of approaches to the practical tasks and assessment methods creation).

Етап 3. Оцінювання знань учнів з навчальних предметів освітніх програм (Determination of levels of evaluation the students' knowledge in the study subjects of educational program).

Етап 4. Проектування архітектури системи оцінки знань (Designing architecture of the system evaluation of knowledge).

Етап 5. Розроблення системи оцінювання (Development of evaluation system).

Етап 6. Розроблення ігор (Development of game).

Етап 7. Розвиток інтелекту учнів на основі запрограмованого пошуку.

Етап 8. Підготовка документації для кожного етапу дослідницького проекту дистанційного навчання (Preparation of documentation for each stage of research project of e-learning).

Етап 9. Проведення загальнонаціональних українських конкурсів для рекламного проекту впровадження та супроводу системи (Conduct nationwide Ukrainian competitions for advertising project).

Основні вимоги до спільного науково-дослідницького проекту дистанційного навчання: різноманітність вмісту (процеси, засоби масової інформації, дані тощо), взаємодія різних підсистем, взаємодія між висновками доменів, розширюваність і масштабованість запропонованого багатовимірного освітнього інструменту.

Запропоновані курси для самостійної роботи учнів по тематичному дослідженню поділено на три рівні. Проходження всіх курсів для бажаючих учнів або об'єднаної команди є обов'язковим, до того ж поетапним, рівень за рівнем. Це спонукає учнів до активної індивідуальної пошукової роботи. Кожний курс має три ступеня складності. Результат змагання не лише для учасників гри, але і для розробників курсів оцінюється за декількома критеріями: не лише за часом, а ще і за обчислювальною складністю та сходимістю таких алгоритмів, якістю та складністю дизайну, реалізацією коду, наявністю інтелектуальної компоненти, за віком, статтю тощо). у помічника (Development of intelligence assistant).

Приклад алгоритму I рівня авторського курсу “Інтелект-дослідник”

1. Алгоритми та структури даних (Algorithms and Data Structures).
2. Основи програмування (Fundamentals of Programming).
3. Операційні системи (Operating Systems).

4. Іноземна мова (бажано Англійська мова, Foreign Language).

5. Теорія ймовірності та статистичні методи обробки даних (Probabilistic Methods and Statistics).

Список використаних джерел:

1. Голощук Р. О. Математичне моделювання процесів дистанційного навчання / Р. О. Голощук, В. В. Литвин, Л. В. Чирун, В. А. Висоцька // Інформаційні системи та мережі: Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2003. – № 489. – С. 100–109. Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8697/1/10.pdf>.

2. Керівництво і лідерство. Режим доступу: <http://library.if.ua/book/36/2443.html>.

3. Литвин В. В., Бакаїм Р. Б., Процовський О. Й., Садовий В. М., Шаховська Н. Б., Шаховський Р. В. Основні принципи та функціональне наповнення інформаційної системи “Школа” для автоматизації управління навчальним процесом // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 1999. – № 383. – С. 145–149.

4. Висоцька В. А. Система опрацювання структури електронного підручника / В. А. Висоцька // Інформаційні системи та мережі: Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2003. – № 489. – С. 49–63.

Кравченко О.О.¹, Остапенко С.О.²

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

¹к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

²студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Сучасний стан регіонального розвитку України характеризується значними диспропорціями розвитку територій, дедалі більшою концентрацією економічної активності на рівні великих міст, наявністю неефективної системи державного управління регіональним розвитком. Корінною проблемою цього стану є недосконалість системи територіальної організації влади та зволікання з реалізацією адміністративно-територіальної реформи, використання застарілих механізмів взаємовідносин центру з регіонами та регіонів країни між собою. Такий стан справ вимагає формування нової за якістю регіональної політики, яка б відповідала нагальним потребам розвитку регіонів і територіальних громад й базувалася на найкращих вітчизняних та зарубіжних практиках та наукових здобутках.

Метою є дослідження зарубіжного досвіду регіонального управління та пошук нових підходів до формування регіональної політики в Україні.

Необхідність удосконалення управління розвитком регіонів в Україні нині зумовлена загостренням конкуренції територій щодо залучення і збереження різноманітних ресурсів та підвищенням ролі територій щодо реалізації економічних реформ та формування точок зростання.

Для розв'язання вітчизняних актуальних питань регіонального управління доцільно звернути увагу на зарубіжний досвід. Так показовим для України є

досвід трансформації регіональної політики держав Центрально-Східної Європи із врахуванням європейських інтеграційних тенденцій.

Проаналізуємо детальніше зарубіжний досвід державного регулювання розвитку регіонів та зупинимось на окремих країнах.

Так в Угорщині ключовою ідеєю регіонального розвитку на початку реформування регіональної політики був пошук внутрішнього потенціалу для розвитку сільських територій [4, с. 98].

Основними завданнями регіональної політики визначалося сприяння розвитку ринкової економіки в усіх регіонах, скорочення нерівності між регіонами, стимулювання ініціативи на регіональному рівні тощо.

У Польщі формування концепції регіонального розвитку співпало із адміністративною реформою, ключовими ідеями якої були: децентралізація влади, делегування ширших повноважень регіональним органам влади згідно принципу субсидіарності, на якому базується регіональна політика в ЄС.

В Естонії регіональна політика перебуває у віданні Міністерства внутрішніх справ, так як одним із головних завдань державної політики є збереження національної територіальної цілісності. Завданнями регіональної політики Естонії є створення прийнятних умов життя в усіх регіонах, стимулювання оптимального економічного розвитку регіонів та ін.

Румунія значно відстає від попередніх в економічному плані, та швидко проводить інституалізацію державної регіональної політики. Концепція її регіональної політики розроблялась разом із експертами Єврокомісії в рамках програми PHARE [3, с. 368].

У Фінляндії основні рішення щодо соціально-економічного розвитку регіонів приймаються централізовано, а регіони Фінляндії приймають окремі рішення в рамках невеликих проектів.

Щодо країн Північної Європи, то вони відзначаються суттєвим досвідом щодо проведення регіональної політики, а саме централізований підхід

застосовується у Франції, Нідерландах, Австрії та Бельгії. Політика уряду зосереджувалася на переміщенні промислових підприємств зі столиці до провінцій, та здійснювалася за допомогою інструментів фінансового стимулювання: різноманітних податкових пільг та субсидій, а також величезних податках для підприємств у паризькому регіоні. Тут є Спеціальний фонд планування регіонального розвитку (FIAT) [2, с. 54].

У Франції особливу увагу уряду зосереджували на покращенні транспортної інфраструктури між містами та сільськогосподарськими регіонами. Важливим економічним механізмом функціонування французької системи планування територіального розвитку є планові контракти “держава – регіон”, де головний акцент зроблено на підготовку регіонами обґрунтованих документів для укладення контрактів із державою [1, с. 53].

У розрізі сучасних процесів реформування в Україні, повчальним є досвід Франції щодо об’єднання муніципалітетів. [5, с. 451-452].

Висновки. Зазначене вище дає змогу дійти таких висновків:

1) основною рисою розвитку інституційного забезпечення регіональної політики в досліджених у цій статті зарубіжних країнах є децентралізація, яка здійснюється на принципах субсидіарності;

2) регіоналізація та децентралізація стали провідними у забезпеченні ефективної регіональної політики у світовій практиці;

3) регіональна політика багаторівнева та реалізується центральними органами влади та регіонів, а також органами місцевого самоврядування, на відміну від того, що відносно нещодавно основну роль у формуванні та здійсненні регіональної політики відігравали лише центральні органи виконавчої влади;

4) у реалізації регіональної політики зростає роль регіонального та місцевого самоврядування, приватних структур, громадських організацій, які відстоюють інтереси громад і регіонів, та професійних структур (наприклад, агентств

регіонального розвитку), головним завданням яких є сприяння регіональним ініціативам;

5) роль центрального уряду дедалі більше зводиться до формування концептуальних засад та необхідної нормативно-правової бази.

Список використаних джерел:

1. Васильєва О. І. Регіональне управління в умовах реформування владних відносин : монографія / О. І. Васильєва. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 436 с.

2. Грищенко І. М. Зарубіжний досвід регулювання соціально-економічного розвитку регіонів / І. М. Грищенко // Актуальні питання публічного управління та адміністрування в контексті реалізації адміністративної реформи : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Умань, черв. 2018 р.). – Умань, Уманський національний університет садівництва, 2018. – С. 54.

3. Дегтярьова І. О. Конкурентоспроможність регіону: стратегічні пріоритети та механізми державного управління : монографія / І. О. Дегтярьова. – К. : НАДУ, 2012. – 368 с.

4. Куйбіда В. С. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи : зб. нормат.-прав. актів і наук.-аналіт. матеріалів з питань регіонального розвитку та просторового планування / В. С. Куйбіда, В. Негода. – К. : Вид-во “Крамар”, 2009. – 176 с.

5. Регіональне управління : підручник / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2014. – 516 с.

Кравченко О. О.¹, Павличук Д. В.²,

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ КРЕАТИВНІСТЮ

¹к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

²студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м.

Черкаси, Україна

Творчість та інновації завжди були в центрі будь-якої успішної організації. В останні роки роль креативного менеджера стала розвиватися. І коли керівники почали бачити, що творчі працівники замінюють інтелектуальних працівників, вміння творчо управляти командами стало важливим елементом ролі сьогоденних керівників команд.

На даний час навіть робочі місця, які вважаються найбуденнішими, мають можливість бути креативними та інноваційними в своєму підході. Яким чином можна заохочувати креативність в сучасній організації? Є багато способів, які можна застосовувати для більшого стимулювання творчості. На нашу думку потрібно давати колективам більшу свободу і впевненість у їх творчих проявах та ініціативах. [2].

Нижче ми пропонуємо сім принципів, які можуть допомогти в управлінні креативністю. Отже, перший принцип – виховання різноманітності. Коли команди об'єднують ідеї з абсолютно різних контекстів. Роль менеджера з творчості полягає в тому, щоб створити різноманітну команду, а потім виховати її різноманітність, щоб люди навчилися цінувати свою оригінальність і набути впевненості, щоб представити свої унікальні якості. Креативний менеджер повинен підтримувати індивідуальність членів своєї команди і може сприяти розбіжності в думках.

Другий принцип – створення ринків. Коли в організації виховується різноманітність серед команд і працівників та дозволяється їм досліджувати нові ідеї і концепції, тоді розвивається мережева організація. Мережеві організації побудовані на переконанні, що кожна людина має можливість і право співпрацювати, вводити нововведення і вирішувати проблеми організації.

Третій принцип – покладатися на заслуги. Менеджери з креативності використовують різні методи для розпізнавання індивідуальних досягнень своїх працівників і пропонують регулярний зворотний зв'язок. Насправді, вони цінують визнання своїх колег більше, ніж визнання команди менеджерів, які практично не брали участь в проекті. Однорангове визнання заохочує розуміння і оцінку ролі окремих працівників. Це пробуджує загальний підхід до пошуку рішень.

Четвертий принцип – не робити точних прогнозів. Креативні менеджери дають можливість командам досліджувати різноманітні сценарії та пропонувати безліч рішень для досягнення цілей організації.

П'ятий принцип – оновлення робочого місця. Робоче середовище значно впливає на творчість. Створення робочого простору, яке не схоже на роботу, але імітує життя поза офісом, може надихати співробітників і відігравати велику роль у створенні нових продуктів і послуг. Чим більше простору, кольору і гнучкості на робочому місці, тим більша ймовірність того, що творчі працівники відчують стимул і мотивацію до успіху.

Шостий принцип – зняти обмеження. Креативність зникає разом з рутинними справами, з якими доводиться стикатися щодня – вхід / вихід з роботи, сидіння за столом, обід за розкладом тощо. Мета хорошого менеджера з креативності – заохочувати експерименти і гнучкість робочого місця; виявити і ввести хороші обмеження, а також позбутися від тих, які заважають продуктивності та інноваційності.

Сьомий принцип – відкриті кордони. Чим більше свободи надається співробітникам, тим більша ймовірність створення творчого та навчального

настрою. Хороші менеджери вірять у цінність обміну знаннями, створення мереж та співпраці. Ті, хто бояться відкритості, в кінцевому підсумку будуть пригнічувати творчість. Коли організації відкривають кордони, вони насолоджуються потоком великих ідей. В кінцевому рахунку, коли ми позбавляємося від традиційних кордонів, ми відкриваємо можливості для творчості та підприємництва в командах. [1].

Література:

1. Васючкова Е. С. Креативность личности / Е. С. Васючкова // Научная электронная библиотека «Киберленинка». – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru>.
2. Брейс Л. Что помогает управлять творчеством? / Луиза Брейс // Электронная книга «Менеджмент 3.0.». – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://management30.com>.

МОЛЕКУЛЯРНИЙ ДИЗАЙН НОВИХ ЕМІТЕРІВ ДЛЯ ОРГАНІЧНИХ СВІТЛОВИПРОМІНЮЮЧИХ ДІОДІВ ІЗ ЗАТРИМАНОЮ ФЛУОРЕСЦЕНЦІЄЮ

¹старший лаборант навчально-наукової лабораторії квантової хімії,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Використання внутрішньо-молекулярного фотоперенесення протону (ESIPT) в органічних світловипромінюючих діодах (OLEDax) на сьогодні демонструє дуже низькі зовнішні квантові виходи (EQE), які є не більше 1% [1]. Нещодавно, дві молекули, 1,3-біс(4-(10*H*феноксазин-10-іл)феніл)-3-гідроксипроп-2-ен-1-он (**PXZPDO**) і 1,3-біс(4-(9,9-диметилакридин-10(9*H*)-іл)феніл)-3-гідроксипроп-2-ен-1-он (**DMACPDO**) (Рис. 1а) були змодельовані та синтезовані [1] з використанням D-π-A-π-D молекулярної архітектури. Феноксазин (PXZ) був використаний в якості донора π-електронів і був включений в ядро β-дикетону, яке являється електронно-акцепторною групою, що з'єднує два фрагменти PXZ через феніленові π-містки. Така ж архітектура була реалізована для диметилакридину (DMAC). Енольна форма (**PXZPDO**) і кето-аналог з диметиліновим замісником (**PXZDMePDO**) були досліджені для порівняння з точки зору їх фотолюмінесцентних властивостей [1]. Така D-π-A-π-D архітектура забезпечує внутрішньо-молекулярне перенесення заряду першого збудженого синглетного стану і сильну флуоресценцію з великим квантовим виходом [1]. В цей же час, ядро β-дикетону забезпечує сильні електронно-акцепторні властивості [2]; таутомер фрагменту ядра β-дикетону енольного типу також може сприяти процесу перенесення протону (див. пунктирне коло на Рис. 1а). Структура молекул **PXZPDO** і **DMACPDO** енольної форми стабілізується внутрішньо-молекулярними водневими зв'язками і супроводжується перенесенням протону в

збуджених станах. Дана ESIPT властивість була підтверджена експериментально вимірюванням перехідного поглинання і його аналізом [1]. Особливості TADF для цих молекул також спостерігалися в твердих плівках внаслідок вимірювання часу життя затриманої флуоресценції приблизно 1-2 мікросекунд з високим квантовим виходом (88%) [1]. Розраховані S_1 і T_1 стани молекул **PXZPDO** і **DMACPDO** походять головним чином з HOMO→LUMO переходів, тоді ж як S_2 і T_2 стани вказують на переходи природи HOMO-1→LUMO. Оскільки матричні елементи спин-орбітальної взаємодії між S_1 і T_1 станами є близькими до нуля, то процесами інтеркомбінаційної конверсії можна нехтувати.

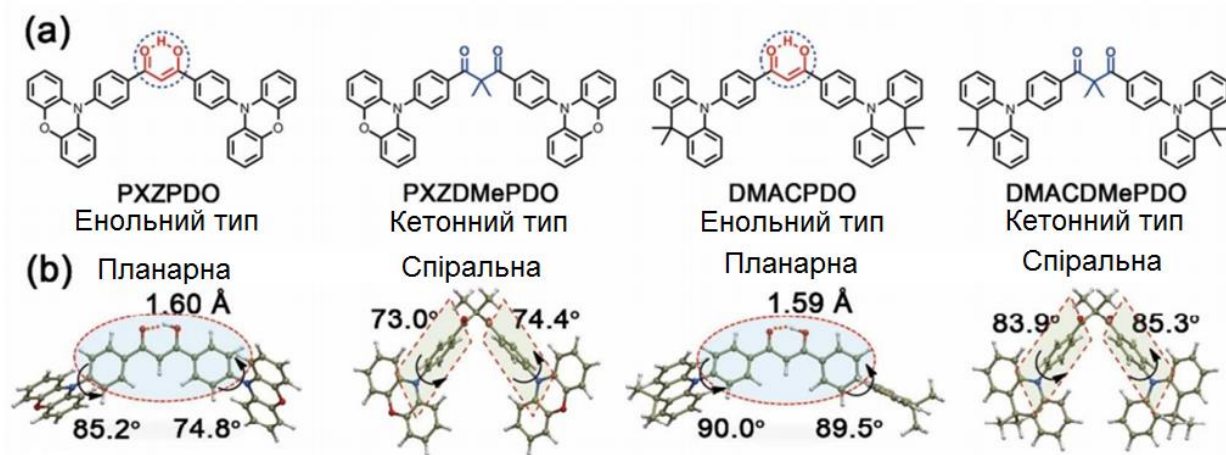

Рис. 1. Хімічні формули (а) і структура двох молекул кето-енольного типу, розрахована методом теорії функціоналу густини (б).

Невеликі значення інтервалу ΔE (S_2 - T_1) молекул обох емітерів динамічно змінюються в разі процесу переносу протону (РТР) і S_2 стан сильно зміщується зі станом S_1 під час РТР. Таке ж саме змішування спостерігається також для триплетних станів. Це приводить до продуктивного зворотного ISC процесу $T_1 \rightarrow S_2$ і забезпечує високий EQE OLEDів нанесених на поверхню таких емітерів.

Список використаних джерел:

1. K. Wu, T. Zhang, Z. Wang, L. Wang, L. Zhan, S. Gong, C. Zhong, Z-H. Lu, S. Zhang, C. Yang. *J. Am. Chem. Soc.*, **Just Accepted Manuscript** • DOI: 10.1021/jacs.8b04795.

2. Lee, S. Y.; Yasuda, T.; Yang, Y. S.; Zhang, Q.; Adachi, C. *Angew. Chem. Int. Ed.* **2014**, *53*, 6402.

ДОРОБОК КАТЕРИНИ ЮХИМІВНИ ПЛЄХАНОВОЇ (МАЛІК) В ФАРМАЦЕВТИЧНУ ГАЛУЗЬ ТА ХІМІЧНУ ОСВІТУ

*¹доктор геологічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна*

Плєханова (Малік) Катерина Юхимівна народилась 14 січня 1948 році в с. Юрківка Уманського району Черкаської області.

Родина Плєханових у 1950 році переїздить до м. Умань. В цьому місті К. Ю. Плєханова в 1955 році іде до першого класу Уманської середньої школи № 14 в якій закінчила 8-м класів у 1963 році. Потім переходить до Уманської середньої школи № 8, яку закінчила з Золотою медаллю в 1966 році. Навчаючись у цій школі Катерина Юхимівна отримала ще і робітничу професію – токар III-го розряду.

Трудову діяльність К. Ю. Плєханова розпочинає в 1966 році на посаді токаря механічного цеху Уманського приладобудівного заводу «Мегометр», де вона пропрацювала до кінця серпня 1968 року.

У 1968 р. Катерина Юхимівна поступає до Дніпропетровського ордена Трудового Червоного Прапора хіміко-технологічного інституту імені Ф. Е. Дзержинського, який закінчує з відзнакою в 1973 році по спеціальності технологія переробки пластичних мас і здобуває кваліфікацію інженера хіміка-технолога.

З 1973 року К. Ю. Плєханова аспірантка кафедри технології пластичних мас при рідній альма-матері. По закінченню аспірантури в 1976 році вона отримує

розподіл до Українського науково-дослідного інституту пластичних мас (м. Дніпропетровськ), де обіймає посаду молодшого наукового співробітника до березня 1980 року [1].

Незначний проміжок часу Катерина Юхимівна працює інженер-технологом науково-дослідного відділу № 99 одного з філіалів ВНИИЭ Па м. Ленінград.

У травні 1981 року К. Ю. Плеханова захищає дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеню кандидат хімічних наук. Тема дисертаційної роботи: «Исследование влияния химической природы, размеров и формы молекул пластификаторов на совместимость их с полимерами». У цій науковій праці вона досліджувала вплив різних факторів на процес пластифікації полівініл хлориду (ПВХ) та полівінілового спирту (ПВС).

Бажання працювати за фахом хіміка, приводить у вересні 1981 року К. Ю. Плеханову до Уманського вітамінного заводу, де вона обіймає посаду старшого інженера центральної заводської лабораторії. За час роботи на виробничій нині Уманського вітамінного заводу імені XXV з'їзду КПРС Катерина Юхимівна внесла не одну раціональну пропозицію, а саме: в 1981 р. рацпропозиція № 138; в 1982 р. – рацпропозиція № 108-82; є співавтором авторського свідоцтва про роботу стрічкового конвеєра, а в 1983 р. визнана кращим раціоналізатором. За що керівництво заводу неодноразово її преміювало та нагороджувало цінними подарунками і оголошувало чисельні подяки [1].

У другій половині 80-х років ХХ ст. кафедри Уманського державного педагогічного інституту імені П. Г. Тичини відчували потребу в кадрах вищої кваліфікації. Такий стан речей, змушує тодішнього ректора цього вузу доцента В. Л. Сенчило в вересні 1984 року звернутися з проханням до керівництва Уманського вітамінного заводу про дозвіл, щоб старший інженер кандидат хімічних наук Малік (Плеханова) К. Ю. працювала за сумісництвом на 0,5 ставки в цьому Інституті [1 – 3].

Новий виток трудової науково-педагогічної діяльності Катерини Юхимівни розпочинається 22 січня 1985 року, коли її кандидата хімічних наук обирають за конкурсом на посаду асистента предметної комісії хімії Уманського державного педагогічного інституту імені П. Г. Тичини (УДПІ імені П. Г. Тичини; нині УДПУ імені Павла Тичини).

У 1986 – 1987 навчальний рік у структурі природничого факультету УДПІ імені П. Г. Тичини створюється кафедра хімії і екології. К. Ю. Плеханову призначають виконувати обов'язки завідувача цієї кафедри (до обрання по конкурсу), а з листопада 1986 року її переводять на посаду старшого викладача та призначають завідувачем новоствореної кафедри хімії і екології [1 – 3].

Новий ректор УДПІ імені П. Г. Тичини В. Е. Шпігало розпочав здійснювати реорганізацію кафедр Інституту (1987 р.). В зв'язку з ліквідацією низки кафедр в цьому вузі К. Ю. Плеханову переводять із кафедри хімії і екології до кафедри біології на посаду старшого викладача.

Новий виток перебудови структури УДПУ імені Павла Тичини в 1994 р. приводить Катерину Юхимівну на кафедру географії та основ с/г виробництва. Тут вона з 1996 р. обіймає посаду виконуючий обов'язки доцента та проводить студентам природничого факультету лекційні та практичні заняття з «Аналітичної хімії», студентам фізико-технічного факультету читає навчальний курс «Хімії», керує курсовими роботами з хімії.

К. Ю. Плеханова неодноразово підвищувала свій професійний рівень у навчально-наукових установах УРСР та України, а саме: при кафедрі хімії Уманського сільськогосподарського інституту (1995 р.); Уманської сільськогосподарської академії (2000 р.); Уманського державного аграрного університету (2006 р.) [1].

Науковий спадок К. Ю. Плеханової становить понад 30 наукових праць та низка раціональних пропозицій та авторське свідоцтва про удосконалення роботи стрічкового конвеєра.

У 2003 р. Катерина Юхимівна виходить на заслужений відпочинок, але продовжує працювати на посаді старшого викладача на різних кафедрах УДПУ імені Павла Тичини, а саме: на кафедрі географії та екології, згодом кафедрі основ аграрного виробництва (з 2004 р.) та кафедрі агробіотехнологій та хімії (по лютий 2008 р.).

У грудні 2015 р. К. Ю. Плеханової (Малік) не стало.

Висновок. Катерина Юхимівна Плеханова (Малік) лишила значний слід у науково-освітнянському просторі Уманщини та Черкаської області.

Література:

1. Архівний відділ Уманської міської ради. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Міністерства освіти і науки України. м. Умань Черкаської області. Справа № 1241. Том № 1. Особові справи викладачів, що мають вчені ступені і звання, звільнених у 2008 р. Ф. 8., опис. 2 2008 р., спр. 300, арк. 2 – 177 (200 арк.).

2. Уманський державний педагогічний інститут імені П. Г. Тичини (1930 – 1980) : буклет / Відп. ред. Б. Н. Товбіс. – Умань, Уманська міськдрукарня, 1980. – С. 11 – 12. (Факультети інституту. Природничий факультет. Кафедра Хімії. Кафедра ботаніки).

3. Уманський державний педагогічний інститут імені П. Г. Тичини (1930 – 1995) : буклет / Упорядники В. Г. Кузь, О. М. Коберник, М. М. Торчинський. – Монастирище, Державне ВПП «Мрія», 1995. – С. 29 – 37. (Природничий факультет, кафедра географії і основ сільськогосподарського виробництва).

УНИВЕРСИТЕТЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВ

*¹к.э.н., доцент, доцент кафедры экономической информатики, учета и коммерции,
Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины, г. Гомель, Республика Беларусь*

В условиях стремительно растущего глобального спроса на высшее образование возрастает актуальность рейтингов университетов мира, результаты которых не только позволяют оценить качество высшего образования, но и влияют на него в глобальном масштабе.

В соответствии с Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 28.03.2016 № 250 «Об утверждении Государственной программы «Образование и молодёжная политика» на 2016–2020 годы» в стране реализуется задача повышения конкурентоспособности высшего образования в мировом образовательном пространстве.

Достижение данной задачи оценивается целевым показателем по количеству учреждений высшего образования (УВО), вошедших в 4000 лучших университетов мира по рейтингу Webometrics и (или) в 1000 – по рейтингам QS или SIR. Целевой показатель содержит комплексную оценку достижений белорусских УВО в области образовательной и научной деятельности. Сведения о целевом показателе Государственной программы в соответствии с задачей «Повышение конкурентоспособности высшего образования в мировом образовательном пространстве» представлены в таблице 1.

Таблица 1

Сведения о целевом показателе, характеризующем задачу Государственной программы, и его значениях в 2016-2020 гг.

Наименование показателя	Единица измерения	Годы				
		2016	2017	2018	2019	2020
Количество УВО, вошедших в 4000 лучших университетов мира по рейтингу Webometrics и (или) в 1000 – по рейтингам QS или SIR	единиц	8	9	9	10	10

Анализ текущего состояния места УВО Республики Беларусь в этих рейтингах в 2018 году показывает, что в Webometrics ТОП-4000 попали только 4 УВО (БГУ, БНТУ, ГрГУ, БГУИР), в QS ТОП-1000 – 2 УВО (БГУ, БНТУ), а в SIR ТОП-1000 – 3 УВО (БГУ, БНТУ, БГУИР) [1].

Рейтинг университетов Беларуси с точки зрения их позиций в международных рейтингах в 2018-2019 гг. представлен в таблице 2 [1].

Таблица 2

Университеты Республики Беларусь в международных рейтингах в 2018-2019 гг.

Рейтинг, агенство	Рейтинг, полное название	Количество вузов и их позиция	
Шанхайский рейтинг ShanghaiRanking Consultancy ARWU	Шанхайский предметный рейтинг по физике	1	БГУ 401-500
Рейтинг университетов мира THE Times Higher Education	Рейтинг университетов мира (Times Higher Education World Universities Rankings) - THE	1	БГУ 1001+
	Предметные рейтинги (THE by subject) THE по «физическим наукам», по «инженерным наукам и технологиям»	1	БГУ 601-800
Рейтинг университетов мира QS Quacquarelli Symonds	Рейтинг университетов мира (Quacquarelli Symonds World University Rankings) - QS	2	БГУ 354 БНТУ 801-1000
	Рейтинг лучших университетов стран Восточной Европы и Центральной	4	БГУ 23 БНТУ 95

	Азии (Quacquarelli Symonds Eastern Europe and Central Asia University Rankings) – QS EECA		БГУИР 137 ГрГУ 151-160
	Рейтинг университетов по трудоустройству (QS Graduate Employment Rankings) – QS GER	1	БГУ 301-500
Рейтинг Ближневосточный технический университет, Турция	Рейтинг университетов по академическим показателям (Universities University Academic Performance) - URAP	1	БГУ 1393
Рейтинг U-Myltirank	Рейтинг U-Myltirank	6	БГУ, БГМУ, ВГМУ, ВГТУ, ПГУ, МИУ
Рейтинг Российский союз ректоров MosIUR	Московский международный рейтинг «Три миссии университета» (The Three University Missions) - MosIUR	1	БГУ 313
Рейтинг RUR	Рейтинг университетов (Round University Ranking0 - RUR	3	БГУ 706, РИВШ, 731, БГМУ, 772
Рейтинг UniRank	Рейтинг UniRank	47	БГУ 1147 ГГУ 5239
Рейтинг <u>Webometrics</u> WRWU	Рейтинг <u>Webometrics</u> (Webometrics Ranking of World Universities)-_WRWU		БГУ 489 БНТУ 2720 БГМУ 4221 ГрГУ 3350 БГУИР 3720 ГГУ 3983 БГТУ 4584
Рейтинг SIR	Рейтинг (Scimago Institutions Rankings) - SIR	-	-

Анализ данных таблицы 2 позволяет сформулировать следующие перспективы продвижения УВО Республики Беларусь по отдельным критериям международных рейтингов (таблица 3).

Таблица 3

Перспективы продвижения УВО Беларуси по отдельным критериям международных рейтингов

Критерии	Позиции	Способы повышения	Перспективы и сроки
Экспертные оценки и опросы	Хорошие, позитивная динамика	Международная деятельность, совместные проекты	Долгосрочные, значительно изменить сложно
Статистические данные	Хорошие по отношению	Увеличение числа кандидатов наук,	Значительно изменить быстро сложно

	количества ППС к количеству студентов, средние по кандидатам наук и иностранцам	привлечение иностранцев (экспорт образовательных услуг)	
Финансовые данные	Низкие	Внебюджетное финансирование, НИР, экспорт образовательных услуг	Долгосрочные, в рамках развития концепции «Университет 3.0»
Результаты научной деятельности	Низкие, у большинства университетов мало публикаций в Scopus и Web of Science	Развитие комплекса мероприятий по совершенствованию научной деятельности	Среднесрочные, 5-10 лет
Представленность университета в информационном пространстве	Хорошие	Работа с сайтами, социальными сетями, PR, SEO	Краткосрочные, возможно продвижение различными способами

В качестве мер, позволяющих повысить рейтинг УВО в мировом образовательном пространстве, могут быть следующие:

- включение университетских журналов в Scopus;
- обучение молодых ученых академическому письму (как писать статьи на английском, как выбрать журнал, как правильно делать ссылки и т.д.);
- поощрение публикационной активности ученых на основе наукометрических показателей;
- работа с публичными профилями ученых в интернет-сервисах WoS (ResearcherID <http://researcherid.com>), Scopus (Scopus Author ID и ORCID ID <http://orcid.org>), РИНЦ (SPIN-код в <http://elibrary.ru>), Академии Google (<https://scholar.google.com>).

Литература:

1 БГУ в мировых рейтингах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bsu.by/main.aspx?guid=146761>. – Дата доступа: 27.04.2019.

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

*¹ слухач магістратури спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

Етика державного службовця основана на усвідомленні функцій системи професійно-етичних цінностей, норм і принципів, які відбиваються у свідомості державних службовців, орієнтують і регулюють їх відносини, діяльність у сфері державної служби та механізмів підтримки професійно-етичної складової державної служби.

Етика державної служби є предметом дослідження в Україні цілої низки наук: психології, соціології, філософії, політології, педагогіки та ін.

Реформування системи публічної влади в Україні з позиції її демократизації обумовило потребу розроблення та впровадження нової кадрової політики у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. У цьому контексті морально-етичну проблематику в системі державної служби слід розглядати не тільки як засіб регуляції поведінки представників органів влади, а і як спосіб формування її авторитету й довіри до неї з боку громадян.

Вивчення професійної етики державних службовців і дослідження практики службової взаємодії та відносин показали, що творення професійної етики державних службовців потребує керованості. Таку вимогу зумовлює ряд інноваційних ідей.

По-перше, загальнолюдські цінності, такі як гідність людини, її права і свободи, рівноправність, справедливість, а також демократичні цінності, такі як прозорість, відкритість, підзвітність і підконтрольність влади, набули статусу базових суспільних цінностей.

По-друге, творення етики державних службовців, а також гуманізація суспільних відносин як її наслідок відбуваються тільки завдяки двом зустрічним процесам: демократичному реформуванню публічного управління на етичних засадах і розбудові на цих самих засадах громадянського суспільства.

По-третє, оскільки відповідальність за практичне втілення базових цінностей у суспільне життя як відповідальність за утвердження закону і справедливості, однакових для всіх покладається на органи влади та, насамперед, на її організаторів, то професійна державна служба є суспільною потребою в такій владі, яка б слугувала моральним взірцем для кожного члена суспільства [1, с. 63].

Загальні правила поведінки державних службовців в Україні є на сьогодні узагальненням стандартів поведінки та доброчесності державних службовців. Загальні правила поведінки встановлюють основні умови до етичної поведінки працівників органів державної влади, що обіймають посади, віднесені до відповідних категорій посад державних службовців відповідно до Закону України “Про державну службу”; для державних службовців, які працюють в апараті органів прокуратури, судів, дипломатичної, митної, податкової служб, Національного банку України, Служби безпеки, внутрішніх справ, управління Збройних Сил та інших військових формувань, відповідними органами можуть затверджуватись правила поведінки з урахуванням особливостей роботи в цих органах. Вони ґрунтуються на Конституції України та визначених законами України принципах державної служби, спрямовані на створення умов для підвищення авторитету державної служби та зміцнення репутації державних службовців, а також інформування громадян про поведінку, яку вони мають очікувати від державних службовців. Порухення цих правил державними службовцями є підставою для застосування до них дисциплінарних стягнень, передбачених Кодексом адміністративного судочинства України, а також законами України “Про державну службу” та “Про боротьбу з корупцією.

В умовах сучасної України мораль відіграє своєрідну роль. Адже в моралі зафіксовані загальнолюдські цінності. Зростання ролі морально-етичних чинників у державному управлінні закономірне явище будь-якого цивілізованого суспільства. Сучасний стан державної служби наочно демонструє необхідність обговорення питань етики. Питання професіоналізму, етики й розроблення кодексу поведінки державних службовців визнано сферою, яка набуває дедалі більшого значення. Для того, щоб людина успішно виконувала свої професійні обов'язки, вона повинна бути не лише компетентною у вибраній діяльності, а й дотримуватись етикетних правил поведінки в різних формальних та неформальних ситуаціях. Для того, щоб етичні принципи, норми, правила та стандарти перетворились у реалії ділового життя, вони повинні бути залучені до процесу прийняття рішень на всіх рівнях управління, а також у практику усіх державних службовців.

Останнім часом професійна етика сприймається як суспільна необхідність, породжена специфікою професійної діяльності державних службовців. Естетичною формою вияву моральності професійної етики є етикет, який виступає своєрідною єдністю культури моральної свідомості та поведінки.

Публічний службовець є носієм професійної культури, тому рівень його професіоналізму визначають рівнем політичної зрілості, необхідним елементом якої є моральна культура. Під час виконання своїх службових обов'язків важливо знати і володіти навичками ділового спілкування, вміти зацікавити співрозмовника у спільній праці, і, коли це необхідно, продемонструвати свою зацікавленість у взаємодії.

Слід зазначити і той факт, що у діяльності кожного службовця часто виникають ситуації, коли він вимушений чинити згідно зі своїми моральними уявленнями про добро і зло, справедливість, честь, гідність, суспільну користь, причому тут єдиним суддею виступає його совість.

Здатність зробити правильний моральний вибір є показником цілісності його духовної культури, заснованої на здобутті суспільного блага, усвідомленому виборі напрямку діяльності, почутті відповідальності перед власною совістю та перед громадською думкою за наслідки та результати своєї діяльності. Усе це складається в духовну культуру державного службовця, що виявляється через ставлення до людей, яким він служить.

Стратегічним напрямом розвитку публічної служби в Україні як складової частини державного управління на сучасному етапі є побудова нової системи владних відносин. Важливим чинником у розвитку і формуванні управлінської еліти в державі, її готовності до ефективної діяльності відіграє ступінь «етизації» управлінського апарату як складової професійно важливих якостей у контексті європейського аспекту.

Професійна етика публічного службовця вимагає свідомої і добровільної згоди на принцип самообмеження окремих громадянських прав і свобод. Це зумовлює потребу у внутрішньому і зовнішньому контролі за етикою поведінкою державних службовців з боку як самої влади, так і з боку громадянського суспільства.

Література:

1. Рудакевич М. І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління : монографія / М. І. Рудакевич. – Тернопіль : Вид-во АСТОН, 2007. – 400 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*¹кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства і туризму ФМВ
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна*

Із розвитком сучасного інформаційного та технологічного середовище зростає активна роль нових форм організації навчального процесу, серед яких неабияке значення відіграє дистанційне навчання, що базується на можливості забезпечити отримання якісної та системної освіти без особистого відвідування навчального закладу. Збільшення ролі інформаційних технологій в житті людей призводить до зростання значення електронних навчальних технологій.

В сучасному освітньому просторі під дистанційним навчанням слід розуміти сукупність освітніх послуг, які надаються широким верствам населення за допомогою спеціалізованої інформаційно-освітньої системи, що базується на засобах обміну учбовою інформацією на відстані.

Дистанційне навчання є продовженням кореспондентського та заочного навчання. E-learning (electronic learning) є різновидом дистанційного навчання з використанням електронних навчальних матеріалів та можливістю електронного обміну ними між суб'єктами навчального процесу, що характерно для новітніх технологій навчання.

Популярність дистанційної форми навчання полягає в тому, що вона має наступні переваги над традиційною (очною) формою: 1) дана система не потребує обов'язкових безпосередніх зустрічей учасників навчального процесу, що особливо актуально для великих навчальних закладів, які мають територіально віддалені філій; 2) слухачі дистанційних курсів мають можливість навчатись у зручний для них час, в зручному темпі.

Таким чином, розвиток та модернізація освітньої системи значною мірою пов'язані із застосуванням новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі та використання поряд із традиційними іншими методами активного пізнання, у тому числі дистанційного.

Електронні технології навчання базуються на використанні учбових матеріалів, наданих в електронному вигляді (електронні книги, підручники, довідники і т.д.). В електронному підручнику інформація повинна бути представлена з використанням ілюстрацій, відео фрагментів, інтерактивних демонстрацій, аудіо матеріалів. Для створення повноцінного електронного підручника необхідно використовувати спеціалізовані середовища розробки, які: надають можливість імпортувати та здійснювати інтеграцію найбільш поширених медіаформатів; містять засоби відтворення та обробки аудіо- та відеоінформації; підтримують міжнародні стандарти електронного навчання; підтримують засоби взаємодії із системами підтримки навчання; дають можливість публікувати кінцевий продукт в web та записувати; містять шаблони і готові функціональні вузли електронних підручників.

Методологія дистанційного навчання характеризується існуванням двох основних моделей навчання: синхронної (передбачає спілкування між суб'єктами навчального процесу в режимі реального часу) та асинхронної (спілкування «розтягнуте» в часі).

Сучасні технології дистанційного можна розрізнити за формою представлення учбових матеріалів; наявністю посередників в учбовому процесі та ступенем використання комп'ютерної техніки; технологіями організації контролю; ступенем застосування в технології навчання традиційних методів навчання, тощо.

Система дистанційного навчання це – програмний комплекс, що виконує роль інтерактивного середовища взаємодії слухачів дистанційних дисциплін з координаторами навчального процесу (викладачами, розробниками курсів та інші).

Особливість дистанційного навчання полягає у можливості поєднувати навчання із професійною діяльністю; одночасному використанні навчального матеріалу на паперових носіях і в електронному вигляді; отриманні навчального матеріалу та проведенні консультацій на відстані у вільний час.

Потенційні можливості дистанційного навчання досить високі, однак повна заміна традиційних технологій дистанційними, на думку автора, не доцільна. Важливим є розвиток змішаного навчання, під яким слід розуміти об'єднання традиційних (очних) засобів навчання з дистанційним. Змішане навчання складається із трьох етапів: дистанційне вивчення матеріалу; освоєння вивченого матеріалу за допомогою денних занять; контроль отриманих знань (складання іспитів, заліків, виконання випускної роботи тощо).

Таким чином, дистанційне навчання за своїми характеристиками сильно відрізняється від традиційного (очного) оскільки процес підготовки до використання дистанційних навчальних курсів необхідно проаналізувати цілі навчання, дидактичних можливостей нових технологій передачі навчальної інформації, вимог до технологій дистанційного навчання з погляду навчання конкретним дисциплінам. Основними технологіями підтримки дистанційної освіти є кейс-технологія, TV-технологія і мережеві технології.

Література:

1. Андреев А. А. Компьютерные и телекоммуникационные технологии в сфере образования / Андреев А. А. // Школьные технологии. – №3. – 2001.
2. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: Учеб. пособие для студентов высших учебных заведений / Ибрагимов И. М. / Под ред. А. Н. Ковшова. – М. : Издательский центр «Академия», 2005.
3. Сайчук В. С. Информационное обеспечение дистанционного обучения в контексте развития туристического бизнеса / В. С. Сайчук // Информационные технологии в экономике, бизнесе и управлении : мат-лы II Всерос. науч.-практ. конф., 17 декабря 2012 г. – Тамбов, 2012. – С.149–155.

4. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. / Селевко Г.К. Т. 2. – М. : НИИ школьных технологий, 2006.

5. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие / Под ред. Е.С. Полат. – М. : Изд. Центр «Академия», 2004.

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

*¹магістрант, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

*²д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський
національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

У сучасному світі практично не існує технічних процесів, які обходяться без автоматики, – починаючи з простих систем, що використовуються в побуті, і закінчуючи складними промисловими процесами виробництва. Багато технічних пристроїв, без яких нині не можливо уявити собі комфортне і безпечне життя, стали такими лише завдяки автоматизації, що у них використовується.

В умовах постійного ускладнення структурної будови технічних систем, автоматизація виконує не лише задачі управління об'єктом в цілому, але й допомагає аналізувати функціонування об'єкта і системи управління, і приймати відповідні рішення для підвищення рівня результативності їх роботи. Використання інтелектуальних, гнучких систем автоматики та взаємодії із ними підвищують компетенцію управлінських кадрів і рядових працівників.

Основними цілями автоматизації технологічного процесу є:

- підвищення рівня ефективності виробничого процесу;
- підвищення рівня безпечності виробничого процесу.

Зазначені цілі можна реалізувати у прикладній площині шляхом вирішення наступних завдань:

- покращення рівня якості регулювання господарських процесів;
- підвищення коефіцієнту готовності обладнання до вирішення актуальних виробничих задач;

- покращення стану організації праці операторів виробничого процесу;
- зберігання інформації про хід технологічного процесу і аварійні ситуації.

Успішне вирішення завдання автоматизації технологічного процесу забезпечується за допомогою використання сучасних методів і засобів автоматизації. В результаті автоматизації технологічного процесу створюється автоматизована система управління технологічним процесом.

Автоматизована система управління технологічними процесами здійснює передачу виробничих функцій, функцій контролю та управління від людини спеціальним автоматичним технічним пристроям, які забезпечують автоматизований збір, реєстрацію, передачу і обробку інформації. До автоматизованої системи управління виробництвом можна віднести обладнання, комплекси, що забезпечують поєднання управлінського компонента з контрольно-вимірюючими приладами, що швидко і послідовно збирають відомості про факти відхилення від норми в технологічному процесі і пропонують варіанти управлінських дій на основі аналізу отриманої інформації.

Системи, відповідальні за виконання конкретної функції обладнання, технологічного процесу швидко вирішують, як потрібно відрегулювати роботу механізму, усунути відхилення в режимах технологічних процесів.

Системи управління технологічними процесами утворюють разом із сучасним комплексом основних і допоміжних агрегатів і машин автоматизовані комплекси. Завдяки автоматизації виробництва: покращуються умови праці; створюються умови для підвищення кваліфікації кадрів; створюються об'єктивні умови для вдосконалення технологічних процесів і обладнання; забезпечується висока надійність обладнання.

Отже, при гнучкій, адаптивній технології системи суб'єкт господарської діяльності володіє здатністю до структурних змін, швидкої трансформації елементів виробництва в умовах динамізму, а отже, отримує додаткові конкурентні переваги на ринках товарів і послуг.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЬОВОЇ ПРОДУКЦІЇ І ЯКОСТІ

¹студент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Черкаси, Україна

Забезпечення якості та безпеки продуктів харчування є одним з найбільш актуальних проблем в Україні, що вимагають науково-технічного вирішення, особливо в умовах кризової ситуації, враховуючи ринкові відносини виробника і споживача. Введення в дію Закон України «Про захист прав споживачів» зі змінами від 17 грудня 2009 року N 1779-VI, Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» від 06.09.2005 р. № 809-IV, Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» N 4224-VI (4224-17) від 22.12.2011 р., спрямовано на надання харчовим підприємствам великих прав у сфері виробництва і реалізації товарів, технічної політики, вдосконалення технологій, впровадження систем забезпечення якості та безпеки, санітарії і гігієни зокрема. З іншою сторони підвищується відповідальність виробників за випуск продуктів високого рівня якості, які повністю повинні відповідати усім вимогам нормативних документів відносно безпеки. Дослідження теоретичних аспектів та практики управління якістю продукції в харчовій промисловості висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: І. З. Аронова, Р. В. Бичківського, В. І. Гіссіна, А. В. Гличева, М. М. Ільчука, М. В. Калінчика, П. Я. Калити, М. І. Шаповала, У. Демінга, К. Ісікаві, Е. Кондо та інших учених.

Цільова функція якості харчового продукту повинна бути сукупністю його характеристик, які безпосередньо пов'язані зі структурованим комплексом взаємопов'язаних системоутворюючих елементів. Якість продуктів харчування функціонально залежить від багатьох факторів, але головна задача цільової

функції якості заключається в забезпеченні безпеки харчового продукту та задоволенні споживача стосовно його характеристик. [1, 3]. Запропонована задача може бути виконана шляхом впровадження на харчових підприємствах системи менеджменту якості (СМЯ) у відповідності з вимогами міжнародних стандартів ISO серії 9000, підсистем безпеки на основі принципів GMP та розгортання цільової функції якості. Модель системо утворюючих елементів, яка забезпечує розвиток цільової функції якості наведена на рис. 1.

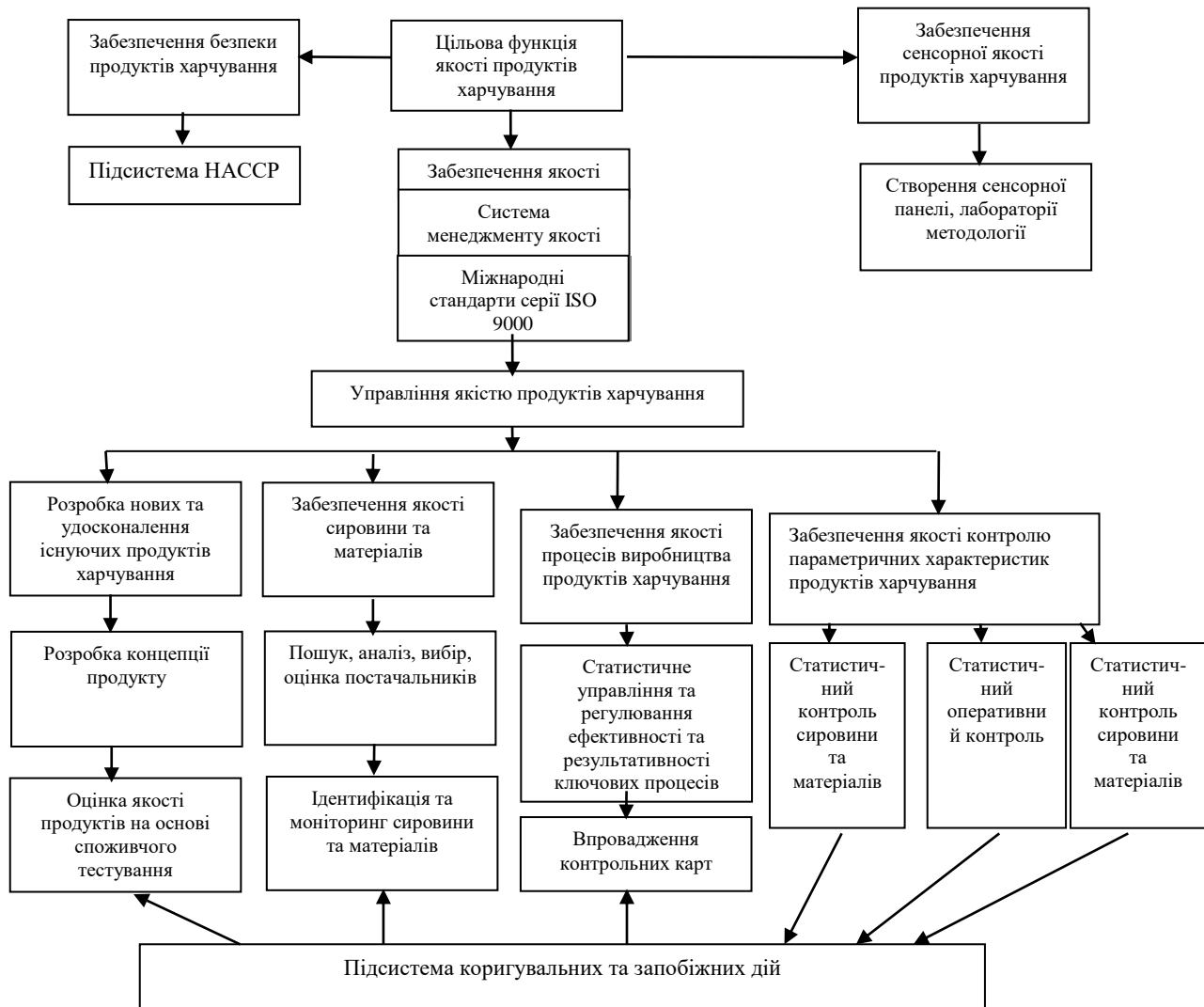

Рис. 1. Модель системо утворюючих елементів, яка забезпечує розвиток цільової функції якості.

Цільовий споживач орієнтується на параметри властивого рівня якості продукції та має вплив на процеси виготовлення, оцінювання щодо посилення харчового підприємства стосовно підтримки якості та узгодженості параметрів якості на всіх стадіях життєвого циклу. Споживач розуміє, що якщо підприємство, якому він віддав свою перевагу, удосконалює продукцію, технологію, менеджмент, створює систему управління поставками, яка виключає потрапляння на завод неякісної сировини, то з'являється впевненість у неможливості постачань у ринкове середовище продуктів харчування, які не відповідають декларованій якості [2, 4].

Харчове підприємство зацікавлено у розширенні попиту на свою продукцію шляхом безперервного покращення рівня якості та відносно стабільної ціни. В цьому заключається стратегічна ціль харчового підприємства, яке випускає продукти харчування та яке удосконалює свою діяльність у відповідності з установками міжнародних стандартів ISO серії 9000. З наведених пропозицій визначаються тактичні задачі підприємства, які включають напрямки розвитку до яких відносяться: встановлення властивої якості для продуктів, які випускаються харчовим підприємством, з метою безперервного прийняття їх споживачем; забезпечення високого рівня цінності якості продуктів не лише на початковій стадії їх розробки, але і протягом всього терміну випуску та реалізації; встановлення структурованої діяльності для вимірювання відповідності характеристик якості продукту харчування еталону, який відповідає вимогам цільового споживача; забезпечення корисності цільового споживача та виробника шляхом впровадження методичних принципів управління якістю продукції [3].

Список використаних джерел

1. Джордж С. Всеобщее управление качеством: стратегии и технологии, применяемые сегодня в самых успешных компаниях (TQM) / С. Джордж, А. Ваймерских. – СПб.: Виктория плюс, 2002. – 256 с.

2. Нестеров П. С. Информационные аспекты стандартизации и управления качеством продукции / Нестеров П. С. – М.: Изд-во стандартов. – 1990. 153 с.

3. Свиткин М. З. Процессный подход при внедрении систем менеджмента качества в организациях. / Свиткин М. З. – 2002. – С. 74 – 77. – Стандарты и качество, №3.

Семенченко В. І.¹

ІЄРАРХІЧНА МОДЕЛЬ КВАЛІМЕТРИЧНОЇ ОЦІНКИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОДУКЦІЇ

*¹студент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Постановка проблеми. Машинобудівному підприємству необхідно проводити моніторинг інформації щодо задоволення споживачів, визначивши способи одержання цієї інформації, вчасно розробляти методи виміру та проводити аналіз отриманої інформації з метою задоволення швидкозмінних потреб споживачів машинобудівної продукції. Побудова «ідеальної» бальної оцінки та розробка анкети для опитування проводиться з урахуванням особливостей споживачів. Моніторинг дозволяє діагностувати виникнення кризових явищ для кваліметричної оцінки контролю якості виготовлення машинобудівної продукції, відслідковувати динаміку та тенденції змін, що відбуваються.

Після ідентифікації базових процесів на основі процесної карти важливо показати, яким чином ці процеси співвідносяться з функціональними підрозділами машинобудівного підприємства. На карті сполучаються, з одного боку, функціональні підрозділи підприємства, з іншого боку – ключові процеси.

На основі процесного підходу снує необхідність побудови ієрархічної моделі кваліметричної оцінки контролю якості виготовлення машинобудівної продукції (рис. 1). На думку автора, науковий та практичний інтерес має розширення методичного підходу до дій етапів, зокрема вимір і планування показників процесу, а також моніторинг процесів.

Рис. 1. Ієрархічна модель кваліметричної оцінки контролю якості виготовлення машинобудівної продукції

Кваліметрична оцінка контролю якості виготовлення машинобудівної продукції ґрунтується на використанні локальної системи показників внутрівиробничого процесу, зокрема: з показника результативності – досягнення

запланованого результату рівня якості кінцевої продукції з урахуванням ризиків; з показника ефективності – вартість (витрати, пов'язані з виконанням сучасної методики контролю якості процесу) і час, витрачений на процес.

Висновки. Машинобудівному підприємству необхідно проводити моніторинг інформації щодо задоволення споживачів, визначивши способи одержання цієї інформації, вчасно розробляти методи виміру та проводити аналіз отриманої інформації з метою задоволення швидкозмінних потреб споживачів машинобудівної продукції.

Побудова «ідеальної» бальної оцінки та розробка анкети для опитування проводиться з урахуванням особливостей споживачів. Після всіх розрахунків необхідно оцінити рівень задоволеності. Отримані значення рівня задоволеності споживачів дозволяють визначити профілі та тенденції відносно якості машинобудівної продукції, виявити пріоритети серед можливостей поліпшення.

Література

1. Мартиненко С. В. Моніторинг та вимірювання процесів систем управління якістю з використанням системи управління ризиками / С. В. Мартиненко / Залізничний транспорт України. – 2010. – № 3. – С. 28 – 39.

2. Прокопишин Л. М. Механізм формування та використання управлінського потенціалу на підприємствах машинобудування / Л. М. Прокопишин // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С. 138 – 145.

3. Трайнев О. В. Алгоритмы создания и функционирования программно-технических комплексов для реализации задач принятия решений / О. В. Трайнев – 2006. – С. 23 – 29. – Автоматизация и современные технологии, № 3.

4. Цуглевич В. Н. Основные направления развития машиностроительного производства на современном этапе / В. Н. Цуглевич. – 2003. – С. 48 – 60. – Экономика природопользования, №5.

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ РІВЕНЬ ПІДТРИМКИ ПРОЦЕСНОГО
ПІДХОДУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ
ПІДПРИЄМСТВІ**

*¹студент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Впровадження процесного підходу є ключовою вимогою стандарту ДСТУ ISO 9001:2015, в якому зазначено, що організація повинна розробити, задокументувати, запровадити й підтримувати систему управління якістю та постійно поліпшувати її результативність відповідно до вимог цього стандарту. Організація повинна: визначити процеси, необхідні для системи управління якістю, та їх застосовування в межах організації; визначити послідовність і взаємодію цих процесів; визначити критерії та методи, необхідні для забезпечування результативності функціонування та контролювання цих процесів; забезпечувати наявність ресурсів та інформації, необхідних для підтримування функціонування й моніторингу цих процесів; здійснювати моніторинг, вимірювання, якщо це застосовано, і аналізування цих процесів; уживати заходів, необхідних для досягнення запланованих результатів і забезпечення постійного поліпшування цих процесів. Організація повинна керувати цими процесами відповідно до вимог цього стандарту. Якщо організація вирішує передати сторонньому виконавцю виконання будь-якого процесу, що впливає на відповідність продукції вимогам, вона повинна забезпечити контроль такого процесу [3].

Першим кроком при впровадженні процесного підходу повинно бути проектування структури процесів: їх переліку та взаємозв'язків. Лише після того, як визначено, що конкретно є процесами на фармацевтичному підприємстві (ФП),

можливо починати впроваджувати різні методи для ефективного керування ним. Очевидно, що універсально ефективною структурою процесів, як і універсальною оргструктурою не може бути навіть в рамках однієї галузі. Існує необхідність розглянути деякі загальні принципи та правила, які можуть допомогти організації розробити структуру процесів, ефективну для конкретного ФП. Пріоритетним напрямком оргструктури є те, що перший керівник ФП повинен особисто керувати будь-якими структурними підрозділами, які підлягають безпосередньо йому: визначати цілі їх роботи, узгоджувати шляхи досягнення цих цілей, за необхідністю – допомагати в їх досягненні, аналізувати отримані результати. Діяльність щодо взаємодії зі споживачами може бути представлена в процесній схемі множиною варіантів, зокрема:

1. Єдиний процес «Взаємозв'язок зі споживачем» (включає продаж, рекламу, просування продукції, маркетингові дослідження, робота з рекламою тощо).
2. Три окремі процеси «Продаж», «Реклама», «Маркетингові дослідження».
3. Два процеси «Маркетингові дослідження» та «Залучення споживачів» (включає рекламу та продаж).
4. Два процеси «Продаж» та «Маркетинг» (включає маркетингові дослідження та рекламу).
5. Діяльність з продажу та укладання договорів може бути об'єднана в єдиний процес з виконанням договорів.
6. В процес «Продаж» може бути включена діяльність щодо доставки продукції споживачем.

За умов процесної організації робіт, підхід щодо контролю управління якістю виробничого процесу ґрунтується на тому, що управління якістю також є системним процесом. Усі роботи здійснюються за допомогою виконання мережі процесів. Структура такої мережі, зазвичай, не є простою і послідовною, тому

управління якістю в такій структурі повинно ґрунтуватися саме на угрупованні процесів, орієнтуючись на дії об'єктів. Таким чином, управління якістю робіт досягається через управління процесами за двома напрямками [2]: через структуру і роботу самого процесу; через продукцію та інформацію, що протікає через процес. Основною обставиною, яка привела фахівців до використання принципів процесного підходу, є необхідність в запобіганні виникнення помилок, що допускаються в ході роботи, а не у їх виправленні.

Така вимога принципово змінює відношення до систем якості, що надає можливість створити умови, за якими попередження невідповідності стають головною вимогою до системи контролю. Отже, менеджер з якості повинен отримати об'єктивну картину діючого процесу для її аналізу і оцінки ризиків, що можливо за умов опису процесів. Моделювання припускає наявність в обов'язковому порядку встановленого набору образотворчих (виразних) засобів і правил, а також стилю опису об'єкту. Серед найбільш поширених стилів опису і відповідних ним моделей можна виділити: вербальна модель – опис на природній мові; математична модель – опис за допомогою засобів та правил математики; графічна модель – опис об'єкту за допомогою засобів і правил графічного зображення.

Для впровадження процесного підходу необхідно ідентифікувати процеси діяльності ФП. Під ідентифікацією процесів мається на увазі визначення складу процесів ФП та складання їх переліку зокрема. Оскільки будь-яку операцію можна вважати процесом, важливо обмежити міру детальності при визначенні складу процесів. Необхідно, передусім, враховувати результат (вихід) процесу, який важливо відстежувати в системі менеджменту ФП як один з пріоритетних чинників впливу або умова досягнення цілей підприємства.

Література

1. Гура С. Впровадження СУЯ: різні погляди на принципові питання / С. Гура // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2005. – № 6. – С. 50 – 58.

2. Зенкін А. С. Побудова комплексу нормативних документів для інтегрованих систем якості на основі обмеження різноманітності / Зенкін А. С., Хімічева Г. І., Барей Б. І. – Стандартизація, сертифікація, якість. – 2013. – С. 22 – 25. – №2(21).

3. Карначева Т. Г. Оценка затрат на качество продукции // Автоматизация и современные технологии, №6, 2014 – с.15 – 16.

Сіренко Д. В.¹

РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ПОСТІЙНОГО ПОКРАЩЕННЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

¹студент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Черкаси, Україна

Систематичний аналіз систем менеджменту якості (СМЯ) виробничої структури ФП з боку керівництва, оцінка її результативності, придатності і можливості для її покращення є однією з вимог стандарту ДСТУ ISO 9001:2015, на основі якого здійснюється реалізація принципу контролю якості продукції щодо ухвалення рішення, ґрунтованого на фактах. З метою забезпечення даної вимоги і реалізації вказаного принципу була розроблена методика оцінки результативності виробничої системи ФП. Порядок дій при оцінці результативності виробничої системи згідно розробленої методики наведений на рис. 1.

Проте, коли на практиці була зроблена спроба застосувати методики, запропоновані цими фахівцями, ми зіткнулися з тим, що основна частина таких показників абсолютно неінформативна для фармацевтичного підприємства (ФП). Саме в цьому випадку ми прийшли до висновку, що для встановлення дійсно значимих для підприємства показників необхідним є деякий проміжок часу, протягом якого потрібно вивчити роботу процесів, визначити проблеми їх функціонування і виявити повний перелік тих показників, які можуть характеризувати результативність кожного процесу.

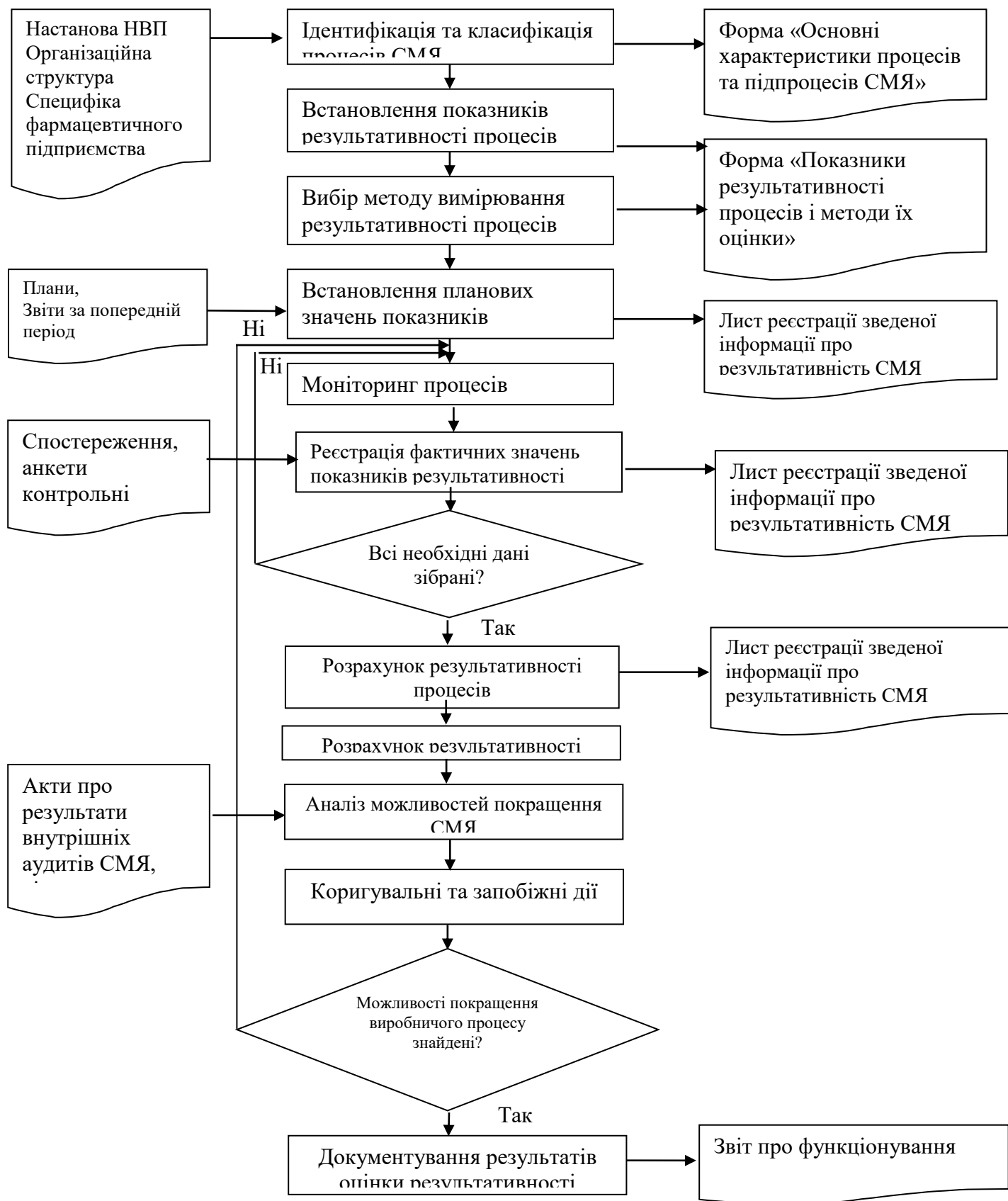

Рис. 1. Оцінка результативності контролю якості фармацевтичного підприємства

Результати моніторингу нададуть можливість отримати інформацію про функціонування виробничого процесу і вносити коригувальні заходи щодо управління виробничим процесом. Саме некоректно поставлена мета, заздалегідь, робить можливе рішення невірним і, як наслідок, неефективним, отже об'єктом виміру нетехнологічних виробничих процесів СМЯ є міра досягнення поставленої мети.

Враховуючи забезпеченість організації засобами та приміщеннями, необхідними для вимірювань, перевірки, ремонту, зберігання засобів вимірювання, контролю та випробувань, а також відповідність їх встановленим вимогам; систематичний аналіз стану вимірювань та робіт щодо здійснення метрологічної експертизи нормативної та технічної документації, процесів та продукції; забезпеченість усіх виробничих підрозділів підприємства необхідними нормативними та технічними документами, в яких регламентовані вимоги з метрології.

Висновки. Розроблена з врахуванням вимог зацікавлених сторін стратегія направлена на підтримку таких взаємовідносин підприємства із зовнішнім середовищем, які дозволяють йому досягти поставлених цілей, відповідають внутрішнім можливостям і роблять його сприйнятливим до зовнішніх вимог. Комплексний показник результативності може приймати числове значення в діапазоні $0 < \delta \leq 1$. Проблема пошуку оптимального значення критерію результативності, яка ґрунтується на компромісі між якістю операцій та задоволенням термінами виконання робіт, вирішена за допомогою методу Саміра Аллета, а також на основі цього методу розроблена модель оцінки та контролю якості виробничої системи.

**ЕФЕКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕКОМЕРЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«КОНСОРЦІУМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ» У ФОРМУВАННІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНІХ ШКІЛ
США**

*¹аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна*

На рубежі ХХ-ХХІ ст. уряд однієї з найрозвиненіших англомовних країн світу США, котрий реагує на глобалізаційні процеси, вносячи вчасно певні корективи у структуру, зміст та прийоми підприємницької освіти, підкреслив нестачу молодих людей з діловими якостями, здатних працювати в підприємницьких фірмах, де немає чітких інструкцій, як вести бізнес, але існує значна свобода вибору та ініціативи та зазначив, що до завдань, що постають нині перед школою, повинно входити не тільки навчання, а й формування особистості, профорієнтація та економічна підготовка до життєдіяльності в суспільстві, що функціонують в умовах швидких змін.

Реалізацію вище зазначеного, впродовж останніх 22 років здійснює «Консорціум з підприємницької освіти», який забезпечує підтримку тим, хто навчає молодь про можливості для кар'єрного зростання та навички, необхідні для успішної роботи підприємця. Варто зазначити, що «Консорціум з підприємницької освіти» (The Consortium for Entrepreneurship Education) – некомерційна організація, започаткована у Кулумбусі, штат Огайо, що складається з низки членів, кожен з яких лідирує в різних підрозділах, включаючи тих, хто розробляє навчальні плани та встановлює освітню політику на державному рівні, педагогів загальної середньої школи (К-12), коледжів та університетів; громадські установи, які забезпечують можливості для економічного процвітання шляхом підготовки

молоді та фондів, спрямованих на поліпшення освіти через розвиток підприємницької компетентності [2]. Включаючи понад 80 організацій на місцевому, державному, міжнародному національному рівнях Консорціум підтримує підприємництво, як процес навчання протягом усіх щаблів навчання закладів середньої освіти США, та має принаймні п'ять різних етапів розвитку. Грунтуючись на баченні наставника, професора Університету штату Огайо А. Шапіро, засновник «Консорціуму з підприємницької освіти», професор К. Ашмор запропонувала поетапне залучення до системи навчання підприємництва кожного школяра, щоб продемонструвати, що підприємництво є процесом розвитку. Спочатку школярів знайомлять з елементами економіки і користь, яку може надати система вільного підприємництва. Саме на цьому етапі школярам дають зрозуміти, що кожен з них може стати підприємцем. Тут надзвичайно важливо бути мотивованим, оскільки мотивація допомагає усвідомити індивідуальні можливості кожного.

Другий ступінь включає знайомство школярів з компетентностями, що необхідні підприємцю. У рамках навчального плану середньої школи на уроках математики дітей навчають, як управляти грошовими потоками, а на заняттях англійської мови вчать спілкуванню з клієнтами, тобто навчальний план охоплює ті компетенції, які важливі кожному підприємцю. На цьому етапі школярі опановують спеціальну «мову бізнесу» і дізнаються про те, чому бізнес успішно розвивається або зазнає невдачі.

Третій ступінь передбачає, що більшість школярів спочатку знайомлять з теоретичними проблемами бізнесу. Однак саме вчителі сприяють розвитку в підлітків унікальних бізнес-ідей і створюють підґрунтя для бізнес-плану і його втілення.

Четвертий ступінь пов'язаний з безпосереднім відкриттям бізнесу, створенням стартапів (нещодавніх компаній можливо, ще не зареєстрованих офіційно, але які планують стати офіційними). Основу складає навчання за

численними підприємницькими програми, які впроваджують для шкільної молоді. Головна перевага полягає в тому, що ступінь практично об'єднує всі шаблі, які пройшла учнівська молодь, щоб відкрити свій бізнес.

Фінальний, або п'ятий, ступінь пов'язана з ростом і розширенням бізнесу. Серія безперервних семінарів або груп підтримки можуть допомогти підприємцеві у визначенні потенційних проблем та способів їх повного та своєчасного врегулювання. Програми безперервної освіти в університетах або коледжах пропонують семінари для закладів середньої освіти та визнають, що найкращий план економічного розвитку – допомогти існуючому підприємцю зростати і процвітати [1, с. 211-229].

Отож, засновники організації «Консорціум з підприємницької освіти» здійснюють ефективну діяльність у формуванні підприємницької компетентності учнів середніх шкіл США та підкреслюють, що підприємницька освіта включає навчання від початкової школи до старшої і на кожному рівні освіти цілком очевидно очікувати різних результатів, коли учні дорослішають і орієнтуються на попередні знання. Своєю чергою, налаштовуючи американських педагогів на усвідомлення важливості формування підприємницької компетентності з раннього віку і продовження його на всіх рівнях освіти, проводячи, тим самим, заняття з підприємницьким тлом та забезпечуючи основу для вивчення інших базових навичок та мотивації учнів.

Література:

1. Ashmore, C. M. (1990). Entrepreneurship in vocational education. In C. A. Kent (Ed.), *Entrepreneurship Education: Current development, future directions* (pp. 211-229). New York: Quorum Books.
2. The Consortium for Entrepreneurship Education Retrieved 27 February, 2019 from <http://www.entre-ed.org/>

Соколов Д. С.¹

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОБУДОВИ І РОЗВИТКУ
ІНТЕГРОВАНИХ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА
ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

¹студент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Черкаси, Україна

Фармацевтична промисловість є однією із тих галузей української економіки, які у силу її соціальної значущості знаходяться під пильним наглядом держави. Процеси та проблеми, які виникають у даній сфері, безпосередньо стосуються кожного громадянина України, здоров'я української нації, що, в свою чергу, має безпосередній вплив на національну безпеку України. Реалізація курсу нашої держави досягти рівня європейської інтеграції вимагає прискорення підготовки вітчизняних ФП до жорстких умов міжнародних ринків, що може бути досягнуто лише через застосування сучасних інструментів управління якістю. Вже сьогодні фармацевтичні виробники, котрі вийшли зі своєю продукцією на міжнародні ринки, пересвідчилися, що без впровадження системи менеджменту якості (СМЯ) неможливо знайти торгового партнера, а тим більше завоювати міжнародні ринки збуту і бути там конкурентоспроможними. Саме конкуренція передбачає жорстоку боротьбу за споживача і змушує керівників ФП шукати нові підходи для виробництва продукції найвищого рівня якості.

Впровадження і розвиток концепції Total Quality Management (TQM). TQM у різних країнах світу здійснювалися нерівномірно. Лідером стала Японія, хоча всі основні ідеї TQM народжені в США і в Європі. Тому американцям та європейцям необхідно було навчатися у японців. В Європі приділялась увага документуванню системи забезпечення якості та їх сертифікації третьою стороною. Особливо

необхідно відмітити британський стандарт (British standard) BS 7750, котрий суттєво підняв інтерес європейців до проблем забезпечення якості та сертифікації систем управління якістю.

СМЯ у фармацевтичній галузі – це всеохоплююча концепція, яка гарантує якість ЛЗ на етапах їх розробки та дослідження (доклінічні та клінічні випробування), процесу виробництва та контролю, зберігання та розповсюдження інформації лікарю та пацієнту. Враховуючи вступ України до СОТ у 2008 р., автор пропонує впровадити термін «структурна схема контролю якості» саме на ФП, які мають певну специфіку управління та повинні бути джерелом постачання безпечної продукції суспільству, від якої залежить рівень якості життя громадян.

Існує необхідність ґрунтовного аналізу діючих на сьогоднішній день СМЯ на вітчизняних підприємствах. Однією з перших на Україні з'явилася та стала широко застосовуватися СМЯ, модель якої була побудована на первісно-системному підході та враховувала вимоги ДСТУ ISO 9001:2015 «Система управління якістю. Вимоги». Просування вітчизняної продукції на міжнародні ринки збуту, а також конкурентна боротьба за них потребували від вітчизняного виробника удосконалення вже існуючих систем управління шляхом додаткового впровадження нових аспектів, наприклад, побудованих за вимогами ДСТУ ISO 14001:2006 «Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосування» [12].

ДСТУ ISO 9001:2015 пристосований для сумісного використання разом з вимогами з безпеки харчових продуктів *НАССР – це ДСТУ ISO 22000:2019*, з стандартом екологічного управління *ДСТУ ISO 14004:2016*, а також зі стандартами систем безпеки та гігієни праці OHSAS 18000. Так підприємства мають можливість інтегрованої побудови та впровадження ефективних систем управління підприємством і мінімізацію ризиків щодо якості продукції, екології, безпеки працівників.

Абсолютно очевидно, що ІСМЯ не слід ототожнювати з системою загального менеджменту організації, яка об'єднує всі аспекти діяльності організації. У цьому плані поняття «Інтегрована система менеджменту» носить обмежений характер, хоча і є більш комплексним, ніж поняття про кожну з тих окремих систем менеджменту (система менеджменту якості, система екологічного менеджменту, система соціальної відповідальності, система управління охороною праці), які об'єднані в інтегровану систему менеджменту. В сучасних ринкових умовах ефективність фармацевтичного підприємства в значній мірі залежить від ефективності роботи ІСМЯ, основою якої повинна бути побудова раціональної структури управління, тобто структури, яка в повній мірі відповідала б призначенню підприємства та призводила до максимальної ефективності його функціонування [3].

На сьогоднішній день існує велика низка робіт, які пропонують різні підходи щодо формування раціональних структур управління та суттєво різняться одна від одної за рахунок визначення самого поняття структури управління, обґрунтуванням її ролі в організації за рахунок використання математичного апарату. Критичний аналіз наведених вище робіт, які мають в собі, як вітчизняний, так і закордонний досвід, показали, що проблемою розробки та впровадження СМЯ протягом останніх сорока років займалася ціла низка провідних фахівців, основна увага яких ґрунтувалась на розв'язання питань, пов'язаних з розробкою методів «процесного» та «системного» підходів при створенні СМЯ, а також на створення оптимального пакету нормативного забезпечення при впровадженні та роботі відповідних систем. В той же час фундаментальних робіт, які присвячені розв'язанню проблеми розробки інструментарію та методики оцінки контролю якості на фармацевтичному підприємстві на даний час практично не існує.

Література

1. Амиров Ю. Д., Панкина Г. В. Методологические аспекты обеспечения и оценки конкурентоспособности продукции. Приложение //Справочник. Инженерный журнал №5, 2004. – С. 34 – 38.

2. Лебединец В. А. Анализ актуальности интегрированных систем менеджмента в фармации / В. А. Лебединец, А. В. Бурсаков. – Провизор, 2008. – С. 26 – 28. – № 17.

3. Онисько О. Долгая дорога к GMP / О. Онисько.: Изд.: Мистер Блистер.– 2006. – № 12. – С. 9 – 10.

О СОВРЕМЕННЫХ ПРОБЛЕМАХ ЭКОЛОГИЗАЦИИ: ОТ ФЕНОМЕНА К НОУМЕНУ

¹д. э. н., к. т. н., профессор, главный научный сотрудник отдела экономико-экологических проблем приморских регионов, Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований Национальной Академии Наук Украины, г. Одесса, Украина

К числу наиболее исключительных особенностей конца XX и начала XXI века следует отнести инновационную идеологию как фактор всеобъемлющего обновления общественной жизни и формирования фундаментального базиса развития – инноватики как социальной философии и социологии, изучающей инновации в различных областях человеческой деятельности. Одним из исключительно важных объектов исследования инноватики – это экологизация общественного развития.

В этом контексте следует отметить, что одной из характерных тенденций развития современного общественного производства и общественной жизни в целом является новый этап экологизации практически всех сфер существования и жизнедеятельности человека – производства, технологии, науки, культуры, политики, искусства. К основным причинам этого явления можно отнести следующее.

1. Возрастание понимания человеком высокой уязвимости и хрупкости окружающего его мира. Совсем не случайно в биологической классификации человек именуется *Homo sapiens* (человек разумный). Его одна из самых замечательных способностей, отличающих его от всего живого мира – это способность к познанию, накоплению и использованию знаний. Эта способность

лежит в основе его творчества, духовного мира, созидания и целеустремленного преобразования мироустройства.

Человек является главной действующей силой не только безудержного истощения «зеленого» потенциала Земли, как основы его жизнедеятельности, но и спасения ее от экологической катастрофы. Человечество уже серьезно поворачивается лицом к экономическим проблемам. Экологизация становится инновационным императивом современной экономики.

2. Человечество, вступившее в XXI век, с достаточно большой озабоченностью осознает надвигающуюся критическую опасность для своего существования «экологического кризиса», который приобретает глобальный, планетарный характер практически по всем координатам развития человечества. Наиболее характерными показателями глобального экологического кризиса являются:

а) изменение климата (глобальное потепление) как одной из основных проблем мирового развития и угрозы мировой экономики и международной безопасности: общее потепление с начала XX столетия и повышение температуры слоя высокой мерзлоты в Арктике за 50 лет составило с -10 до -5°C , что привело: к сокращению площади поверхности арктических льдов с 1970 г. более чем на 25% и уменьшению их толщины в 2 раза; устойчивым тенденциям повышения уровня Мирового океана, угрожающего потерей мест обитания людей; увеличению частоты и амплитуды экстремальных погодных явлений; негативному влиянию на урожайность и возрастая угрозы продовольственной безопасности и т.д. и т.п;

б) крупномасштабное сокращение лесных массивов – «легких» Земли (за последние 50 лет исчезло 7 млн. квадратных километров тропического леса);

в) сокращение биологического разнообразия как важнейшего фактора устойчивости биосферы, ускорение вымирания биологических видов, скорость которых возрастает до критических уровне (отмечается исчезновение от 17 до 100 тыс. видов);

г) негативное влияние на урожайность и возрастание угрозы продовольственной безопасности.

3. Выход из нависшей над человечеством глобальной угрозы связывается с тотальной инновационной экологизацией общественного производства по «вертикали» и «горизонтали», и формирования устойчивой «зеленой экономики». С точки зрения классической философии (начиная от Канта и кончая выдающимися представителями мир-системной интеграции Ф.Броделем и И.Валлерстайном) такой крупномасштабный проект как глобальная экологизация рассматривался как феномен.

В семантическом смысле феномен экологизации связывается с явлениями экологизации экономики, постигаемым в чувственном опыте и понимается как редкое, необычное, глобальное явление и во многих отношениях – выдающееся явление эпохи. В современных условиях проявлений новых тенденций, а именно, глобальной инноватизации, т.е. условиях повсеместных нововведений, новшеств (ноу-хау), по нашему мнению, современные процессы глобальной экологизации общественной жизни можно рассматривать как современный «ноумен экологизации», т.е. как форма реализации инновационной экологии.

По нашему мнению, развитие теории «ноумен экологизации» следует связывать с системной категорией мировоззренческого характера. В частности, исследуемая проблема глобальной экологизации как основа глобальной «зеленой экономики», рассматриваемая с позиции мир-системного анализа по И.Валлерстайну может быть определена как «зеленая мир-система» (ЗМС). Основными базовыми элементами ЗМС являются «зеленая политика», «зеленая экономика», «зеленая экология», «зеленый социум», как совокупность «homo ecologicus», «зеленая техносфера», «зеленая демилитаризация» и др.

В заключение подчеркнем, в системе формирования экологической общественной жизни, особая роль должна быть отведена философскому осмысливанию проблем формирования ноумена «зеленой мир-системы», что должно стать предметом специальных исследований.

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ НА ВНУТРІШНІХ ВОДНИХ ШЛЯХАХ УКРАЇНИ

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

У багатьох країнах світу річковий транспорт відіграє відчутну роль в економічній діяльності держав, а також у повсякденному житті громадян, задовольняючи потреби у перевезенні вантажів і пасажирів у більш екологічний та значно економічніший спосіб порівняно з іншими видами транспорту. За показниками енерговитрат річковий транспорт у п'ятеро ефективніше залізничного транспорту і удесятеро – автомобільного та забезпечує найнижчу собівартість вантажних перевезень у перерахунку на одну умовну тонну вантажу, що обумовлює перспективність його розвитку і потенційну можливість суттєво наростити своє представництво на ринку вантажних і пасажирських перевезень України.

Ресурсний потенціал річкового транспорту України умовно можна поділити на:

- внутрішні водні шляхи (ВВШ) - судноплавні річки, водосховища, гідротехнічні споруди обладнання;

- річковий флот – вантажні, пасажирські судна різного типу, технічний та спеціалізований флот;

- об'єкти обслуговуючої інфраструктури - річкові порти, причали, обладнані засобами механізації, та судноремонтні заводи;

- система навігації та контролю за дотриманням умов безпеки судноплавства та інша річкова інфраструктура - органи державного управління, наукові установи та навчальні заклади тощо.

Україна володіє достатньо високим судноплавним потенціалом річок. За радянських часів в Україні довжина всіх річок протяжністю 10 км і більше дорівнювала 90,4 тис. км, у тому числі судноплавних водних шляхів – понад 4 тис. км. Традиційними у використанні завжди були судноплавні шляхи Дніпра - 1205 км. та його приток (Десни — 520 км і Прип'яті — 60 км), а також Дунаю - 160 км, Бугу - 155 км, та інших малих річок. По Дніпру та його найбільших притоках Десні та Прип'яті здійснюється до 90 % загального обсягу перевезень річковим транспортом. Решта 10 % припадає на Дунай та інші ріки (Десна, Дністер, Південний Буг, Сіверський Донець, Інгулець, Ворскла тощо). З часу набуття Україною незалежності довжина річкових водних артерій скоротилась майже у 2 рази (з 4 тис. км до 2,1 тис. км). Одночасно скоротилась щільність річкових судноплавних шляхів в 1,75 разу; інтенсивність перевезень вантажів – в 4,3 разу і перевезень пасажирів – в 7,5 разу.

Внутрішні водні шляхи українських річок за показником гарантованих глибин не повністю відповідають вимогам щодо безпеки судноплавства, лише трохи більше половини шляхів (57 %) мають гарантовані глибини. Для відновлення комерційного судноплавства необхідним є проведення днопоглиблювальних робіт. Внаслідок незадовільного технічного стану шлюзів, що добігають граничного терміну експлуатації – 70 років, а також через тривале недофінансування утримання судноплавних шлюзів р. Дніпро, яке за останні роки не перевищувало 50 % від необхідної потреби, утворилася ситуація, що несе реальну загрозу виникнення техногенної катастрофи. За показником рівня експлуатації корисної площі водосховищ найбільш ефективно експлуатуються Кременчуцьке (65,9 %) та Дністровське – (66,7 %) водосховища. Решта водосховищ експлуатується на третину (Каховське – 37,4 %; Київське – 32,2 %;

Дніпровське – 30 %) і менше (Дніпродзержинське – 12,5 %, Канівське – 11,5 %). На річковому транспорті технічно і морально застарілі судна, із середнім віком експлуатації від 21 до 25 років, складають 81,9 % флоту.

Загалом щорічно річковий комерційний флот України здатний перевозити 10 – 12 млн. тонн вантажів, з яких: насипних – понад 9 млн. тонн (будівельні, зерно, вугілля, руда), тарно-штучних – 1 млн. тонн (метал, ліс, добрива), а також до 100 тис TEU контейнерів. Проте, у порівнянні з іншими європейськими країнами, де вантажопотік по річках Одер, Вісла і Рейн складає близько 450 млн. тонн, а по річці Дунай - 80 млн. тонн, можна вважати, що величезний потенціал р. Дніпро майже не використовується, оскільки порівняно із 1990 р. (в якому обсяги перевезень річковим транспортом становили 66,0 млн. тонн), у 2013 р. обсяги перевезень вантажів скоротилися у 23,6 разу і склали 2,8 млн. тонн.

Розвитку ресурсного потенціалу річкового транспорту України заважає низка основних негативних чинників, до яких належать наступні:

- скорочення капітальних інвестицій у галузь річкового транспорту дестабілізує роботу на ринку річкових перевезень, оскільки через відсутність або крайню застарілість флоту та непридатність до використання гідротехнічних споруд організація перевезень річковим транспортом є або неможливою або економічно неефективною та небезпечною;

- недофінансування технічного обслуговування основних судноплавних маршрутів та гідротехнічних споруд спричиняє згорання обсягів проведення днопоглиблювальних робіт;

- відсутність базового законодавства щодо розвитку річкового транспорту та застаріла ідеологія державного регулювання транспортних перевезень внутрішніми водними шляхами гальмують процес реформування галузі та відродження річкового судноплавства;

- неврегульованість відносин між власниками приватних річкових портів та органами державної влади щодо встановлення зборів і плат, зокрема за

користування гідротехнічними спорудами загального користування, утримання акваторії портів, лоцманське проведення суден, а також відсутність спеціальних механізмів регулювання діяльності заінтересованих сторін шляхом визначення чітких функцій та відповідальності цих сторін призводить до невиправданих додаткових витрат як держави, так і суб'єктів господарювання, створює умови для зловживань;

- відсутність ефективної системи фінансування утримання та експлуатації шлюзів Дніпровського каскаду з урахуванням обмежених можливостей державного бюджету України та за умови відсутності фінансування з боку енергогенеруючої компанії, а також чіткого державного контролю за цільовим використанням коштів;

- недостатній рівень безпеки судноплавства на Дніпрі, Південному Бузі та Дунаї обумовлює зростання ризику виникнення аварійних ситуацій з незворотними наслідками.

Враховуючи зазначене, пріоритетними напрямками щодо розвитку річкового транспорту в Україні мають бути розробка науково обґрунтованої стратегії розвитку річкового транспорту в Україні та прийняття базового законодавства з питань судноплавства на внутрішніх водних шляхах, забезпечення безпечної експлуатації внутрішніх водних шляхів та судноплавних шлюзів України, зокрема відновлення експлуатаційної надійності судноплавних гідротехнічних споруд та забезпечення гарантованих габаритів судових ходів на всій протяжності водних шляхів. Доцільною є участь України у реалізації європейської ініціативи відродження річкового шляху, який дозволить використовувати транзитний потенціал Дніпра, з'єднавши Чорне та Балтійське моря та сприятиме відновленню вантажоперевезень з України в Білорусь. Міжнародна водна магістраль Е-40 пролягає по території Польщі, Білорусі та України, з'єднуючи порти Гданська і Херсона по річках Вісла, Західний Буг, Прип'ять і Дніпро. Участь у даному проекті принесе транспортному сектору України додаткові доходи, скорочення

логістичних витрат, створить можливості експорту української продукції на нові ринки та дозволить залучити інвестиції в інфраструктуру. Отже, для відродження в Україні судноплавства внутрішніми водними шляхами, необхідне підвищення ефективності використання потенціалу річкового транспорту, як альтернативного, екологічного виду перевезень, впровадження європейських норм і стандартів щодо функціонування та розвитку річкового транспорту.

Список використаної літератури:

1. Проект Державної програми розвитку внутрішнього водного транспорту на період 2014-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtu.gov.ua/uk/alias_50/33386.html.

2. Муравський А. «Вкластися у Дніпро: як зернотрейдери реанімують судноплавство / А. Муравський // Центр транспортних стратегій. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cfts.org.ua/articles/vlozhitsya_v_dnepr_kak_zernotreydery_reanimiruyut_rechnoe_sudokhodstvo_489.

3. Головка С. Конкуентоспроможність вантажних перевезень річковим транспортом України / С. Головка // Порти України. – 2013. – № 9. – С. 34-36.

Науковий керівник: кандидат політичних наук,
доцент А. О. Овчаренко

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЕННЯМ ЯКОСТІ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Розглянемо запропонований автором механізм управління відтворенням якості капіталу машинобудівних підприємств, який враховує певні показники ефективності управління процесами відтворення капіталу. Загальний механізм управління машинобудівними підприємствами включає механізм управління відтворенням якості капіталу як основну ланку.

Механізм управління відтворенням якості капіталу являє собою систему функціонування об'єктивно обумовлених принципів методів і функцій управління, використання відповідного набору взаємопов'язаних та взаємодіючих управлінських інструментів і технологій у поєднанні з адміністративними регуляторами господарських процесів на будь-яких структурних рівнях економіки [2]. Механізм управління відтворенням якості капіталу як процес є структурною послідовністю дій, взаємообумовлених і за допомогою взаємодії елементів даного механізму спрямованих на досягнення відповідного результату. Особливістю механізму управління відтворенням якості капіталу є його висока динамічність, яка потребує постійного удосконалення та оновлення його елементів, приведення їх у відповідність до постійно змінних умов господарювання. Процес управління якісним відтворенням капіталу є комплексним динамічним процесом, який складається з наведених вище елементів, які взаємодіють один із одним у відповідності з певним алгоритмом, що закладається в механізм управління на момент його створення. До функціональної структури механізму управління відтворенням якості капіталу пропонуються наступні елементи, наведені на рис. 1.

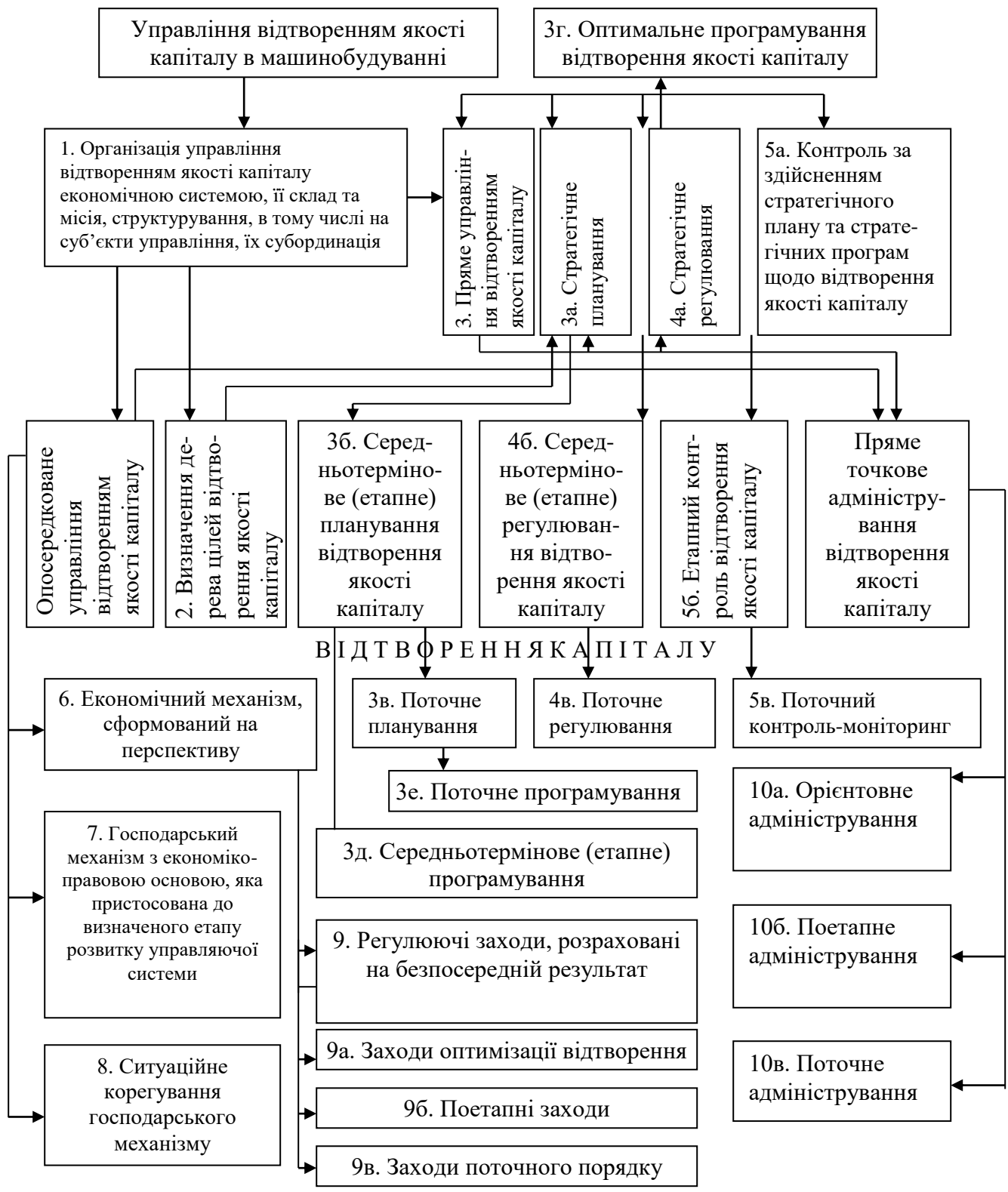

Рис. 1. Механізм управління відтворенням якості капіталу машинобудівних підприємств

Елемент 1. Організація управління відновленням якості капіталу МБК визначається її складом, основною метою та місією, структуруванням на суб'єкти та об'єкти управління та їх субординацією. З цього елемента і починається як створення і функціонування управлінської системи у сфері відновлення якості капіталу в машинобудуванні, так і саме управління ним.

При цьому слід підкреслити, що розробка оптимальної стратегії є однією з підфункцій управління, яку доцільно включити до функції планування. Принципи управління та управлінська модель, якими будуть користуватися на конкретному машинобудівному підприємстві з метою ефективного управління, повинні закладатися вже на етапі проектування. В іншому випадку керівники все одно вимушені будуть розробляти та користуватися тими або іншими стратегіями, але безсистемно. У більшості випадків, насамперед, необхідно визначити склад майбутнього механізму управління, тобто сукупність ланок, які будуть входити до нього або складових його організаційної структури. Характер цих ланок буде визначатися місцем цього механізму управління в економічній сфері [1, 3].

Наприклад, для машинобудівного підприємства такими ланками можуть бути цехи, основні та допоміжні служби, філіали, представництва; для великої корпорації – підприємства та організації; для національної економіки – галузі народного господарства, великі корпорації, територіальні виробничо-господарські комплекси; для світової економіки – національні економіки країн, транснаціональні корпорації, економічні об'єднання країн, міжнародні економічні організації.

Якщо першим кроком є визначення складу ланок управлінського механізму, то другим кроком повинно бути визначення його основної мети та місії, тобто того, заради чого має існувати та розвиватись машинобудівне підприємство шляхом відтворення якості його капіталу.

Можлива й інша послідовність, коли першим кроком може бути визначення основної мети та місії машинобудівного підприємства, а другим – підбір до його

складу тих ланок, які необхідні для здійснення основної мети та місії стосовно відтворення якості капіталу.

Третім кроком є структурування управлінського механізму, тобто об'єднання усіх ланок в єдину динамічну цілісність в рамках визначеної організаційної структури. Важливою задачею цього етапу є побудова оптимальної взаємодії між окремими ланками механізму. Важливо визначити: рівні ієрархії управлінського механізму, розподіл його ланок за рівнями ієрархії, управлінські суб'єкти та управлінські об'єкти, основні параметри, ієрархічну субординацію суб'єктів та об'єктів механізму управління відтворенням якості капіталу.

При розробці організаційної структури такого механізму необхідно розраховувати декілька варіантів його динамічного розвитку на майбутнє та передбачати, яким чином повинна трансформуватися організаційна структура механізму управління відтворенням якості капіталу машинобудівного підприємства і з яких ланок вона повинна складатися на випадок розвитку механізму за «оптимістичним», «середнім» та «песимістичним» варіантами.

Література

1. Єфіменко Н. А. Прогноз-модель економічного відтворення машинобудування / Н. А. Єфіменко. – Донецьк, 2007. – С.41 – 47. –Економічна кібернетика. Міжнародний науковий журнал, № 1.

2. Зенкін А. С. Побудова комплексу нормативних документів для інтегрованих систем якості на основі обмеження різноманітності / Зенкін А. С., Хімичева Г. І., Барей Б. І. – Стандартизація, сертифікація, якість. – 2003. – С. 22 – 25. – №2(21).

3. Маматова Т. В. Управління на основі якості: методологічні засади для органів державного контролю: монографія / Т. В. Маматова. – Дніпропетровськ: Свідлер А. Л., 2009. – 326 с.

МЕХАНІЗМ РОЗРОБКИ ДЕРЕВА ЦІЛЕЙ ВІДТВОРЕННЯ ЯКОСТІ КАПІТАЛУ НА МАШИНОБУДІВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Дерево цілей відтворення якості капіталу машинобудівного підприємства має конкретизувати його загальну мету та місію і більше того – входити до їх складу. Стовбуром дерева цілей є основна визначена ціль на даному етапі розвитку машинобудівного підприємства, яка шляхом відтворення якості його капіталу означає досягнення в стратегічній перспективі якісно нової, особливо важливої складової механізму управління. Головними цілями є цілі, які можуть спонукати та бути паралельними стовбуру дерева цілей. З них утворюються його основні гілки. Цілі меншого порядку утворюють дрібніші гілки. Місія організаційної структури управління відтворенням якості капіталу машинобудівного підприємства виражає якісну сторону дерева цілей, його зовнішню та внутрішню структуру.

Крім дерева цілей (2-го елемента механізму), зі складу його першого елемента утворюються елементи опосередкованого управління відтворенням якості капіталу.

Елемент 3. Пряме управління відтворенням якості капіталу.

Піделемент 3а. Пряме управління у вигляді планування, включаючи стратегічне, є динамічним розгортанням на довгу перспективу з урахуванням його ресурсного потенціалу, можливостей його поповнення (або спаду), а також ефективного комбінування його складових.

Піделемент 3б. Пряме управління у вигляді середньотермінового планування відтворення якості капіталу. Це планування конкретизує оптимальний план, уточнює його, прив'язуючи до специфіки машинобудівних підприємств щодо управління відтворенням якості капіталу.

Піделемент 3в. Пряме управління у вигляді поточного планування, результатом якого є розробка поточних планових завдань щодо якісного відтворення якості капіталу. Таке планування є елементом прямого керівництва стосовно прийняття дій для нижніх ланок управління (керівників) та безпосередніх виконавців.

Піделемент 3г. Пряме управління у вигляді стратегічних програм, які являють собою конкретизацію стратегічного плану відтворення якості капіталу по відношенню до того чи іншого узагальненого блока управлінського механізму. Стратегічне, середньотермінове та поточне програмування здатне на мікрорівні економіки конкретизувати стратегічний план, замінюючи середньотермінове та поточне планування.

Піделемент 3д. Пряме управління у вигляді середньострокових програм, які конкретизують той чи інший етап відтворення якості капіталу, а також відповідні програми стратегічного порядку.

Піделемент 3е. Пряме управління відтворенням якості капіталу у вигляді поточних програм, які містять конкретні вказівки щодо дій керівників і виконавців, які безпосередньо задіяні в цих програмах.

Елемент 4а. Пряме управління у вигляді стратегічного регулювання, розрахованого на досягнення за його допомогою визначених параметрів, які характеризують досягнення цілей довгострокового стратегічного порядку. Мова йде про виключно прямі, безпосередні заходи щодо регулювання, які мають конкретний характер. Інакше кажучи, це ситуаційні заходи, які слід спрямовувати на підтримку стратегічного розвитку системи відтворення якості капіталу з урахуванням впливу чинників зовнішнього середовища. Серед них можуть бути і

такі, що виходять за межі прогностичних сценаріїв, які враховувались у процесі складання стратегічного плану розвитку.

Елемент 4б. Пряме управління у вигляді середньотермінового регулювання процесів відтворення якості капіталу, у відповідності як з їх стратегічним регулюванням (мається на увазі конкретизація), так і параметрами середньотермінового плану в залежності від конкретної ситуації. Середньотермінове регулювання, на відміну від стратегічного, яке націлене лише на підтримку генерального напрямку відтворення якості капіталу, носить розгалужений і конкретний характер. Його слід орієнтувати на вирішення двох груп задач: по-перше, пов'язаних із впливом на процеси розвитку та функціонування системи відтворення якості капіталу, які свідомо не включено до сфери дії стратегічного та середньотермінового плану, а залишено у вигляді процесів саморозвитку, що підлягають середньотерміновому регулюванню; по-друге, пов'язаних зі здійсненням процесів, які охоплені плануванням у разі, коли регулювання виступає як доповнення до планування, особливо у вигляді корегування тих або інших якісних планових параметрів відтворення ОК.

Елемент 4в. Пряме управління у вигляді поточного регулювання як складової функціонування та розвитку механізму управління відтворенням якості капіталу. Це регулювання носить ситуаційний характер, воно спрямоване на корегування як процесів, що відбуваються у відповідності зі здійсненням планів і програм, так і процесів, які не охоплюються плануванням і програмуванням, але мають суттєве значення для підтримки та розвитку системи планових рішень у напрямку її стратегії, яка визначається в планомірному порядку.

Елемент 5а. Пряме управління у вигляді контролю за здійсненням стратегічного плану та стратегічних програм відтворення якості капіталу. Контроль безпосередньо може здійснюватися на конкретний термін, в той час як стратегічні плани та програми охоплюють довгострокові періоди.

Елемент 5б. Пряме управління у вигляді поетапного контролю, який здійснюється за поточними процесами з позиції досягнення цілей та розв'язку задач, що є притаманними даному етапу відтворення якості капіталу. В цьому випадку до управління включаються наступні заходи: точковий контроль, оцінка вже існуючих тенденцій розвитку, прогнозування розвитку на майбутнє. При цьому межею контролю є конкретний етап розвитку, який включає рівень досягнення цілей та задач, визначених в стратегічному плані розвитку системи відтворення якості капіталу.

Елемент 5в. Пряме управління у вигляді поточного контролю, який передбачає налагоджування комп'ютеризованого моніторингу за процесами відтворення якості капіталу, що реалізуються загальним механізмом управління машинобудівного підприємства або протікають за його межами та утворюють зовнішнє середовище життєдіяльності підприємства.

Поточний контроль має носити постійний характер, утворюючи фундамент контрольних дій для поетапного та стратегічного контролю. В той же час стратегічний контроль знаходиться на вищому ієрархічному рівні і надає основні орієнтири для поточного контролю. За допомогою поточного контролю ситуація з відтворенням якості капіталу прослідковується на кожний конкретний момент часу. Метою контролю є виявлення достатньо значних відхилень від заданих параметрів відтворення якості капіталу для прийняття відповідних регулюючих заходів впливу на цей процес. Інформаційною базою поточного контролю має бути комп'ютеризований моніторинг відповідних процесів у складі механізму управління та поза його межами.

Висновки. Вище розглянуто основні елементи прямого управління станом і розвитком відтворення якості капіталу машинобудівного підприємства на основі виділення його якісних параметрів. Існує необхідність виділення основних елементів опосередкованого управління відтворенням якості капіталу машинобудівного підприємства.

TOURISM AND HOSPITALITY

¹Student of Azerbaijan University of Tourism and Management, Baku, Azerbaijan

Key words: Hotel guests, quality, service, tourism and hospitality, destination management aims to involve and put to work together all the stakeholders at the destination towards a common goal: to plan and develop the destination product in an efficient and sustainable way.

Introduction. According to the World Tourism Organization [UNWTO], the tourism sector covers travel services related to recreational, leisure or business purposes. During the past decades, the tourism sector has experienced continuous growth and diversification, becoming one of the most dynamic sectors of the global economy. Nowadays, tourism represents worldwide a significant driver for economic growth, accounting for about 10% of the global economic activity. Tourism receipts represent over 5% of the world exports (WTO, 2013). Increasing tourist arrivals worldwide have also translated into a larger contribution of tourism to countries' Gross Domestic Product (GDP) (WTO, Jansen, 2013) and as a consequence, tourism has become one of the leading service sectors in many countries.

Tourism, as a global economic activity, favours socio-economic progress within those territories where it is developed. There are multiple positive effects derived from tourism such as the creation of jobs, its capability to fix the population to the territory, or its ability to diversify agricultural production in certain areas (Castaneda, 2010). For an increasing number of countries, tourism represents a strategic sector that is to be supported and protected through adequate legislation and infrastructure investments.

In Russia, the Target Programme on Internal and Inbound Tourism Development in Russia (2011-2018) promotes tourism development in the country as a means to achieve socio-economic prosperity. According to figures published by the World Economic

Forum in their Travel and Tourism Competitiveness Report (2013), the tourism sector represents 1.5% of the Russian GDP, or 5.9% when considering other sectors that are related to the tourism activity.

Tourism can serve as a tool towards increasing government revenues through taxes and improving residents' quality of life in a destination.

There are, however, potential negative environmental and social impacts that must be managed for tourism to fulfil its promises. According to the World Tourism Organization [UNWTO], the tourism sector covers travel services related to recreational, leisure or business purposes. During the past decades, the tourism sector has experienced continuous growth and diversification, becoming one of the most dynamic sectors of the global economy. Nowadays, tourism represents worldwide a significant driver for economic growth, accounting for about 10% of the global economic activity. Tourism receipts represent over 5% of the world exports (WTO, 2013). Increasing tourist arrivals worldwide have also translated into a larger contribution of tourism to countries' Gross Domestic Product (GDP) (WTO, Jansen, 2013) and as a consequence, tourism has become one of the leading service sectors in many countries.

Tourism, as a global economic activity, favours socio-economic progress within those territories where it is developed. There are multiple positive effects derived from tourism such as the creation of jobs, its capability to fix the population to the territory, or its ability to diversify agricultural production in certain areas (Castaneda, 2010). For an increasing number of countries, tourism represents a strategic sector that is to be supported and protected through adequate legislation and infrastructure investments.

In Russia, the Target Programme on Internal and Inbound Tourism Development in Russia (2011-2018) promotes tourism development in the country as a means to achieve socio-economic prosperity. According to figures published by the World Economic Forum in their Travel and Tourism Competitiveness Report (2013), the tourism sector represents 1.5% of the Russian GDP, or 5.9% when considering other sectors that are related to the tourism activity.

Tourism can serve as a tool towards increasing government revenues through taxes and improving residents' quality of life in a destination.

There are, however, potential negative environmental and social impacts that must be managed for tourism to fulfil its promises. According to the World Tourism Organization [UNWTO], the tourism sector covers travel services related to recreational, leisure or business purposes. During the past decades, the tourism sector has experienced continuous growth and diversification, becoming one of the most dynamic sectors of the global economy. Nowadays, tourism represents worldwide a significant driver for economic growth, accounting for about 10% of the global economic activity. Tourism receipts represent over 5% of the world exports (WTO, 2013). Increasing tourist arrivals worldwide have also translated into a larger contribution of tourism to countries' Gross Domestic Product (GDP) (WTO, Jansen, 2013) and as a consequence, tourism has become one of the leading service sectors in many countries.

Tourism, as a global economic activity, favours socio-economic progress within those territories where it is developed. There are multiple positive effects derived from tourism such as the creation of jobs, its capability to fix the population to the territory, or its ability to diversify agricultural production in certain areas (Castaneda, 2010). For an increasing number of countries, tourism represents a strategic sector that is to be supported and protected through adequate legislation and infrastructure investments.

In Russia, the Target Programme on Internal and Inbound Tourism Development in Russia (2011-2018) promotes tourism development in the country as a means to achieve socio-economic prosperity. According to figures published by the World Economic Forum in their Travel and Tourism Competitiveness Report (2013), the tourism sector represents 1.5% of the Russian GDP, or 5.9% when considering other sectors that are related to the tourism activity.

Tourism can serve as a tool towards increasing government revenues through taxes and improving residents' quality of life in a destination.

There are, however, potential negative environmental and social impacts that must be managed for tourism to fulfil its promises. According to the World Tourism Organization [UNWTO], the tourism sector covers travel services related to recreational, leisure or business purposes. During the past decades, the tourism sector has experienced continuous growth and diversification, becoming one of the most dynamic sectors of the global economy. Nowadays, tourism represents worldwide a significant driver for economic growth, accounting for about 10% of the global economic activity. Tourism receipts represent over 5% of the world exports (WTO, 2013). Increasing tourist arrivals worldwide have also translated into a larger contribution of tourism to countries' Gross Domestic Product (GDP) (WTO, Jansen, 2013) and as a consequence, tourism has become one of the leading service sectors in many countries.

Tourism, as a global economic activity, favours socio-economic progress within those territories where it is developed. There are multiple positive effects derived from tourism such as the creation of jobs, its capability to fix the population to the territory, or its ability to diversify agricultural production in certain areas (Castaneda, 2010). For an increasing number of countries, tourism represents a strategic sector that is to be supported and protected through adequate legislation and infrastructure investments.

In Russia, the Target Programme on Internal and Inbound Tourism Development in Russia (2011-2018) promotes tourism development in the country as a means to achieve socio-economic prosperity. According to figures published by the World Economic Forum in their Travel and Tourism Competitiveness Report (2013), the tourism sector represents 1.5% of the Russian GDP, or 5.9% when considering other sectors that are related to the tourism activity.

Tourism can serve as a tool towards increasing government revenues through taxes and improving residents' quality of life in a destination.

There are, however, potential negative environmental and social impacts that must be managed for tourism to fulfil its promises. According to the World Tourism Organization [UNWTO], the tourism sector covers travel services related to recreational,

leisure or business purposes. During the past decades, the tourism sector has experienced continuous growth and diversification, becoming one of the most dynamic sectors of the global economy. Nowadays, tourism represents worldwide a significant driver for economic growth, accounting for about 10% of the global economic activity. Tourism receipts represent over 5% of the world exports (WTO, 2013). Increasing tourist arrivals worldwide have also translated into a larger contribution of tourism to countries' Gross Domestic Product (GDP) (WTO, Jansen, 2013) and as a consequence, tourism has become one of the leading service sectors in many countries. Tourism, as a global economic activity, favours socio-economic progress within those territories where it is developed. There are multiple positive effects derived from tourism such as the creation of jobs, its capability to fix the population to the territory, or its ability to diversify agricultural production in certain areas (Castañeda, 2010). For an increasing number of countries, tourism represents a strategic sector that is to be supported and protected through adequate legislation and infrastructure investments. In Russia, the Target Programme on Internal and Inbound Tourism Development in Russia (2011-2018) promotes tourism development in the country as a means to achieve socio-economic prosperity. According to figures published by the World Economic Forum in their Travel and Tourism Competitiveness Report (2013), the tourism sector represents 1.5% of the Russian GDP, or 5.9% when considering other sectors that are related to the tourism activity. The last decade has seen a renewed interest in the concept of hospitality, in ways of researching and understanding hospitality, and in the intersections of hospitality, tourism and leisure (Jones, 2004). This renewal sits at the confluence of two intellectual trajectories: a "critical turn" in hospitality studies, away from the solely functional, vocational emphasis of hospitality management or "hotel and catering" education and training, and towards a diverse, social science analysis; and the take-up of the concept and practices of hospitality across a range of social science disciplines, where it is being used to critically explore key contemporary debates, such as those centered on immigration, asylum and refugees, and more broadly to understand diverse

forms of “hospitable” interaction. The increasing commingling of these twin tracks means that hospitality is enjoying significant theoretical and empirical attention, and a blossoming in publication and discussion (Morrison and O’Gorman, 2008). The aim of this chapter is to trace some contours of this commingling, and to connect it outwards to work on tourism by highlighting how debates about hospitality also shed light on some of the cornerstones of tourism studies—to trace, if you like, yet another commingling. Hospitality studies and tourism studies share a significant number of key concerns and key concepts, especially in regard to ways of relating between “hosts” and “guests” and the problems brought about by the modification of those ways of relating (Smith and Duffy, 2003). As bodies of knowledge, tourism studies and hospitality studies share that uneasy location between functional, vocational training for particular industries, and social science inquiry that draws on the conceptual and methodological resources of cognate disciplines (and the emerging traditions of hospitality and tourism studies themselves). As Morrison and O’Gorman (2008) show, hospitality studies has been enriched by the wider take-up of the concept across the social sciences and humanities—in history, sociology, cultural studies, anthropology, geography and history, to name but a few.

Tourism System. The tourism development of a territory is based on designing, developing, and promoting a number of attractions for tourists as well as providing the services that are needed for tourists to access and sojourn in a destination. Tourism attractions are normally based upon the resources available at the destination. Undoubtedly, those territories whose end owed resources have a high value will have a comparative advantage over others who do not have them. For example, a destination that benefits from an extraordinary natural setting (e.g. the French Riviera on the Mediterranean Sea) or cultural resources (e.g. St Petersburg with its museum and classic architecture) has strong comparative advantages that favour the development of tourism. However through tourism investments, such as those made in Sochi in preparation for the 2014 Winter Olympics Games, territories can create tourism resources, achieving

competitive advantages that lead them to get a better positioning at global markets. Thereby, resources or attractions at the destination, created ex nihilo or already existing, are the basis upon which private and public agents plan to develop the tourism products that represent the unique value proposition of the destination to be communicated. From a holistic point of view, every tourism destination may be considered as a complete tourism product. That is why there is a wide consensus about considering the tourism destination as the unit of analysis when studying the tourism sector (WTO, 2002). Thus, the destination becomes the basic geographic unit where tourism activities are planned, managed and sold. Accordingly, the supply of tourism products at the destination depends mainly upon private and public agents' cooperation, but also upon other agents who indirectly contribute in the global service delivered to tourists at the destination, such as the host community and other stakeholders such as environmental associations that work to preserve natural resources at the destination. Consequently, destination attractiveness will be determined by those agents' capacity to coordinate their work, to complement each other's propositions, and to cooperate in designing, planning and implementing a destination strategy aimed at proposing differentiated and competitive value proposition. To go further, one can suggest that tourism at a destination is made of a network that includes the same time three components: actors, non-human entities (such as equipment and infrastructure) and interactions (Paget, Dimanche, & Mounet, 2010; Van Der Duim, 2007).

Tourism in Russia — How Is It Organised? As previously discussed in the section devoted to TDC, illustrates the roles that governments and public authorities have when establishing the context that will allow for the development of a competitive tourism sector. Figure 3.8 addresses the organization of tourism in the Russian Federation. The main body responsible at the national level for tourism is the Ministry of Culture, of which the Federal Agency of Tourism depends. Additionally, there is a Federal Agency that provides information and statistics to support tourism planning and policy-making. Given the geographic scope of the country, public bodies at the regional

level implement tourism policies. Regional tourism administrations organize tourism development in each Russian region. They rely on regional tourism Information Centres and Tourism Clusters. In addition, regional-state statistical services and universities involved in tourism studies support the regional government as well as the private tourism sector. The figure shows the relationships between the private and public sector, and how universities and tourism clusters represent the link between the private and the public tourism stakeholders. In the Russian tourism destination management system, the key role is played by the regional tourist administrations and by the tourist information centres. In this regard, the object of management is not only the tourist destination itself but the whole region (a subject of the Russian Federation). After 2010, Russia has been actively using a cluster approach to tourism development. Some of those clusters have been created as free economic areas for tourism and recreation. Usually, the management company is responsible for cluster planning, designing, implementation, development and promotion. Regarding financial support for tourism development, federal and regional tourism administrations in Russia have the possibility to favour a steady tourism development with the support of public financial instruments. With this aim, the Federal Target Programme on Internal and Inbound Tourism Development in Russia (2011-2018) was approved. The budget for this programme includes direct financial support for the regional cluster initiatives that are compliant with efficiency and sustainability requirements. Usually, financial support through this programme is provided to major tourism projects. This is of great significance for economic and social development in the Russian Federation. Since the Russian Federation now considers tourism as one of the high-priority sectors for the country, the regional administrations usually design Regional Target Programmes on Tourism Development. Such programmes also include financial instruments for top-priority tourist projects. Usually, federal or regional support is focused on financing the infrastructure component of the projects — modernization and construction of roads, housing, public utility

infrastructure, etc. Besides that, the regional tourism administrations favour public-private partnership agreements for sustainable tourism development projects.

From Host and Guest to Hostings and Guestings. As noted above, at the heart of understandings and ways of knowing hospitality, shared with tourism studies, is the seemingly simple but actually complex relationship of host and guest (Germann Molz and Gibson, 2007). This dyad frames the very possibility of a hospitality relation and frames the polar-opposing actors whose co-presence is seen as necessary for a moment to be defined as one of hospitality. In the conventional formulation, the guest is a traveller, offered hospitality in the host's home. Expanded out and used metaphorically, the host's "home" can be scaled up to mean the home village or town, home region, home nation, and the "host" may be the person on the frontline of hospitality delivery, as in commercial settings, or a member of a broader "host community"—as in debates about asylum seekers and refugees, for example (see Gibson, 2007). Similarly, guests can be scaled up and away from the intersubjective, interpersonal encounter, and can be members of assorted groups of travellers, including migrants and tourists. Germann Molz and Gibson explore the complex intertwinings and the equally complex unravelling of the host-guest couplet, noting that "host and guest [are] fluid, contested social roles that people move into, out of, and between as they negotiate extensive overlapping mobilities and social memberships" (2007: 7). Here they capture succinctly what is at stake—a decentering of fixed notions of who is host and who is guest, a flexible and fluid set of identifications that mean that any person can be both host and guest, changing roles as they move through social space. As Germann Molz and Gibson put it, a pertinent question to ask in this regard, is "Where is a host or guest?"—adding that they see a need to "dissociate stasis with hosts/homes and movement with guests/travel" (2007: 6–7; their emphasis). Inspired by the "new mobilities paradigm" in the social sciences (see Sheller and Urry, 2006), these discussions are more than wordplay and require a rethink of the ways we conceptualize the comings-together that constitute hospitality (or for that matter tourism) encounters. Other tourism and hospitality

researchers have pursued the host-guest dyad's utility and its limitations, with Aramberri (2001) going so far as to state, provocatively, that the host should "get lost": given the total consumerization of tourism, he argues, it no longer makes sense to talk of "hosts" given what this might imply about choice, about generosity, about hospitableness. As with critics who deny the hospitableness of commercial hospitality, Aramberri suggests we need to talk instead of "service providers" and "customers," rather than using the freighted (but also idealized) terms "host" and "guest." Sherlock (2001) provides a different take on this. She notes that, while the terms lose their precision, given the mixing of categories (hosts may also be migrants, guests can settle and become hosts, and so on), the terms still have a commonsense usefulness and, moreover, are used reflexively and contested by those who might be labelled as host or guest. Instead of fixed identities, there are multiple hostings and guests. Sherlock's study of the complex negotiations of "hostess" and "guests" in Port Douglas, Australia, gives vivid empirical flesh to these arguments, with migrant workers and vacation workers performing "hostess" for guests but being construed as guests by other locals, and part-time residents (such as second-home owners) seeing themselves as sometimes locals and other times tourists (and sometimes in between, distinct from "local-locals"). A further insightful study, by McNaughton (2006), shows how migrant workers—in this case, rural craft workers in India selling their wares at tourist sites—might be seen as "hosts" by tourists, in that they constitute part of the tourism workforce, but that they may be seen nonetheless as guests—and in some cases as unwelcome guests—by other members of the host population. For McNaughton, simplistic use of the host-guest dyad erases the politics and exploitation at work here: not all hosts or all guests are equal. Similarly, work by Parker (1994) shows how people constructed as "guests"—in his work, Chinese migrants to the UK—become "hosts" when taking up jobs in the hospitality industry, for example in Chinese restaurants and takeaways. In this case, their guests (customers) are at the same time members of the "host" (majority white British) population. (On the "guests" of Chinese immigrant communities in the UK, see Chan

[2005].) The “encounters across the counter” in the takeaway reveal for Parker the power dynamics that overwrite this commercial setting. Chan (2006) also complicates the power relations between host and guest in his work on Chinese tourists at the China–Vietnam border, where a “host gaze” meets the more familiar “tourist gaze,” and Vietnamese hosts are seen to flex forms of cultural capital that disdain Chinese package tourists. Such encounters remind us of the complex vectors of power that overlay one another in any moment of hospitality. Research by Lugosi (2007, 2008) complicates the host-guest dyad further still, by showing how “guests” perform hospitality in commercial settings—the experience of hospitableness in a bar or café may be in part (and sometimes in large part) the result of the “welcome” extended by other guests, rather than the formal host. As Lugosi observed in fieldwork in Budapest, spontaneous comings-together between guests (who are also strangers) can produce moments of the hospitality in commercial venues (see also Laurier and Philo, 2006a, 2006b). Finally, there is the related issue of choice: some people freely choose to give their hospitality, while others are compelled to do so—especially frontline workers in the tourism and hospitality sectors, but increasingly too other members of “host communities” who are expected to extend a welcome to valued guests, as in cities that host so-called “mega-events” such as the Olympic Games (on sports, tourism, and hospitality, see Silk and Amis, 2005). Clearly, then, to talk uncritically of host and guest is highly problematic; but jettisoning the terms altogether seems equally foolish, given their conceptual and everyday utility. It might be better, therefore, to talk of hosting and guesting as doings, rather than host and guest as beings: this emphasizes shifting practices and performances, rather than fixed identities. But, to reiterate Germann Molz and Gibson’s key question: Where is a host or guest? By turning, not without reservation, back to the “holy trinity” of food, drink, and accommodation, I now want to move to consider more fully some key sites of hospitality.

Spaces of Hospitality. In applying a spatial analysis, and mapping sites of hospitality through the lens of the “holy trinity,” my aim is to illustrate some ways of

understanding how the idea (and ideal) of hospitality is reshaping places. (I am mindful of Lugosi's [2008] comment that limiting the analysis to this trinity ignores issues of entertainment and social intercourse at the heart of hospitality — I shall attempt to bring these vital elements in along the way.) My focus here will be on cities, though the arguments are not uniquely urban. In trying to further interrogate the relations of tourism and hospitality, I will be focusing on cities as tourism sites, but also more broadly understanding cities as nodes of assorted global flows, including flows of different sorts of people— migrants, tourists, and visitors. My analysis will sit within broader debates about the ways in which cities are struggling to position themselves relative to one another, and how they are engaged in various forms of inter-urban competitiveness in the context of post-industrialization. Key to this new way for cities to behave, short-handed by some critics as “entrepreneurial governance” (Hall and Hubbard, 1998), is the ability of cities to draw in those global flows that have the highest value and to repel those of apparently low value. Positioning a city as a tourist attraction has been one important way of mobilizing these attraction/repulsion effects, though sometimes with unanticipated side effects and aftershocks. As I will explore below, urban “food scapes,” “drinks capes,” and “rest escapes” have been drawn into the overall “hospitality offer” that packages cities (and neighbourhoods) as attractive to certain kinds of the guest. The increasingly complex “hospitality infrastructure” of cities, built up to service the needs and desires of valued guests, has reshaped the urban landscape, just as entrepreneurial governance has reshaped how cities behave, indeed what it means to be a city.

Hospitality Foodscapes. As cities jockey for position regionally, nationally, and globally, they seek to develop attractive “brands” and hospitality offerings to lure valued visitors, either as temporary guests or as new residents. The highest valued guests, members of the so-called transnational business class, to a large extent function as taste-makers able to define what counts as legitimate good taste, and to fashion markers of good taste into lifestyles (Featherstone, 1991). The urban landscape is reshaped to provide high-end consumption experiences for these taste-makers, including foodscapes.

Of course, alternative city marketing strategies target different types of prospective visitor, including those whose palates seek familiarity rather than adventure: the choice of which market segment to aim for is part and parcel of the game of distinction played by city managers. Low-cost resorts provision their guests in ways amenable to their dietary requirements, just as high-end gastro-destinations tempt the taste buds of the culinary-cultural elites (Andrews, 2005). Of course, for most traveller-diners, foodscapes are commercial hospitality venues—cafes, restaurants, delis, trattoria. While the fetish of home-cooked food means that gastronomic delights are available from “commercial home” settings, a more common way in which “home” is parlayed in foodscapes is through the deployment of signs of geographical distinctiveness and localness. Such a taste for the “local” has been critiqued as a depthless engagement with the broader “local” or “host” culture (Duruz, 2000; Hage, 1997); nevertheless, in terms of urban competitiveness, the marketing of locally distinct culinary cultures has considerable potency. Cities with iconic foodstuffs or foodscapes can center their tourist economy on this segment of the hospitality offer, and build a brand from it. At the same time, of course, foodscapes have been globalized (a better word might be “localized”), so that locally inflected variants of various national cuisines are routinely available no matter where one is visiting, as discussed in Jackson’s (2004) work on Mumbai, for example. However, as critical studies have shown, a fine balance must be achieved between trading on culinary cultures specific to place, and the threat to local culinary cultures brought about precisely by their successful co-option into urban Imagineering schemes—the loss of authenticity which results in foodscapes. Nowhere is this anxiety (and the concomitant fetish of the local) more visible than in the Slow Food movement (Miele and Murdoch, 2002), which stipulates produce and processes with the aim of preserving local traditions and keeping the pace of hospitality slow. In terms of hospitality, the Slow Food movement favours the home-space and the local trattorie over the burger bar or the flashy restaurant, and the values it espouses emphasize not just food and cooking, but the conviviality of eating and drinking together, the pleasures of

taking time. Slow Food recenters the pleasures of generous hosting, too—the giving of time. As Slow Food’s ideas and ideologies spread beyond food to the broader Cittaslow (Slow Cities) movement, we can see how a certain formulation of hospitable urbanism is being shaped by this emphasis on localness, authenticity, and conviviality (Knox, 2005). Going Slow is not, of course, the only option for urban hospitality foodscapes—nor is it one universally available. The broader key point is to recognize the ways in which eating places are bundled into the tourism and hospitality offers of cities and to explore how commercial hospitality venues such as restaurants and cafes are connected to larger narratives and processes of urban renewal. This theme is skillfully illustrated in Latham’s (2003) study of one regenerating neighbourhood in Auckland, New Zealand. By talking to bar and café owners as well as customers, Latham showed how foodscape entrepreneurs saw themselves as involved in a “sociocultural project” to reshape the neighbourhood, and to contribute to the “feel” or “buzz” that rendered it attractive to certain types of customer (and in-migrants). Latham’s work positions the food sector as a knowing and important player in urban regeneration, not merely as either a victim who will inevitably lose out to property speculation nor as part of that speculation itself. Instead, Latham shows how “consumption has quite literally helped to build a new world” (2003: 1713) in this neighbourhood, through the changes to the foodscape. Crucially, he emphasizes the mixing of new and old eating places, rather than the more familiar regeneration script whereby preexisting vernacular land uses are crowded out by gentrification, as Zukin (1982) described in SoHo, New York. Here a different version of “eating local” has been retained even as it has been reshaped, creating a convivial ecology whereby cafés and bars become the backdrop for other experiments in urban living.

Hospitality Drinkscapes. My discussion of drinking places, hospitality and tourism will be limited to the consumption of alcoholic drinks in urban drink scapes. This is not to deny that other kinds of drinking places, from coffee houses to tea rooms, juice bars to watering holes, are equally important components of the overall experience

of drinking in the city—and, indeed, the country. It is, rather, in recognition of an emerging research agenda, concerned with alcohol consumption and the experience of place, or the ways in which drinking and place complexly commingle (Jayne et al., 2006, 2008). My discussion here draws on early-stage research into “ecotourism” that seeks to explore the various ways that people travel to drink, drink while travelling, or even drink to travel (Bell, 2008). This focus has to be set against the backdrop, in the UK, of concerns over the regulation of alcohol consumption, in relation to policies to manage the so-called “nighttime economy” (Bianchini, 1995). The drinks scene is part of the broader “urban nightscape” that Chatterton and Hollands (2003) describe as contributing a new “feel” to cities, a new sense of what urban experience might mean, and a new set of pleasures and problems for city dwellers and visitors. The “relaxation” of UK licensing laws in 2003 marked an attempt to “manage” a culture labelled as binge drinking, and to curb the antisocial behaviour associated with “chucking out time” when pubs and bars close. This in itself was one of a raft of urban policy initiatives aimed at addressing various perceived problems in British cities—problems allegedly not observed in the city centers of the UK’s European neighbours. Policymakers (and holidaymakers) had a sense that a “continental” café culture would inculcate British drinkers away from bingeing and towards “responsible drinking.” Tourism experiences (and concerns from the tourism industry) certainly had a role to play in comparing UK pub culture with European café culture, in terms of both UK drinking habits when “at home” and those exhibited by “Brits abroad” in holiday resorts (Andrews, 2005). The desire to promote a new “urban nightscape” was also part of a policy agenda to repopulate city centers, in order to address decades of movement out towards the suburbs. Again, the city centers of the UK were compared unfavourably with those of continental Europe, where a vibrant street culture and vital public realm were observed (Rogers, 1999). As Montgomery put it: “More and more people are inclined to use the cities and large towns at night; people are beginning to live more active social lives. They expect more from their cities. They’ve been abroad and seen it working there. Why

not here too?” (1995: 104, emphasis added). Of course, studies of “ecotourism” reveal more than the vital urban social lives that Montgomery highlights; they reveal a complicated set of practices and imaginings, whereby “local” drinking cultures are selectively appropriated, selectively transformed, and selectively ignored by tourists, while at the same time tourists’ drinking tastes and habits remake “local” alco-cultures (Moore, 1995). For some travellers, the drink is a taste of home-away-from-home (West, 2006), while for others, drinking “local” drinks is a way of experiencing the exotic. Some cities have traded on their local drinking cultures as symbols of the broader hospitality on offer to tourists—as in the growing phenomenon of “hen and stag party” tourism from the UK to cities of Eastern Europe such as Tallinn, Prague, and Budapest (Bell, 2008). Drink undoubtedly has a special place in the “holy trinity” of hospitality, for its ambivalent ability to oil the wheels of conviviality yet also to lead to anti-social and inhospitable behaviour. Many cities have found themselves snagged on the horns of this dilemma, as they open up to new drinking venues as part of broadening out their nighttime economy offer, while simultaneously facing problems of regulation of the very consumption practices they have simultaneously promoted. Concerns over “binge drinking” in city centers have been framed in terms of a loss of the hospitality of “traditional” drinking cultures and places, and the ushering in of a new “inhospitable” also- culture creating, in the words of Bianchini (2006), “alcoholic agoras.” Like restaurants, the story of bar architecture and design speaks volumes about the social codes of hospitality, from the historical moment of the insertion of the “bar” itself as a barrier between staff and customer as a way of framing “frontstage” and “backstage” regions, to the contemporary trend of “vertical drinking” venues which ease the transition from pub to nightclub, and which maximize drink consumption by foregoing chairs and tables and playing music too loud for conversation (Jayne et al., 2006). Detailed analyses of particular drinking places can provide rich ethnographic depictions of how venues are styled to attract certain types of clientele—vividly exemplified in Lugosi and Lugosi’s (2008) work on informal, temporary “guerilla hospitality” spaces

known as rocket (ruin bars) in Budapest, Hungary. Like Latham's (2003) cafés in a regenerating neighbourhood of Auckland, the owners and patrons of these bars are engaged in a broader sociocultural project in the city, ambivalently located within broader "official" regeneration schemes. By self-consciously trading on images of urban decay, the rocket sells a particular way of relating to and drinking in the city. In the UK, the proliferation and diversification of types of drinking venue in cities in the space of just a couple of decades have totally transformed the drink scape, for better and for worse (Chatterton and Hollands, 2003). And in another echo of the foodscape, drinking venues marshal both staff and customers in collective performances of hospitality (and at times hostility). In the new nighttime economy of city centers, this "welcome" is extended not only by bar staff but also by door staff, tasked with ensuring certain modes of hospitality between guests (Hobbs et al., 2003). The activities of the nighttime economy bring a different rhythm of hosting and guesting to cities, as drinkers are attracted into the city center, performing certain modes of guests—including those that clash with the lifestyles of unwitting hosts such as city-center residents (Roberts and Turner, 2005). Drinking alcohol, therefore, has a strange location in ways of knowing and thinking about hospitality, and in ways of practicing it. At once central to the definition of hospitality, and firmly embedded in its history (see Walton, 2000), drinking is now stuck between continuing to deliver those hospitality benefits in cities and bringing "new" problems (or new ways of seeing things as problems). While there have been significant studies of drinking venues as spaces of hospitality (such as Lugosi, 2007, 2008), less attention has been given to the role of alcohol itself (though see Latham and McCormack, 2004, on alcoholic urbanity). A turn towards the materiality of hospitality, and away from human-human interaction, might well serve to uncover the important (and contradictory) roles of drinking in the practices of hospitality in commercial, private, and social domains.

Hospitality Restscapes. As Walton (2000) shows in his short history of the hospitality trades, foodscapes, drink scapes, and rest escapes share a common heritage in

terms of providing hospitality for travellers, and perhaps no institution better embodies the commercial provision of hospitality— usually offering the “holy trinity” under one roof—than the hotel. Moreover, hotels are stages for numerous other enactments of hospitality between host and guest and between guest and guest. Given the complexity of the services offered by hotels, their management has long been a core concern of hospitality training; yet, as Pritchard and Morgan (2006: 771) note, the hotel as a “cultural product” has been somewhat neglected in the emerging “critical” hospitality studies. As they add, hotels are emblematic of the key issues at the heart of hospitality as a concept, leading them to call upon scholars “to explore the spatiality of the hotel in order to analyze how interior and exterior hotel spaces are made through social relations and how social relations are in turn shaped by those self-same spaces” (Pritchard and Morgan, 2006: 770). The focus of their analysis is the ludic and liminal “adventures” that guests may experience in these in-between spaces, which offer selective privacy and anonymity but plentiful opportunities for social intercourse (with friends and with strangers). Iconic in the architecture of the hotel in this regard is the lobby, where outside and inside meet, and the hotel bar, where particular modes of drinking and socializing are mobilized. As McNeill (2008b) shows in his broad-ranging discussion of relations between the hotel and the city, this internal architecture of hotels delineates private and public in particular ways. Moreover, the diversification of hotels and their targeting of particular niche markets means that even more attention has been afforded to the design of hotel spaces and the provision of tailored services, for example, the installation of now more-or-less ubiquitous en suite bathrooms, the availability of Wi-Fi not only in guestrooms and business centers but in “public” areas of hotels such as lobbies and coffee bars, and the offer of “pillow menus” and bespoke bedding to make the guest’s stay perfect. In his discussion of the “public” spaces of the hotel, McNeill (2008b) notes how lobbies and bars have opened out the hotel not only to paying guests but to other visitors, so “locals” can become “guests” and experience part of the spectacle of the hotel. As McNeill (2008b) adds, hotel lobbies and bars are often

consciously styled as spectacles, as fantasy spaces that distil the “brand values” of the hotel, both to assure incoming guests that this is the right place for them, and to communicate more broadly the social and cultural positioning of the hotel on the increasingly crowded and competitive rest- scape. From themed hotels to boutique hotels, capsule hotels, business hotels, and apartment hotels, the differentiation of product in the hotel sector is matched by differentiation in design and in the hospitality offer. In a paper solely focused on airport hotels serving business clients, McNeill (2008a) traces how this particular niche has developed to meet the needs of the business traveller, providing a seamless business space where even the guest room is part of the “exoskeleton” of business-class connectivity. As well as hotel types serving distinct niche markets, distinctive local and national rest escapes have developed, even while localized hotel brands have spread to new locations (McNeill, 2008b). In Japan, for example, novel forms such as the capsule hotel and the love hotel have appeared. The former offers minimal sleeping accommodation with none of the added extras familiar from standard hotel rooms and suites—“rooms” can be simply “pods” in which to sleep—while love hotels offer discretion via automation and hourly room rates for intimate liaisons (Foster, 2007). Elsewhere, local and national stereotypes and heritage are redeployed to give hotels and destinations a unique selling point, as in some former Eastern Bloc cities, where communism-themed rest escapes offer nostalgic and kitsch touristic experiences (Light, 2000). Indeed, iconic hotels have long been embedded in the place myths of particular cities, even as those myths change with time (Wharton, 2007). So the exterior architecture also has symbolic importance in communicating certain values, hence the increasing call for “starchitects” to design rest spaces (McNeill, 2008b). Moreover, the hotel reads like a microcosm of the city, a kind of distillation of the experience of urban living. This is both consciously achieved through the ways in which hotels relate to the city spaces around them (the provision of certain vistas, the street-level interfaces, the images of the city used to market the hotel), but it is also revealed in “accidental” ways—in particular, through the composition of the hotel’s

labour force. McNeill (2008b: 390) writes that “hotels have always been poised uneasily at the frontline of social interactions between some very differently positioned groups and occupations. Hotels continue to house within one building extremes of wealth and exploited labour that eclipse conditions in many other service industries.” This labour is frequently hidden (except for selective frontline tasks), and hotels have been described as hosting a particularly multicultural invisible labour force, often precariously employed and institutionally exploited (Gibson, 2006). Looking at one element of the hotel workforce, Seifert and Messing (2006) show how hotel cleaners have been subject to both work intensification and casualization, the former at least in part attributed to the “upscaling” of furnishings such as bedding and the latter a result of labour market restructuring and transnational migration. As their ergonomic analysis shows, the demands of this invisible aspect of hospitality provision have serious consequences for the health of workers. Seifert and Messing (2006) discuss how forces of economic globalization have led to new patterns of migrant labour entering the hotel trades; as Steven Frears’ film *Dirty Pretty Things* (2002) showed, the vast backstage regions of hotels are populated by workers from all over the world, producing hierarchies and stratifications within the workforce but also contributing to the host city’s multiculturalism (see Gibson, 2006).

Hospitable Encounters. In a well-known series of meditations and discussions, the continental philosopher and deconstructionist Jacques Derrida has pondered the meanings of hospitality, taking as his starting point a critique of Kant’s (1795/1996) treatise on global rights and citizenship (Derrida, 2001; Derrida and Dufourmantelle, 2000). While there is not time to provide detailed engagement with Derrida here — and this has occupied considerable space in the emerging literature already (see, among many others, Dikeç, 2002; Friese, 2004)—it is nevertheless important at least to encounter the Derridean perspective, which to my reading centers on the paradox between the impossible ideal of open, unconditional hospitality offered to anyone and everyone, unendingly and unquestioningly, and the various ways in which hospitality

has in reality been made conditional, limited, and exclusive. Toying with the deconstructive possibilities inherent in the etymology and formulation of hospitality (and the hostility latent within it) and the relations of host and guest, Derrida asks us to think long and hard about the ways in which hospitality might be deployed conceptually and practically, and what is at stake in the mode of its deployment. Even the home as the site of “pure” hospitality comes under Derrida’s scrutiny, for its doors may be closed as well as open, and its walls mark the separation of inside from outside. The host who stands at the threshold becomes a gatekeeper, even a jailer, though by admitting the guest he may end up the prisoner, unable to reestablish the limits to the hospitality he offers to a guest who refuses to leave. The hospitable encounter is, for Derrida, fraught with complexity and ambiguity, which means that it is always already rendered conditional—to offer absolutely, unconditional hospitality would mean the host opening himself up unendingly, unquestioningly, asking nothing of the guest, not even his name (Derrida and Dufourmantelle, 2000). Perhaps unsurprisingly, Derrida does not consider the commercial provision of the hospitality; one can only imagine that such “calculative hosting” (and guesting) would for him show the epitome of conditionality. And he is not alone in dismissing commercial hospitality as the least “pure,” most inhospitable form of “hospitality” (see, for example, Ritzer, 2007; for an alternative view, see Williams, 2000). Hospitality studies are poised at the fulcrum of this problematic, at once wedded to an analysis of hospitable encounters in commercial settings, yet also wanting to show the broader resonance of hospitality as a “social lens” to understand many ways of relating. The current “critical turn” in hospitality studies seems to be making productive use of this position, in opening out multiple ways of knowing hospitality. And, of course, in the realm of practice, there are countless examples of hospitality outside of its industrial manifestation; indeed, practitioners can be observed taking themselves out of what they see as narrowly economic exchange relations, reinserting the generosity and reciprocity of hospitality in their encounters. Germann Molz (2007) provides an interesting case study in this regard, in her work on “couch surfing” websites, whereby

travellers exchange local knowledge and information on domestic accommodation with one another. We should also remember here work that highlights how, even in commercial settings, much of the “work” of hospitality goes on between guests—an idea we might extrapolate out to consider the broader network of hospitable encounters between strangers that constitute the experiences of everyday life (Bell, 2007b). Such a move also takes us away from the “holy trinity,” as Lugosi (2008) suggests, to consider how hospitality is made up in all kinds of encounters in all kinds of spaces. I want to end by considering another instance of hospitable encounter: the encounter between different disciplines and perspectives that share a common concern with thinking about hospitality. As Pritchard and Morgan (2006) rightly comment, research agendas have been overly compartmentalized, not least in the areas of leisure, tourism, and hospitality studies, each of which has a different theoretical and methodological biography. Yet for them, “the really interesting research problems are to be found when we combine these fields and their alternative research environments” (Pritchard and Morgan, 2006: 763). Opening out the study of hospitality, perhaps even unconditionally, offers the possibility for myriad hospitable encounters—encounters that stand to enrich both the emerging, multidisciplinary enterprise of critical hospitality studies and the broader intellectual and practical landscape of shared concerns with ways of knowing and doing hospitality.

References:

Aitchison, Cara, C. (2006). “The Critical and the Cultural: Explaining the Divergent Paths of Leisure Studies and Tourism Studies.” *Leisure Studies*, 25(4): 417–422.

Andrews, Hazel (2005). “Feeling at Home: Embodying Britishness in a Spanish Charter Tourist Resort.” *Tourist Studies*, 5(3): 247–266.

Aramberri, Julio (2001). “The Host Should Get Lost: Paradigms in the Tourism Theory.” *Annals of Tourism Research*, 28(3): 738–761

Barnett, Clive (2005). “Ways of Relating: Hospitality and the Acknowledgement of Otherness.” *Progress in Human Geography*, 29(1): 5–21.

Bell, David (2007a). "Moments of Hospitality." In Jennie Germann Molz and Sarah Gibson (Eds.), *Mobilizing Hospitality: The Ethics of Social Relations in a Mobile World* (pp. 29–46). Aldershot: Ashgate

Bell, David (2007b). "The Hospitable City: Social Relations in Commercial Spaces." *Progress in Human Geography*, 31(1): 7–22.

Bell, David (2008). "Destination Drinking: Toward a Research Agenda on Alcotourism." *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 15(3): 291–304.

Bianchini, Franco (1995). "Night Cultures, Night Economies." *Planning Practice and Research*, 10(2): 121–126.

Bianchini, Franco (2006). "Cultural Policy and City Development." Paper presented at the International Conference on Cultural Policy Research. Vienna.

Bourdain, Anthony (2006). *The Nasty Bits*. London: Bloomsbury. Brotherton, Bob (1999). "Towards a Definitive View of the Nature of Hospitality and Hospitality Management." *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 11(4): 165–173.

Chan, Wun (2005). "A Gift of a Pagoda, the Presence of a Prominent Citizen, and the Possibilities of Hospitality." *Environment and Planning D: Society and Space*, 23(1): 11–28.

Chan, Yuk Wah (2006). "Coming of Age of the Chinese Tourists: The Emergence of Non-Western Tourism and Host-Guest Interactions in Vietnam's Border Tourism." *Tourist Studies*, 6(3): 187–213.

Derrida, Jacques (2001). *On Cosmopolitanism and Forgiveness*. London: Routledge. Derrida, Jacques and Dufourmantelle, Anne (2000). *Of Hospitality*. Stanford, CA: Stanford University Press. Di Domenico, MariaLaura, L. and Lynch, Paul (2007). "Commercial Home Enterprises: Identity, Space and Setting." In Conrad Lashley, Paul Lynch and Alison Morrison (Eds.), *Hospitality: A Social Lens* (pp. 117–126).

London: Elsevier. Dikeç, Mustafa (2002). "Pera Peras Poros: Longings for Spaces of Hospitality." *Theory, Culture and Society*, 19(1–2): 227–247.

Duruz, Jean (2000). "A Nice Baked Dinner or Two Roast Ducks from Chinatown? Identity Grazing." *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies*, 14(3): 289–301.

Lanham, MD: Lexington Books. Franck, Karen A. (Ed.) (2005). "Food and the City." Special Issue of *Architectural Design*, 75(3). Frears, Stephen (2002). *Dirty Pretty Things*. London: BBC Films. Friese, Heidrun (2004). "Spaces of Hospitality." *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*, 9(2): 67–79.

Germann Molz, Jennie (2007). "Cosmopolitans on the Couch: Mobile Hospitality and the Internet." In Jennie Germann Molz and Sarah Gibson (Eds.), *Mobilizing Hospitality: The Ethics of Social Relations in a Mobile World* (pp. 65–82).

Aldershot: Ashgate. Germann Molz, Jennie and Gibson, Sarah (Eds.) (2007). *Mobilizing Hospitality: The Ethics of Social Relations in a Mobile World*. Aldershot: Ashgate. Gibson, Sarah (2006). "The Hotel Business is About Strangers: Border Politics and Hospitable Spaces." In Stephen Frear's *Dirty Pretty Things, Third Text*, 20(6): 693–701.

Gibson, Sarah (2007). "Abusing our Hospitality: Inhospitableness and the Politics of Deterrence." In Jennie Germann Molz and Sarah Gibson (Eds.), *Mobilizing Hospitality: The Ethics of Social Relations in a Mobile World* (pp. 159–177).

Aldershot: Ashgate. Hage, Ghassan (1997). "At Home in the Entrails of the West: Multiculturalism, Ethnic Food and Migrant Home-Building." In Helen Grace, Ghassan Hage, Lesley Johnson, Julia Langsworth and Michael Symonds (Eds.), *Home/World: Space, Community and Marginality in Sydney's West* (pp. 99–153).

Annandale, NSW: Pluto. Hall, Tim and Hubbard, Phil (Eds.) (1998). *The Entrepreneurial City: Geographies of Politics, Regime and Representation*. Chichester: John Wiley. Hemmington, Nigel (2007). "From Service to Experience: Understanding and Defining Hospitality." *Service Industries Journal*, 27(6): 747–755.

Hepple, J., Kipps, M. and Thomson, J. (1990). "The Concept of Hospitality and an Evaluation of its Applicability to the Experience of Hospital Patients." *International Journal of Hospitality Management*, 9(4): 305–317.

Hobbs, Dick, Hadfield, Philip, Lister, Stuart and Winlow, Simon (2003). *Bouncers: Violence and Governance in the Night-time Economy*. Oxford: Oxford University Press.

Ingram, Haydn (1999). "Hospitality: A Framework for a Millennial Review." *International Journal of Hospitality Management*, 11(4): 140–147.

Jackson, Peter (2004). "Local Consumption Cultures in a Globalizing World." *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(3): 165–178.

Jayne, Mark, Holloway, Sarah and Valentine, Gill (2006). "Drunk and Disorderly: Alcohol, Urban Life and Public Space." *Progress in Human Geography*, 30(4): 451–468.

Jayne, Mark, Holloway, Sarah and Valentine, Gill (2008). "Geographies of Alcohol, Drinking and Drunkenness: A Review of Progress." *Progress in Human Geography*, 32(2): 247–263.

Jones, Peter (2004). "Finding the Hospitality Industry? Or Finding Hospitality Schools of Thought?" *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 3(1): 33–45.

Kant, Immanuel (1795/1996). "Toward Perpetual Peace: A Philosophical Project." *Practical Philosophy: the Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant*. Cambridge: Cambridge University Press.

Knox, Paul L. (2005). "Creating Ordinary Places: Slow Cities in a Fast World." *Journal of Urban Design*, 10(1): 1–11.

Lashley, Conrad (2000). "Towards a Theoretical Understanding." In Conrad Lashley and Alison Morrison (Eds.), *In Search of Hospitality: Theoretical Perspectives and Debates* (pp. 1–17).

London: Butterworth Heinemann.

Latham, Alan (2003). "Urbanity, Lifestyle and Making Sense of the New Urban Cultural Economy: Notes from Auckland, New Zealand." *Urban Studies*, 40(9): 1699–1724.

Latham, Alan and McCormack, Derek (2004). "Moving Cities: Rethinking the Materialities of Urban Geographies." *Progress in Human Geography*, 28(6): 701–724.

Laurier and Philo (2006a). "Cold Shoulders and Napkins Handed: Gestures of Responsibility." *Transactions of the Institute of British Geographers*, 31(2): 193–207.

Laurier and Philo (2006b). "Possible Geographies: A Passing Encounter in a Café." *Area*, 38(3): 353–364.

Light, Duncan (2000). "Gazing on Communism: Heritage Tourism and Post-Communist Identities in Germany, Hungary and Romania." *Tourism Geographies*, 2(2): 157–176.

Lugosi, Peter (2007). "Consumer Participation in Commercial Hospitality." *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 1(3): 227–236.

Lugosi, Peter (2008). "Hospitality Spaces, Hospitable Moments: Consumer Encounters and Affective Experiences in Commercial Settings." *Journal of Foodservice*, 19: 139–149.

Lugosi, Peter and Lugosi, Krisztina (2008). "The 'Ruin' Bars of Budapest: Urban Decay and the Development of a Genre of Hospitality." Paper presented at the Council for Hospitality Management Education Research Conference. Glasgow, May.

Lukanuski, Mary (1998). "A Place at the Counter: The Onus of Oneness." In Ron Scapp and Brian Seitz (Eds.), *Eating Culture* (pp. 112–120).

New York: SUNY Press.

Lynch, Paul, Di Domenico, Maria L. and Sweeney, Majella (2007). "Resident Hosts and Mobile Strangers: Temporary Exchanges within the Topography of the Commercial Home." In Jennie Germann Molz and Sarah Gibson (Eds.), *Mobilizing Hospitality: The Ethics of Social Relations in a Mobile World* (pp. 121–144).

Aldershot: Ashgate.

McGovern, Mark (2002). "The 'Craic' Market: Irish Theme Bars and the Commodification of Irishness in Contemporary Britain." *Irish Journal of Sociology*, 11(2): 77–98.

McNaughton, Darlene (2006). "The 'Host' as Uninvited 'Guest': Hospitality, Violence and Tourism." *Annals of Tourism Research*, 33(3): 645–665.

Хижняк І.Ю.¹, Кравченко О.О.²

РОЗВИТОК КРЕАТИВНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МЕНЕДЖЕРІВ ЯК МЕТОД МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

*²к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

У теперішній економіці важливим є творчий підхід до вирішення завдань. До цього стимулюють високі темпи розвитку ринку та новітніх технологій, жорстка конкуренція та їх миттєва реакція. Тому менеджери починають оцінювати творчу ініціативу у підлеглих та хочуть розвивати такі якості й у собі.

За сучасних темпів розвитку бізнесу найкреативніші ідеї є одним із ключових факторів успіху. Перемагає та компанія, що реагує швидше, змушуючи працівників бути сміливими та впевненими в своїх силах. Успіх компанії, у першу чергу, залежить від управлінців, які є частиною команди креативних, емоційно збалансованих та вмотивованих людей зі спільними цілями.

Дослідження стосовно зазначеного питання можна знайти у працях таких зарубіжних і вітчизняних вчених: П. Друкер, Р. Ділтс, Д. Веретенко, Г. Прокопенко та К. Чинарова. А саме вони аналізують шляхи розвитку креативу персоналу та стимулюванням ініціативності персоналу.

Мурашко І. В. Вважає, що поняття «потенціал» можна пояснити як джерела можливостей, засобів, що можуть бути приведені в дію, використані для вирішення будь-якого завдання або досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави у певній галузі [1, с.8].

Тактика фірми щодо управління креативністю ґрунтується на таких принципах [2, с.305]:

1. Необхідно сприяти колегам досягати найкращих результатів у роботі, підтримуючи їхню зацікавленість й усуваючи всі перешкоди на їхньому шляху.

2. Менеджери повинні нести відповідальність за підвищення креативності та усунення довільного поділу на адміністративних та творчих працівників.

В основі цих принципів впливає така ідея: необхідно піклуватися про взаємодію, а не лише збирати ідеї окремих людей. Підтримуючи взаємовідносини між торговим персоналом, розробниками та клієнтами, компанія вкладає інвестиції в майбутнє свого креативного капіталу.

Проведений аналіз існуючих методик розвитку творчості у персоналу дає можливість скласти інтегрований план їх застосування, адаптований до специфіки українських підприємств. Можна розглянути мотивацію персоналу до роботи на підприємстві в цілому.

Сучасними методами стимулювання персоналу є [3]:

- мотивація персоналу починається з мотивації самого керівника;
- виділення внеску колег у досягненні цілей компанії;
- необхідно бачити у кожному особистість;
- використання можливостей компанії;
- спонукати на подальші досягнення, відзначенням попередніх.

На сьогодні існує також мотивація персоналу до генерування ідей.

Для реалізації ідеї необхідними є п'ять фаз управління:

1. Зародження ідеї.
2. Формування первинного лідера, який зможе управляти процесом відбору ідей.
3. Розвиток та збагачення ідей.
4. Управлінська оцінка ідей за шкалою.
5. Відбір ідей для практичної реалізації.

Слід пам'ятати, що головний секрет успішного управлінця – ніколи не образити «талант» та його творіння. Критикувати лише конструктивно, даючи висловити власну точку зору. Необхідна домовленість між адміністратором і колективом: кожен повинен розуміти роль іншого в бізнес-процесі.

Список використаних джерел:

1. Мурашко І.В. Потенціал особистості як багатовимірний феномен / Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvmdu/psykh/2011_6/40.pdf
2. Савіцька Н.В. Сутність креативного потенціалу підприємства / Н.В. Савіцька // Науковий вісник НЛТУ України. – № 21.6. – 2011. – С. 301–308.
3. Хомуцкий Д. Управление идеями: как организационный процесс [Електронний ресурс] / Д. Хомуцкий. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/strategy/str122.html>.

Хижняк І.Ю.¹, Кравченко О.О.²

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ПІДХОДИ ДО ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

*²к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

Функціонування підприємства нерозривно пов'язане із його фінансовою безпекою, забезпечення якої є найбільш важливою та пріоритетною місією управління організації.

Результати досліджень стосовно фінансової безпеки підприємства можна знайти у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: О. Ареф'євої, О. Барановського, І. Бланка, К. Горячевої, О. Захарової та ін.

Фінансову безпеку підприємства можна трактувати як здатність досягати високого рівня конкурентоспроможності незважаючи на рівень впливу можливих ризиків і загроз [1, с.169].

Фінансова безпека організації включає в себе цілий комплекс методів, засобів і заходів з метою захисту економічних інтересів підприємства та держави на макрорівні, фінансової діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні.

Фінансова безпека підприємства трактується по-різному. У кожного науковця своє пояснення даного поняття, проте більша частина науковців визначають фінансову безпеку підприємства як головну складову економічної безпеки.

Відповідно до Концепції сталого розвитку фінансової безпеки підприємства, сталий розвиток досліджують як певний процес, що підлягає керуванню, який базується насамперед на системному підході та сучасних інформаційних технологіях. Саме вони сприяють швидкому моделюванню різних варіантів

розвитку галузі, а також передбачають високу точність прогнозування їх результатів, можливість обрати максимально раціональний варіант [2, с.328].

Для підприємства фінансова безпека виконує функцію протидії наявним та можливим ризикам чи загрозам, та захищає від несприятливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

Система фінансової безпеки має бути ефективною. Її ефективність залежить від механізму забезпечення – набору методів, ресурсів, нормативно-правової бази, взаємодія яких дозволяє досягти поставлених цілей для вирішення питання ефективної системи фінансової безпеки підприємства.

Розробка механізму фінансової безпеки підприємства здійснюється певними діями над її об'єктами, до яких належать прибуток, джерела фінансових ресурсів, структура капіталу, грошових потоків, активів тощо.

Виділяють наступні умови забезпечення фінансової безпеки підприємства:

- збалансованість і комплексність фінансових інструментів, що використовуються;
- узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами навколишнього середовища;
- наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи;
- постійний розвиток фінансової системи підприємства.

Одним із найважливіших напрямів забезпечення фінансової безпеки підприємств є своєчасне проведення антикризових заходів, тобто підприємство повинно розробити антикризову програму [3, с.380].

При побудові фінансової стратегії для оптимізації рівня фінансових ризиків підприємство може використати декілька підходів: відмовитися від видів діяльності, які містять джерело підвищеного фінансового ризику; здійснювати діяльність з певним фінансовим ризиком і гарантією повної компенсації втрат за рахунок власних джерел; здійснювати діяльність з передачею відповідальності за фінансовий ризик іншим суб'єктам, зокрема страховим організаціям.

Отже, забезпечення фінансової безпеки підприємства залежить від економічних, організаційних та інших заходів держави щодо підтримання її на належному рівні. Простежується тісний зв'язок між ринковими перетвореннями у фінансово-кредитній сфері країни та зростанням рівня забезпеченості фінансової безпеки підприємств.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова Г.М. Забезпечення фінансової безпеки підприємства як основи його ефективної діяльності / Г.М. Азаренкова, І.Ю. Бондаренко, С.Г. Азаренков // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. –2014. – № 16. – С. 168-176.
2. Череп О. Г. Управління фінансово-економічною безпекою підприємств в Україні [Текст] / О. Г. Череп, З. П. Урусова, А. А. Урусов // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 3(61). – С. 328-330.
3. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Текст] : навч. посібник / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.

Цмакало Ю.М.¹, Кравченко О.О.²

ЗНАЧЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*¹студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

*²к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

Діяльність вітчизняних підприємств здійснюється в умовах кризи, що триває досі. Тому розвиток, стабільність роботи, вихід на нові ринки підприємств залежить від ефективності служби безпеки підприємства. Саме на службу безпеки підприємства покладено заходи для протидії, нейтралізації та мінімізації загроз із зовнішнього та внутрішнього середовища.

Економічна безпека підприємства ефективна лише за умови взаємодії із її суб'єктами. Тому проблема формування власної ефективної служби безпеки є актуальною.

Дослідження стосовно безпеки підприємства були проведені як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Серед них: О.М.Бандурка, С.В.Ківалов, О.Є.Користін, В.Мак-Мак тощо.

З метою забезпечення економічної безпеки підприємства сучасне підприємство має мати власну службу безпеки, яка складає основу системи безпеки.

Система економічної безпеки підприємстві - це сукупність взаємопов'язаних структур, засобів, методів, заходів, що використовуються для комплексної протидії всім зовнішнім і внутрішнім небезпекам і загрозам для стабільної роботи й розвитку підприємства [1].

Оснoву системи безпеки підприємства складає служба безпеки. Від роботи служби безпеки залежить ефективність системи економічної безпеки підприємства зі створення сприятливих та безпечних умов функціонування.

Служба безпеки підприємства - це структурний підрозділ, що підпорядковується керівникові підприємства та у взаємодії з іншими структурними підрозділами підприємства, а також суб'єктами державної й недержавної системи безпеки вирішує завдання з протидії небезпекам і загрозам для діяльності підприємства [2].

Так як безпека малого та середнього підприємств забезпечується місцевими органами внутрішніх справ або спеціальними органами при державній службі безпеки, то на великих підприємствах виникає потреба у створенні власної служби безпеки.

На службу безпеки покладено вирішення таких завдань:

- планування діяльності системи економічної безпеки підприємства.
- безпека персоналу підприємства.
- інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підприємства і системи економічної безпеки.
- організація взаємодії системи економічної безпеки із суб'єктами державної та недержавної системи безпеки тощо.

Служба безпека підприємства має на меті реалізацію багатьох функцій, головними з яких є:

- організаційно управлінська функція;
- соціально-кадрова функція;
- адміністративно-розпорядницька функція;
- організаційно-технічна функція;
- планово-виробнича функція і тд.

Визначення завдань і функцій, що виконуватимуться службою безпеки залежить від виду об'єкта, його структури та специфіки діяльності.

У нормативних документах, які визначають організацію функціонування служби безпеки підприємства, виділяють об'єкти, які підлягають захисту від потенційних чи можливих загроз. Серед них:

- персонал;
- матеріальні цінності та фінансові кошти;
- інформаційні ресурси, що мають обмежений доступ;
- засоби та системи комп'ютеризації діяльності підприємств;
- технічні засоби та системи охорони й захисту матеріальних та інформаційних ресурсів [3].

На шляху побудови та організації діяльності служби безпеки підприємства слід приділити увагу вирішенню ряду проблем. Одна з них пов'язана з організацією взаємодії її внутрішніх і зовнішніх суб'єктів.

Механізм взаємодії проявляється, насамперед, за допомогою формальних і неформальних відносин, які виникають між службою безпеки й іншими суб'єктами системи економічної безпеки підприємства в період підготовки й проведенні спільних заходів щодо протидії загрозам для діяльності підприємства.

Отже, служба безпеки підприємства з покладеними на нею завданнями та функціями має велике значення для захисту економічної безпеки підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Наявність служби безпеки дозволяє запобігати негативним наслідкам внаслідок дії внутрішніх та зовнішніх загроз.

Список використаних джерел:

1. Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. Управління фінансово-економічною безпекою. Навчальний посібник. – К.: ТОВ : “Дорадо - Друк”, 2014. – 479с.
2. Васильєв О. В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О. В. Васильєв, В. І. Мейта // Економічний аналіз. - 2013. - Т. 14(2). - С. 138-145.

3. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства [Текст] : навч. посіб. / Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. / Харківський національний економічний університет. – Х. : ХНЕУ, 2012. – 251 с.

**РЕАЛІЗАЦІЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ
РОЗРОБЦІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СХЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ
ПРОДУКЦІЇ**

*¹студент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

Сучасний рівень виробництва припускає перехід на автоматизований облік сировини, напівпродуктів та продукції протягом всього виробничого процесу. Базою для такого обліку є, як правило, галузеві нормативи або розроблені на комбикормовому підприємстві технологічні інструкції [1, 2]. Проте, внаслідок розкиду основних технологічних параметрів (норм витрат та втрат на переробки для різних видів сировини і устаткування) рекомендації, які запропоновані в цих документах, не завжди відповідають реальним умовам. Перераховані вище чинники, а також неізоморфність супутніх інформаційних потоків дозволяють віднести автоматизовані системи обліку в технічних процесах (ТП) до класу складних інформаційних систем для моделювання.

Одним із способів, що дозволяють вирішити вище наведену проблему, є виявлення деякої підмножини ТП, що мають схожі принципи організації обліку та створення єдиної імітаційної моделі [3]. Запропонована автором модель системи обліку, побудована у вигляді орієнтованих на матеріальний потік логістичного ланцюга, ланками якого є діюча на комбикормовому підприємстві схема складування та віртуальні сховища, які імітують окремі етапи ТП. По такій моделі може бути організований, наприклад, облік комбикормового виробництва.

Якщо взяти до уваги, що до складу сучасних інформаційних систем входять також спеціалізовані засоби обробки і аналізу даних, спрощена модель взаємодії

між об'єктами системи побудована на базі діаграми варіантів використання, яка наведена на рис. 1.

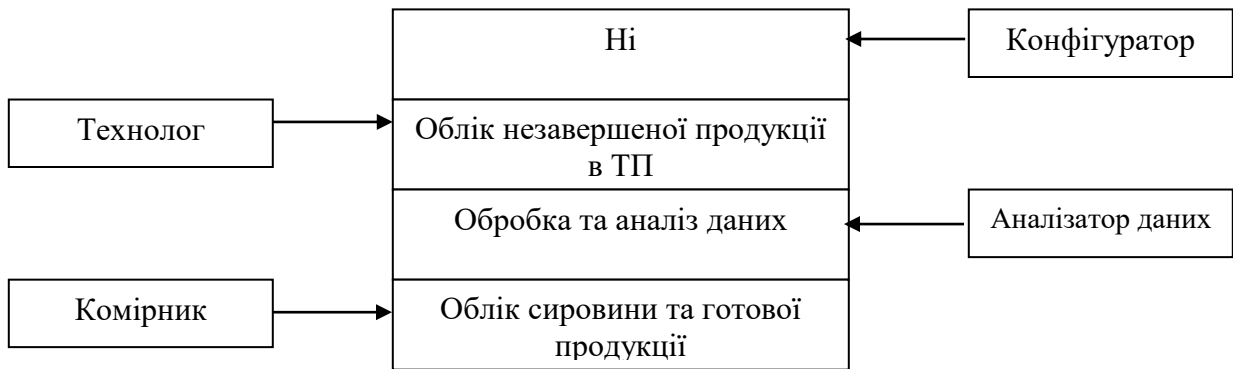

Рис. 1. Діаграма варіантів використання автоматизованої системи обліку в ТП

Враховуючи сучасні умови функціонування комбікормових підприємств, існує необхідність впровадження інноваційних продуктів, які підвищують попит на продукцію, зокрема метод QFD «Структурування функцій якості» або «Слово клієнта». Запропонована матриця показників якості комбікормової продукції надає можливість визначити комплексно взаємозв'язок основних параметрів якості для підприємств-споживачів.

В дисертаційній роботі застосовано статистичне моделювання, яке надало можливість встановити характер залежностей між вагомими коефіцієнтами споживчої оцінки показників якості та вагомими коефіцієнтами інженерних характеристик та, в свою чергу, надало можливість розрахувати перспективні показники якості, що значно спрощує виробникам процедуру удосконалення якості комбікормової продукції.

Для досягнення цілей щодо якісного контролю виробничої системи на ТОВ «Агро-Рось» та ведення нормативного господарства, його відповідні функціональні підрозділи повинні забезпечувати: зміну норм і нормативів в процесі контролю якості комбікормів, підвищення ефективності виробництва;

своєчасне постачання документації, доведення інформації про них до зацікавлених підрозділів організації; систематичний контроль за впровадженням і дотриманням норм, правил, вимог, встановлених в документах; комплектування фонду згідно всієї номенклатури нормативних документів, їх облік, зберігання, забезпечення стійкої структури нормативного господарства, своєчасне оновлення складу нормативних документів

Література

1. Австриевских А. Н. Управление качеством на предприятиях пищевой и перерабатывающей промышленности [Текст]: учебник/ А. Н. Австриевских, В. М. Кантере, И. В. Сурков, Е. О. Ермолаева. – 2-е изд., испр. и доп. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2007. – 268 с.
2. Валентинов В. Л. Регулювання міжгалузевих відносин в системі аграрної політики. – К.: Ін-т аграрн. екон. УААН, 2016. – 332 с.
3. Хімічева Г. І. Економічні аспекти впровадження інтегрованих систем управління / Г. І. Хімічева. – 2005. – С. 25 – 32. – Вісник КНУТД, № 2 (22).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

¹*студентка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

²*к.е.н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

Багато сучасних дослідників звертають велику увагу на вітчизняну систему місцевого самоврядування і це не є випадковим тому, що ґрунтовних досліджень вимагають, прикладні аспекти функціонування цієї системи. На нашу думку також глибокого вивчення потребують сутність та характеристика природи місцевого самоврядування та її ознаки.

Місцеве самоврядування – це певне право громадян країни, ухвалювати питання місцевого значення.

Місцеве самоврядування означає можливість і право органів місцевого самоврядування, не виходячи за межі закону, регулювати, а також управляти основною частиною публічних справ, під власну відповідальність та задля користі для місцевого населення. [1, с. 3]

Судження «система місцевого самоврядування» пояснюється згідно з двома основними підходами. Перший підхід – правовий, він ґрунтується на статті 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Другий підхід базується на роботах сучасних вчених таких, як В. В. Мамонової і поширений, в основному, у наукових колах.

В Україні самоврядування почалося від введення Магдебурського права в 1356 році. Першим містом в Україні, що отримало конфірмацію Магдебурського права, було місто Львів.

В 1996 році Верховна Рада України прийняла Конституцію України і тим самим самоврядування отримало конституційний лад. [1, с. 4]

Відповідно до чинного законодавства носієм права на місцеве самоврядування в Україні виступає територіальна громада (ТГ). Відповідно до ч. 1 ст. 1. Закону під територіальною громадою слід розуміти жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, які є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або ж добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр. [2, с. 8]

Процес внесення змін до Конституції України, спрямованих на децентралізацію влади в нашій державі і на покращення системи місцевого самоврядування був розпочатий 1 квітня 2014 року, тоді і затвердили Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації.

Зазначений законопроект передбачає зняття окремих серйозних перепон для зміни місцевого самоврядування та децентралізації влади.

Позитивними явищами перебудови системи місцевого самоврядування є такі:

- створення районними та обласними радами своїх власних виконавчих комітетів;

- законопроект адміністративно-територіального поділу держави збільшує можливості для децентралізації та реформування місцевого самоврядування. Замість сіл, селищ і міст первинними одиницями адміністративно-територіального устрою в ньому визначаються громади, які можуть включати в себе по декілька населених пунктів – місто, селища, села.

- вилучення з конституційних повноважень прокуратури корупціогенного загального нагляду за дотриманням законності та ін. [2 с. 13]

Щодо місцевого самоврядування в світі, то воно по-різному функціонує в різних державах.

В Англії функціонує п'ять видів місцевих органів влади і адміністративних одиниць:

- рада графства (охоплює все графство та надає 80% послуг в цих областях);
- районна рада (надає послуги лише місцевого характеру, тобто надає житло);
- унітарна влада (надає всі місцеві послуги, без будь-яких виключень);
- лондонські райони (кожен з 32 районів міста є унітарним органом влади);
- столичні райони (фактично унітарна влада)

В Франції повноваження місцевого самоврядування діляться на власні (питання видатків, дотримання чистоти, безпеки і спокою на вулицях, публічних робіт тощо) та делеговані (питання податків, управління комунальними будинками тощо). В США паралельно існує п'ять форм місцевого самоврядування. В Японії створено Міністерство у справах місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування дає можливість громадянам певної країни виступати за справедливість, брати участь в вирішенні подальшого розвитку держави.

Можна зробити висновок, що в кожній країні свій лад і своє місцеве самоврядування, різні форми його функціонування. Місцеве самоврядування – це вагомий фактор розвитку країни, це показник того, наскільки та чи інша держава довіряє своєму народові, наскільки вона дозволяє громадянам вирішувати подальше майбутнє країни та показує яке значення має народ для вищих органів правління. Місцеве самоврядування це вагомий інструмент впливу громадянина на державу.

Список використаної літератури:

1.Парасюк І. Л., Телешова Ю. В. Місцеве самоврядування в Україні та світі. Цікаві факти / Загальна редакція та упорядкування – Парасюк І.Л., Телешова Ю.В. – К.: [ФОП Москаленко О.М.], 2016 – 15 с.

2.Ковбасюк Ю. В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2014. – 128 с.

Чупіна К. О.¹, Кравченко О. О.²

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕННЯМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

¹магістрант факультету соціальної та психологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

²доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

На туристичних ринках багатьох країн світу відбуваються значні зміни: до загального туристичного простору залучені люди з інвалідністю, а розробка спеціальних туристичних програм з урахуванням доступності для цієї категорії туристів створює рівні можливості для реалізації прав кожної людини на відпочинок. Туризм для такої категорії людей у нашій країні є порівняно новим напрямом діяльності, його соціальна значимість зумовлена, зокрема, тим, що кількість осіб із різними видами інвалідності зростає. За даними Міністерства соціальної політики, в Україні станом на 1 січня 2019 р. загальна чисельність людей з інвалідністю (без урахування тимчасово окупованих територій Криму та м. Севастополя) становила 2 603 319 особи. Згідно з дослідженнями, проведеними Всесвітньою організацією охорони здоров'я, у світі близько 1 млрд. інвалідів[4].

Туризм для людей з інвалідністю є досить новим напрямом туризму порівняно з рекреаційним чи пізнавальним, хоча значення термінів, які визначають, що таке туризм для людей з інвалідністю, уже багато років є предметом наукових дискусій. В Рекомендаціях, прийнятих на 20-й сесії Генеральної асамблеї ЮНВТО від 11 червня 2013 р. надано таке визначення: «туризм, доступний для усіх, – це форма туризму, що передбачає процес співробітництва учасників туристичного процесу, що дозволяє людям, які мають

потребу в доступі, зокрема пов'язану з мобільністю, зором, слухом і когнітивними функціями, функціонувати незалежно, справедливо та доступним шляхом, надання їм розробленого на принципах універсального дизайну продуктів туризму, послуг та середовищ» [1].

Інклюзивний туризм для осіб з інвалідністю – це сучасний вид туризму, який дозволяє включати у туристичну діяльність будь-яку людину, незалежно від її фізичних можливостей, з урахування особливостей її фізично-психологічного стану. Розглядається він, насамперед, як потужний засіб активної реабілітації. Оскільки структурно він включає в себе різні види відновлення та соціальних послуг. Зокрема медичну, психологічну, психолого-педагогічну, професійну, трудову, фізичну, соціальну та інші.

Туризм є інноваційною формою реабілітації людей з обмеженими можливостями та включає в себе як пізнавальний процес, так і можливість повноцінної соціалізації. Процес цей взаємовигідний – всі люди потребують спілкування, підтримки (інколи людина з інвалідністю своїм прагненням до життя, волею, може надихнути здорову людину до кращого сприйняття і осмисленого прожиття кожної хвилини життя).

Інклюзивний туризм являє собою дієву мікромодель інтегрованого суспільства (люди з інвалідністю та їх рідні; фахівці; здорові люди), що опинилися в реальних умовах, завдяки чому створюються оптимальні умови для проведення ефективної соціалізації дезадаптивних людей та інтеграції їх у суспільство [3].

Інклюзивний туризм як засіб соціалізації має особливості: по-перше, туризм забезпечує рухливу активність, обмеження якої знижують життєві можливості, слугують причиною суму, стресу, відчаю, невпевненості. Через організацію рухливої активності туризм здійснює терапію і профілактику психосоматичних захворювань і підтримує фізичне здоров'я. По-друге, туризм створює повноцінне середовище спілкування, встановлює незалежні та різнобічні соціальні контакти, формуючи різні соціальні ролі. Туризм знищує почуття неповноцінності,

інтегруючи людей з інвалідністю у суспільство, допомагає сформувати впевнену і ефективну життєву позицію. По-третє туризм спрямований на відновлення сил для виконання виробничих процесів і побутових обов'язків, а також і психічних ресурсів людини.

Основні реабілітаційні функції туризму: соціальна відновлювана, яка спрямована на відновлення сил, активне пізнання явищ природи, традицій, встановлення нових соціальних контактів, дружні і ділові зв'язки; психологічна забезпечує зміну середовища, звичного способу життя, активну форму відпочинку, що сприяє фізичному оздоровленню і психологічному розслабленню; особистісно орієнтована – позитивно впливає на розвиток особистості, володіє відновлювальною функцією і несе в собі змістовний гуманітарний потенціал; компенсаторна – забезпечує спеціальні потреби людей з інвалідністю; оздоровча – має високий потенціал для підтримання здоров'я і життєдіяльності в активній формі [5].

Інклюзивний туризм є процесом, який зменшує ізоляцію особи з інвалідністю в суспільстві за рахунок збільшення участі кожного окремого інваліда в усіх процесах життєдіяльності сучасного суспільства. Туризм без бар'єрів створює умови до реструктуризації культури суспільства, його правил і норм поведінки, умови для прийняття всіх сторін життя й особистих відмінностей та потреб осіб з інвалідністю за рахунок розвинення тісних, плідних відносин між здоровими особами та інвалідами в сучасному суспільстві [2].

Список використаних джерел:

1. Давиденко Г. В. Включення людей з інвалідністю в суспільне життя та освітній процес: шляхи оптимізації / Г. В. Давиденко // Наукові записки : зб. наук. пр. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Вип. 135. – С. 93–96. – (Серія: Педагогічні науки).

2. Кравченко О. О. Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю: погляд у минуле та перспективи сьогодення / О. О. Кравченко // *European humanities studies: State and Society*. – 2017. – № 2. – S. 130–142.

3. Соціальна робота з людьми з особливими потребами : метод. рекомендації для тренера / авт.-упоряд. О. В. Безпалько [та ін.] ; ред. І. Д. Зверева. – К. : Науковий світ, 2002. – 55 с.

4. Теплова Н. А. Політика впровадження інклюзивної освіти як засіб соціалізації людей з особливими потребами / Н. А. Теплова // *Простір і час сучасної науки : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (22–24 жовтня 2009 р.)*. – К. : ТОВ «ТК Мегатом», 2009. – Ч. 3. – С. 1–2.

5. Шевцов А. Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я : монографія / А. Г. Шевцов. – К. : Соцінформ, 2004. – 200 с.